

בעזה"י

שערי הלכות

טז

זה השער לד' צדיקים יבאו בו (תהלים קיח, ב)
אוהב ד' שערים המצוינים בהלכה (ברכות ח, א)
אחר רבי לבית שערים (סנהדרין לב, ב)

קובץ לתורה הלכה והשקפה

מזכרת

לידיד מוסדותינו הנכבד
ממסיבת מלוח מלכה השנתית
מוצש"ק פרשת בא תש"נ

בעריכת

הר"ר חיים אלעזר פרידמאן הר"ר אברהם ישעי' ריבלין
מחברי הכולל

יוצא לאור בהשתתפות
ראשי הישיבה וחברי הכולל
דישיבת בית שערים — ברוקלין נ.י.

שבט תש"נ לפ"ק

Published by

Mishne Halachoth Gedoloth Institute

Under the leadership of

Rabbi Menashe Klein

of Ungvar

Dean of Yeshiva Beth Shearim

1578 53rd Street

Brooklyn, NY 11219

לרכוש ספר זה או תקליטור תורני של כל הספרים
עם תוכנית חיפוש ובתבנית צילום, להתקשר:

To purchase printed copies of this volume or a Compact Disk
containing all the volumes in searchable text files & PDF format,
contact:

ארה"ב (888) 498-8642 Toll Free

ניו יורק (718) 851-0806

ארץ ישראל (02) 587-0613

MishnaHalachos@mail.com

תרומתכם תאפשר לנו להמשיך בהפצת תורה בישראל

Your financial contribution is appreciated as it will help us continue to spread torah
through publishing seforim and making them available on computer.

נא לשלוח תרומתכם החשובה:

Please send your generous donations to:

Machon Mishne Halachos

3301 W. Strathmore Ave.

Baltimore, MD 21215

USA

כל הזכויות שמורות תשס"ד

Copyright © 2004

כל הזכויות שמורות
מכון משנה הלכות גדולות
16 5306 עווניו
ברוקלין, נ.י. 11204
(718) 851-0806

על הטוב יזכר

הרבני הנכבד המפואר, איש האשכולות, המהולל
בתשבחות

עומד לנס מוסדותינו הקדושים
ראש הקהל דקהלתנו המפוארה, קהילת אונגוואר

מוהר"ר דוד ארי' פריעדמאן

נרו יאיר ויזרח כצאת השמש ממזרח
יהי הי' אלקיו עמו ויעל

כברכת רבני וחכמי הכולל

דפוס אופסט "מוריה"
MORIAH OFFSET CO.
115 EMPIRE BOULEVARD
BROOKLYN, N. Y. 11225
(718) 693-3800

הקדמה

בעזרת השי"ת הגנו מוציאים לאור כזה קובץ שערי הלכות גליון השיתסר, ובהם חידושי תורה ממרנן ורבנן אשר המה בישיבה של מעלה ומשפט הככורה היא לכ"ק מרן הבית שערים זי"ע (אשר מוסדנו נושא את שמו הטוב) מכתב יד קדשו, ואח"כ מכת"י הגאון בעל תורת יקותיאל זצ"ל, ומכת"י הגה"צ מהר"ד יהודה אריה אלתר זצ"ל להבחל"ח חרב"נ כ"ק מרן ארמו"ד שליט"א ונכד מרן האמרי אמת זי"ע, אשר מלפנים היה חבר בכוללנו ואח"כ עלה ונתעלה לארץ הקודש ועלה לגדולה לראש הכוללים דגור, ואב"ד דגור, ובעוה"ד שקעה חמה שלא בעונתה חבל על דאברין ולא משתכחין כמשמעו וכמרדשו ווי להאי שפרא רבלי בארעא, עליו נוכל לומר מה שמצינו במדרש רבה [שה"ש ו,ח] יגע ר' בון ב"ד חייא לכ"ח שנים מה שלא יגע תלמיד ותיק למאה שנים, וספריו שהניח אחדיו יוכיחו גדלותו בתורה ועאכו"ב כגיל דך כזה אין על עפר משלו וכגדלותו בתורה ככה גדלותו במעשיו הכבירים שייף עייל שייף נפיק וגריס באורייתא תדייא ולא החזיק טיבותא לנפשיה הכל היה בהסתדר ובהצנע לכת צדקה וחסד שעשה עם אחרים היתה ג"כ עם גאונות, דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו היתה מנת חלקו, אהבת ישראל שלו היתה להפליא. יכלה הנייד לספר ממעלותיו הנשגבות שהיתה בכמות ובאיכות, וכבר יצאה ממנו ספר פרי ביכורים על סה"מ להרמב"ם וספר ארי במסתרים עה"ת ועוד ישנה כאמצע הרפסה שני חיבורים ויה"ד שימליץ טוב בעדינו ובעד כל ישראל ומה כאן היה עומד ומשמש אף התם עומד ומשמש. ולהבחל"ח תשובה מכ"ק מרן ארמו"ד שליט"א הלכה למעשה בעניני גיטין, ושיעור פתיחה מכ"ק מרן ארמו"ד שליט"א משנה זו. וכן ח"ת מה שנאמרו ונתחדשו בבית מדרשינו מרבני וחכמי הכולל ע"י פלפול התלמידים ובדיבוק חכרים. והננו מבקשים סליחה מאלה שלא באו חידושי תורתם בקובץ הזה מפני חוסר המקום והזמן ואי"ה במהרורא הבא יקנו מקומם לראשונה ואתם הסליחה.

במהרורא זו נתוסף עוד חשיבות (מה שלא היה בקובצים הקודמים) הקדשנו מדור כשלישים העדות והארות על ספרי שו"ת בית שערים חאו"ח וחיו"ד, כ"ק מרן ארמו"ד שליט"א כבר עשה אזנים לתורת הבית שערים אשר בשם משנת העמרמי וחיברה לטהור להבית שערים, וכעת הבאנו אומר הבא מן החדש הן מגליוני הבית שערים של כ"ק מרן שליט"א והן מרבני הכולל, אשר תקותינו שיעלה על שלחן מלכים מאן מלכי רבנן, ובכך הננו מבקשים שכל מי שיש לו הערה והארה כהבית שערים נא לשלחה אלינו ונדפיסה במהרורא הבא בשם אומרה בעזהשי"ת.

ויה"ד שנזכה להגדיל תורה ולהאדירה ויתרבה הדעת בישראל ויתקדש ש"ש על ידינו עד כי יבוא שילה ולו יקתה עמים בכ"א. ה' לסדר וארא אל האכות שנת בשמח"ת התורה לפ"ק המערכת

מסירת המפתח

אגורה באהלך עולמים

תשובה מכת"ק מרן הגה"ק מוהר"ר עמרם בלוהם זצ"ל בעהמח"ס
שו"ת בית שערים

תשובה מכת"י הגאון מוהר"ר יקותיאל יהודה ראזענבערגער זצ"ל
בעהמח"ס שו"ת תורת יקותיאל

בקנין כסף וחליפין

מכת"י הגה"ח מוהר"ר יהודה אריה אלטר זצ"ל בעהמח"ס פרי
ביכורים על סה"מ להר"מ וש"א

* * *

תשובה בענין היתר מאה רבנים, וגט מעושה

מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שיעור פתיחה כרמ"ס שבת

מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

בענין זקן ואינו לפי כבודו אי חייב בהשבת גופן
הרה"ג מהר"ר אהרן אליעזר ליפא הלוי זילבערמאנן הראש הכולל
שליט"א

כמל כלילה ופרע ביום אי מהני

הרה"ג מהר"ר זלמן ליב ראזענבערגער

בענין שותפות בתמורה

הרב בנש"ק יעקב יצחק בירערמאן

חדב"ג כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

בשיטת הרמב"ם בענין צער בעלי חיים

הרה"ג מהר"ר מרדכי פינסקי

בענין ברכת התורה אם היא מה"ת או מדרכנן — ולזמן מסוים

הרה"ג עמרם קליין

קונטרס הערות והארות בשו"ת בית שערים או"ח ויו"ד מרבנן
ותלמידהון

ואלה שמות המשתתפים בזה

מגליון כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

הרה"ג הראש הכולל שליט"א

הרה"ג עמרם קליין שליט"א נכד מרן המחבר זצ"ל

הרה"ג משה אברהם הלוי דירעקטאר שליט"א

דברי תורה לפרשת בא מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שערי הלכות

אגורה באהלך עולמים

תשובה מכת"ק של איש האלקים הגאון החסיד רשכבה"ג רבי עמרם בלוהם זצ"ל בעל שו"ת בית שערים עד"ח שו"ע

שיל"ת ב' אופאלא עש"ק לס' והיה בדכה סתרה לפ"ק

יהיה שלום בחיליך אהובי חתני הרב המאורה"ג מעוז ומגרל כ"ש מו"ה יוסף צבי נ"י סופר האבדק"ק ה' שאמשאן

מכתבך קבלתי אתמול לעת ערב ושמחתי בשלומכם והיום דאיתי בדרכיך ופניתי מכל עמלי וחשתי ולא התמהמתי להשיב כרי לטהר אשה לבעלה ועל שאר ד"ת אישיב בל"ג בשבוע הבע"ל והשאלה היא מינקת טהורה שקנחה עצמה אחד הטלת מי דגלים בקצה החלוק אשר לבושה בו ומצאה בהחלוק כתם פחות מכשיעור גריס ועוד והי' משוך מה דינה.

הנה הדין פשוט בסימן ק"ץ סעיף ל"ו רבער שאינו בדוק אינה טמאה אלא אם יש בו כגריס ועוד וכתב חו"ד אות כ"ג ואפי"א אם הוא משוך וכן העלה בסד"ט סי' ק"ץ אות ס"א ואות ס"ב והטעם כתב בסד"ט אות ס"ב דל"ד להא דסעיף ל"ד שם דמשוך טמא משום דשם וודאי מקינוח אתיא ובהניחתו תחת הכר והכסת ליכא למיתלי בקינוח אבל בעד שאינה בדוק ד"ל שקנחו בו דם מאכולת משו"ה הוא משוך ע"ש ובחורו"ד אות ה"ל מחלק דהתם בדקה עצמה בעד הבדוק ושוב הוי מילתא דסמכו עלה משו"ה לא חיישינן לעסק שתעשה במשוך משא"כ בעד שאינו בדוק דהעסק דמעיקרא מילתא דלא דמיא עלה הוא משו"ה מקלינן אפי' במשוך.

אמנם אם הכתונת מקדי עד שאינו בדוק ככד הבאת במכתבך דבדי סד"ט סי' ק"ץ אות נ"ה דאם לא בדקה הכתונת קודם שקינחה עצמו בו אעפ"י שבדקה אותו קודם שלכשתו מקדי אינו בדוק אלא שלבך נוקפך משום שסיים והכל לפי דאות עיני המודה ולדעתך הכונה דיש חילוק בין אשה דקפדה אמנקיותא ובין אינה מקפדת אבל אינו כן ועיי' בחכמת אדם כלל קי"ג ותמצא דלפי דאות עיני אם מצוי פדעושים ופשושים אן אם הניחה אותו במקום מוצנע מיד אחד הכביסה או הניחתו מגילה וכדומה.

וזול בתד טעמא שכתב בסד"ט דאפי' לדשכ"א שאם בדקה החלוק פ"א מקדי בדוק לעולם עד שתדע שיצא מחזקתו מ"מ כיון דאין לך כל סדין וסדין שאין עלי' כמה טיפי דמים מרם מאכולת מסתמא יצא מחזקתו עד שתדע שהי' נקי' וכיון שכן תלינן שהי' בו דם נמסר לנו ע"י הרב עמרם קליין שליט"א, נכד כ"ק מרן הכי"ש זצ"ל, תשי"ח לו

שערי הלכות

מאכולת וכשנתקנחה בו נעשה משוך ועיי' בחכמת אדם אות ל"ד ועיי' טו"ז סי' ק"ץ ס"ק כ"ה מה נקרא לענין זה אינו ברזק עד בימינו לכן פשוט לפענ"ד שהאשה טהורה לבעלה ובפרט במינקת שהיא מסולקת דמים ועיי' סי' ק"ץ סעיף י"ב

ובזה הנני חותם בכרכת שבת שלום ומבורך דוש"ת באהבה

עמרם הק' בלוהם

מכת"י הגאון רבי יקותיאל יהודה ראזענבערגער זצ"ל

בעהמח"ס שו"ת תורת יקותיאל ב' חלקים

שאלה המניח שפחה נכרית בכיתו לבריה וכל הכלים ומאכלי' בידה ורשותה אם יש לחוש ולאסור הכלים. ומה עונשו.

בחיו"ד הארכתי בפלוגתת אביי ורבא ונתקשתי לכאורה בגמ' שם חולין רבא לא אמר כאביי כי קושי' ופרשי' דאותביה מהמניח נכרי בחנותו וצע"ג הלא הגמ' דחי פירכא זו מדקתני מניח המניח קתני והול"ל אין השומר וצע"ג. וביותר תמהתי הלא אביי לא אמר כרבא התם לא נגע כפרש"י ביין לאו בידו נתון הכא בשחיטה נגע ובידו לדרוס וכיו"ב, וא"כ אמאי אמר כי קושי' הלא כבר תירץ לו אביי ק' ולא נמצא שרבא יפרך איזה פירכא על תי' של אביי. וכתבתי לתרץ בנכונות ע"פ הכלל הידוע בטו"ז היכא שבדיעבד אם לא עשה ככה אסור אין ליתן לכתחילה על שם סופו דחשי' שמא ישכח כמבואר בטו"ז סי' ב', וא"כ לכאורה אביי אמר כיו"נ חותך כזית בשר אכלו וכו' לא אכלו אסור לאכול משחיטתו הוי לעיכובא ואיך יהא מותר לכתחילה ליתן לו לשחוט הלא חיישינן שמא ישכח וע"כ לא היה

תשובה הנה במס' ע"ז דף ס"א אין השומר צריך להיות יושב ומשמר אלא אע"פ שהיה יוצא ונכנס מותר. וכדף ס"ט המניח נכרי בחנותו אע"פ שיוצא ונכנס מותר וז"ל הרשב"א בתוה"ב בית ד' שער ב' מי שמניח אצל נכרי בשר או כיוצא בו אפי' מדברים שיש לחוש לחליפיהן משום איסורין דאורייתא אם יוצא ונכנס מותר דתנן בפ' השוכר את הפועל המניח נכרי בחנותו אע"פ שהוא יו"נ מותר ותנן בפ' ר' ישמעאל אין השומר צריך להיות יושב ומשמר אלא אע"פ שיו"נ מותר ואפי' כמה שהוא מסור ביד הנכרי נמי והיינו דרבא דאוקי מתני' דהכל שוחטין בכותי בישראל יו"נ ואביי לא אוק' כוותיה משום דלא דמיא ליה להמניח נכרי בחנותו דהתם לא נגע הכא נגע ורבא לא שנא הכי ולא שנא הכי כל שהוא יו"נ מותר ואינו צריך להיות יושב ומשמר וקיי"ל כרבא עכ"ל. ובקונטרס התשובות כסי' ט"ו

נמסר לנו עיי' נכד המחבר הרה"ג זלמן ליב רז"ב שליט"א בן הגה"צ מדיערעש שליט"א. וכל הגהות שהם בסוגריים הם ממנו. ישא כרכה מאת ה'.

שערי הלכות

ה

הרשב"א רב' דרבא ס"ל ל"ש הכי ול"ש הכי וק' שאני ושאני כמבואר אע"כ כמשי"כ משום דמירתת וכבה"ג קי"ל בסי' פ"ו באומר של עוף פלוני מירתת וכן מבואר בסי' ב' וע"כ באמת ל"ש והה"נ לא נגע ודו"ק.

וז"ל הטור סימן קי"ח המניח עכו"ם בחנותו וכו' מדברים שאפי' אם החלפו יש בהן איסור תורה מותר ולא חיישינן שמא החליף להכשילו אע"כ נהנה בחליפין ואפי' נהנה בחליפין אם יוצא ונכנס או אפילו שהה זמן רב ולא הודיעו שדעתו לשהות מותר אבל אם הודיעו שדעתו לשהות אסור וכו' וכ' א"א הרא"ש ז"ל וע"ז סומכין להניח הקדרות אצלה השפחות כשהולכין לכהכנ"ס ונכון לירא שמים להחמיר כי כמה פעמים אירע קלקול ועוד כדרי להשביח חלקה נותנת חלב בקדרה עכ"ל, והב"י הקשה אמאי הפסיק בולא חיישינן ולא תני אם הוא יו"ג ברישא וכו' ובעמרי בזה אמרתי דלק"מ דבמכיוון עשה כן להודיע דבאינו נהנה מן החליפין א"צ יוצא ונכנס וע"כ לא תני ברישא יו"ג ודו"ק וסהדי במרומים כי מעצמי נתכוונתי לזה ואח"כ מצאתי דכ"כ רבינו הבר"ח יעו"ש. ומבואר במשנה ע"ז ס"ט בשלא הודיעו שהיא מפליג מותר ועב"י כ"כ התוס' דף י"ב אהא דקאמר לא הלכת לצור מימין וראית ישראל ועכו"ם ששפתו ב' קדרות על כירה אחת ולא חשו להם חכמים דלמא מהדר ישראל אפיה לאחורי ושדי עכו"ם נבלה בקדרה פרי"י שדי נבלה כחושה ולקח שמנה אבל בחנם לא חיישינן להכשיל ישראל אפי' הולך למרחוק ומה"ט שבקינן בכל יום קדרות שלנו אצל השפחות כותיות ולא חיישינן שמא הטילה וכו' לתוכה וכו' וכ"כ הר"ן. והנה הב"י הביא דהרא"ש

רבא יכול להקשותו מאין השומר וכנ"ל וע"כ החכים רבא וה"ק אותו מהמניח דעכ"פ יקשה לאכ"י התם דיעבד מותר בלי שום תיקון ואתה צריך תיקון של חותך כזית בשר וק' ואע"כ מוכח מהכא כתי' תוס' דחותך כזית בשר אינו ג"כ רק מצד איכא לברורי ולא לעיכובא וממילא תו מותר ליתן לו לכתחילה ולא חיישינן שמא ישכח דמה בכך כשישכח יהא מותר כמבואר.

ועפ"ז כמין חומר יתורץ כוונת רש"י ה"ק וגם ידוקדק אמאי הקשה רבא ממעיקרא לאכ"י מהמניח אטו רבא לא הוי ידע הפירכא דדיעבד קתני אע"כ מאין השומר לא היה יכול להקשות דהו"א חותך כזית בשר לעיכוב ואי אין השומר הלא לזה יתרוץ כאמור התם לא נגע הכא נגע וע"ז הקשו רבא מהמניח דמוכח כדיעבד מותר והתם מיירי בכל גוויי אפילו בשר כמבואר ואעפ"כ מותר דיעבד בלי שום תיקון ולא דוקא ביין מיירי כמבואר ברשב"א דמפרש אפילו בכשר ואע"כ התי' דחותך כזית בשר מצד איכא לברורי וכדיעבד כשישכח מותר וכשישנו לפנינו באמר צריכים לנסותו וכמבואר ש' הגאוני"ב כבדיקת סכין הכי כשישנו לפנינו וכמו כן תי' רבינו הגאון השואל ומשיב הקו' דיהא מותר לכתחילה בלא בדיקה והוסבר כל הטעם דמתירא מכח שיבדקנו לבסוף ואם לא יבדקנו לבסוף לא יהא לו ממה להתירא ודפח"ח. ולפ"ז תו מותר לכתחלה ולא חיישינן שמא ישכח מה בכך כדיעבד מותר ולא אמדינן הכא נגע כיון דאיכא לברורי מתירא הכותי שמא יתן לו כזית בשר ומירתת עוד יותר מהתם וגו' דאמרינן הה"נ דבדואי לא נגע ומיושב דברי רש"י כמין חומר זה נלפענ"ד ובקונטרסי הארכתי ועפ"ז יוכנו דברי

כתשוכה כתב להניח תכשיל ברשות ראשונים כתבו אפילו אם הפליג לא השפחות בלא ישראל כודאי אסור כיון חיישינן, והמחבר העתיק לשון הטור שמביאין להם השפחות כשר ממקולין ופסק כהרשב"א. ובש"ך סקל"ה פי' של עכו"ם ואם יו"נ מותר עת"ד. משום דמרתת שמא יחזור הישראל פניו. ועיין בספר תורת האשם מהתויו"ט על התו"ח כלל ל"ב סעיף ח' וכן מסיק האשר"י וכו' ונכון ליר"ש להחמיר כי כמה פעמים אירע קלקול בדבר ועוד. כדי להשביח חלקה נותנת חלב בקדירה עכ"ל וכו' התה"א אלהניח אצל השפחות קאמר וכן מוכיח סוף הלשון דכדי להשביח כו' וכ"ה בסימנים דלקמן וכו' עוד שם ולענין עיקר הדין דישאל ועכו"ם סתם בסימנים דלקמן כרכרי הרא"ש וגם בהגהותיו לשו"ע סי' קי"ח סעיף י"ב ארכתב השו"ע יש להחמיר להניח וכו' כי בהג"ה ואינו יוצא ונכנס, משמע דיו"נ אף לכתחילה שרי וא"צ להיות יושב ומשמר ע"י עכ"ל. ובספר האשכול ה"י כישולי עכו"ם סי' מ"ט האי דאינו חושש לא שיניחו ביד גוי לבדו אלא בזמן שנעל הדלת לפניו או נכנס ויוצא דמהני בגוי וכו"כ הר"ח וכן וכן יש מנהג משונה בארץ אדרום שמניחים קדירות לשפחותיהם עד שחזרו מביהכ"ס בלא סימן וכו' עיי"ש, הרי דס"ל דיש חילוק בין יו"נ לבין הליכה לבהכ"ס דהוי כמו שהודיע שדעתו להפליג] וע"ז כתבו תוס' [ד"ה ושרין] דוקא להחליף רע בטוב אבל להכשיל בחינם לא חיישינן אפילו בהולך למרחוק וע"ז סמכין בכל יום.

והנה במס' ע"ז י"ב מאי לא חשו חכמים אמר אביי משום כשר נבילה לא אמרינן דלמא מהדר אפיה ישראל לאחוריה ושדי עכו"ם נבילה בקדירה והכוונה דלא חיישינן כלל שישראל יהדר אפיה עיי"ש אבל אי באמת מהדר אפיה חיישינן [ועיין בספר התרומה סי' קל"ו שכו' ומפרש אביי לא חשו דילמא מהדר ישראל אפיה ושדי עכו"ם נבילה בקדירה של ישראל פי' כשר כחושה ושקיל כשר שמינה כדי להרוויח אבל בחנם כדי להכשיל ישראל לא קאמר דאפי' הלך למרחוק לא חיישינן שהרי מעשים בכל יום שישראל הולך בשוק ומניח קדירתו בכיתו וגם יש חלב או איסור אחר ולא חיישינן שזרוק וכו' וכי תימא אפי' הוה מהדר אפיה למה יש לי לחוש הלא אפי' יו"נ מותר י"ל דהיינו היכא שיהא נתפס כגנב וכו' אבל הכא יכול העכו"ם לומר וכו' שלא להקריח נתכוונתי אי"נ שמא מהדר אפיה לאו דווקא אלא כלומר הפליג ולא חשו שהחליף העכו"ם נבילה בשחוטה עכ"ל. ועיין בתוה"ב שכו' ואינו חושש כשיחזור ישראל פניו יחליף לו הנכרי וכו', הרי דס"ל דאפי' החזור פניו מותר. ובמדרכי ע"ז סי' תתל"א וסמ"ג פסק דמותר ישראל לילך בשוק ולהניח קדירתו וכו', דלא חיישינן שמא יטיל העכו"ם איסור וכן הטור כי ואין לחוש שמא כשהחזיר הישראל פניו החליף הנכרי וכו', אפי' אם של ישראל משוכת, הרי דכל אלו הראשונים פי' בגמ' דלא חשו דילמא מהדר ישראל אפיה ושדו היינו אפילו מהדר אפיה לא חיישינן והרבה ד"ה רבא אמר, האי לא חשו לאו לבשר

בחליפין שמתירא ככל שעה לאמור עתה יבא ויראני אבל אם הודיעו שדעתו לשהות אסור ואם אינו נהנה בחליפין מותר בכל ענין ולא חיישינן שמא החליף להכשילו כיון שאין לו הנאה ברבר עכ"ל ובסעיף י"ב יש להחמיר שלא להניח הקררות אצל השפחות כשאין ישראל בבית הג"ה ואינו יו"ג ועש"ך הק' ע"ד הרמ"א דמוכח רביו"ג מותר וברא"ש מבואר ראפילו ביו"ג יש להחמיר לירא שמים רכ' וע"ז סומכין כשהולכין לבה"כ ועוד דהוי כיו"ג ונכון לירא שמים להחמיר מוכח אפי' ביו"ג ומה שלמד הרב מתשו' הרא"ש שכ' דביו"ג שרי כוונתו מרינא ותי' מ"מ דוקא כשהולכין לבה"כ והשפחות יורעין ששוהין אבל יו"ג ממש מותר יע"ש.

ולפענ"ד הנה מלשון המחבר מוכח ליר"ש יש להחמיר אפי' ביו"ג כדאמר כשאין ישראל בבית מוכח רוקא שיהיה בבית עומד על גביו ולא יו"ג ובתשו' הרא"ש אדרבא מוכח כן מדכ' להניח התבשיל בלא ישראל בוראי אסור וביו"ג שרי ע"כ קאמר רבלא ישראל כלל מדינא אסור וביו"ג מדינא מותר ואעפ"כ יש להחמיר, וא"כ אין לדייק כדדייק הש"ך מדלא כתב להשוואל שיש להחמיר אפי' ביו"ג ומדהביא כדאמר בעו"ז ולא חשו חכמים לפענ"ד אדרבא י"ל ולא חשו חכמים היינו למחות בעושים ככה דבאמת מדינא מותר ועל דבר חומרא שיש לירא שמים להחמיר בוראי א"א למחות בכח כיון שהוא חומרא אבל באמת יר"ש יחוש לעצמו דתינתן אי הוי הפי' ולא חשו חכמים הם בעצמם דשפתו ב' קדרות ביחד עם הנכרי ולא חשו שפיר הוי מוכח משא"כ באמת הפי' כנ"ל דלא חשו חכמים למחות בהעושים כן ולא

נבילה קא' רנילוף וכו' רהתם לית הנאה לעכו"ם רנשדי נבילה לקרירה רמסתפי דאי חזי ליה ישראל תבע ליה כדינא ע"כ, הרי ררש"י ס"ל רבא לא פליג על אביי דלא חשו משום נבילה אלא דהא לא איצטריך לאשמעינן. וכן בסה"ת בס"י קל"ו כ' בדברי רבא דהא לא חיישינן רילמא שדי עכו"ם נבילה דהוי איסור ראורייתא משום דהוי כמו יו"ג רשדי דהוי נתפס כגנב ואין זו טענה טובה לכסות תבשילך הייתי מכוון וכו' עיי"ש, וכן בתה"כ שם כ' ואמרינן מאי לא חשו להם חכמים אמר אביי לא חשו להם חכמים משום בשר נבילה וכו' רבא אמר וכו' משום בישולי נכרים ורבא בר עולא אמר וכו' משום צינורא. ושמענו מכאן שאפילו נתינתן זו בצד זו אין לחוש לא לחליפין ולא לניצוצית הנתוזז ע"כ, וכ"כ הר"ן ומרכרי כולם למדנו דישראל ועכו"ם ששפת קדירותיהם זו אצל זו אין חוששין לא משום נבילה ולא משום צינורא וכו' ע"כ, מדברי כולם למדנו דס"ל דלא פליג רבא על אביי ומודה רבא דלא חשו משום נבילה אפילו הוא איסור תורה ועוד תימא מאי ראי' דבחנוס אפי' הולך למרחוק לא חיישי' אימור רוקא בקרוב משום דמירתת משא"כ כשהולך למרחוק ואדרבא במשנה מפורש ברף ס"ט רבהודיעו שהוא מפליג אסור, וא"כ ע"כ נאמר דכוונת תוס' מרחוק ג"כ דוקא בלא הודיעו הא בהודיעו אסור, וא"כ עכ"פ כשיש חשש מכשול להחליף טוב ברע ולא בחנם חיישינן וכן מבואר לפסק הלכה בשו"ע יו"ד סי' קח"י סעי' י' המניח נכרי בביתו וכו' רברים שאם הוחלפו יש בהם אפי' איסור תורה אם הוא יו"ג או אפי' שהה זמן רב ולא הודיעו שדעתו לשהות מותר ולא חיישינן שהחליף אפי' נהנה

לכהכניס רק מיו"נ דמותר ואם אמנם נאמר היינו הך דביו"נ מותר וא"צ להחמיר רק ביוצא לכהכניס תו תמואה דא"כ אמאי לא הביא הכ"י לשונו דנכון ליר"ש להחמיר ואימתי דממנו מקורו כמחבר אע"כ נלפענ"ד הנכון ביותר כמש"כ בס"ד והמחבר בשו"ע במכיוון עשה ולא הוזכר כלל מהליכה לכהכניס אצל החומרא ובאמת המסתבר ביותר דעיקר קאי דנכון להחמיר אפי' כשליכא הנאה כגון להחליף רע בטוב וכמבואר בהלכות הרא"ש דהביא מקודם דבשליכא הנאה להמחליף לא חיישינן וע"ז סומכין להניח התבשילין אצל השפחות כשהולכין לכהכניס והכוונה כיון שאין להם בשר להחליף רע בטוב ומש"כ ועוד דהוי כיו"נ אין הכוונה דביו"נ מותר אפי' אי איכא חשש חילוף רע בטוב דז"א דכבר כ' מע"י הרא"ש הא דקאמר ושדי נכרי דהוי קן למיחוש אי מהדר אפי' וכו' מוכח מדבריו דכשמהדר אפי' באמת הוי חיישינן לחילוף רק שלא חיישינן כלל שיהדר הישראל אפי' אבל אי הוי מהדר אפי' באמת הוי אסור מחשש חילוף וא"כ ק"ו ליו"נ דכמהדר אפי' הוא סמוך ונראה לו ועוד עדיף מיו"נ אע"כ הכוונה דלפענ"ד י"ל דטעמא דלא חיישינן שמא יהדר ישראל אפי' דהוי ס"ס ספק שמא לא יהדר אפי' ואפילו את"ל יהדר אפי' אימור לא יכא להחליף כלל והוי ס"ס מעליא וככהאי גוונא קיי"ל דס"ס לקולא ואי דלא הוי מתהפך דאיך נאמר שמא יחליף תו ליכא שום ספק להתיר ז"א חדא היכא דמסייע ואיכא חזקת היתר כו"ע מודי כמבואר בפלתי ובשו"ת ח"ס חיו"ד ה' נדה סי' קמ"ד דבאיכא חזקה להתיר אפי' ס"ס מועיל ג"כ יעיי"ש בד"ה יה"ו ולהקדירות הוי חזקת היתר עיין

שהם כעצמם עשו ככה ומנ"ל תו דאין להחמיר בדבר כל אחד לעצמו וביותר אפילו נימא ככה סוכ"ס התם מיירי דלא חשו דלמא מהדר אפי' אבל ביו"נ ע"כ הוי כמהדר אפי' ובאמת יש לחוש, ואון מצאתי לדברי בהג"א בשם רבינו פטר דבאמת כשמהדר אפי' יש לחוש יע"ש זה נלפענ"ד ולולי דמסתפינא מהש"ך ורמ"א ולולי דמסתפינא אמינא דהרמ"א ג"כ מודה רק פירושא קא מפרש לדברי המחבר דאל"כ הו"ל למימר ואם יו"נ אין להחמיר כלל וכחא דהיתירא עדיף ועוד מאי ואינו הו"ל למימר ואין ישראל י"נ אע"כ דקא לפרש לנו דברי המחבר דלא תימא ואין בכית כלל רק שהלך לו לגמרי לזה בא הרמ"א לומר דז"א ורק כאמור ברא"ש דאפי' ביו"נ יש להחמיר וזה דקאמר ואינו פי' מאי דכ' המחבר ואין ישראל בכית כוונתו יוצא ונכנס דג"כ מיקרי אינו בכית ואעפ"כ יש להחמיר זה נלפענ"ד כמין חומר ועפ"ז ישווה בין הדביקים והרי גם דעת הש"ך הכי מסתבר להחמיר ככה"ג רק דדחיק לי שב דעת הרמ"א וא"כ כיון שכבר תרצנו דאין קו' מהרמ"א תו ג"כ נשארנו על עמדינו ושיש להחמיר ככהאי גוונא אפי' ביו"נ ודו"ק כפתור ופרח בס"ד דאל"כ הרבה חילוקים בדבר כשאין ישראל כלל הרי כתב הרא"ש ודאי אסור ומוכח אפי' לכל אדם וא"כ ביו"נ מותר ואין צריך להחמיר וא"כ אימתי קאי דיר"ש יחמיר ובאיזה אופן אתמר וע"כ נדחוק דהיינו כיוצא לכהכניס ומנלן ואם אמנם הטור סמך ליה הכא ועל זה סומכין כשהולכין לכהכ"כ ונכון ליר"ש וכו' מוכח דוקא אז אבל ביו"נ לא.

אכן כתשו' הרא"ש ובלשונו המובא ביתה יוסף ליתא כלל מהליכה

בהליכה לבהכניס רכונן להחמיר אפי' בשליכא חשש חילוף רע בטוב כיון שיש לחוש עכ"פ מחזקה דאתרע. וביותר ע"פ הרא"ש שתתן חלב לטובתה להטעים תבשילה. ואם אמנם לנו צ"ע קצת דקיי"ל בשו"ע יו"ד סי' צ"ח באיכא למיקם עלה דמלתא גם עכו"ם מהימן ואי מכח מסל"ת הלא העיקר מבואר דהמסל"ת לא מועיל באיתחזק איסורא וא"כ העיקר ההיתר מכח איכא למיקם עלה דמלתא ותו לפ"ז ה"נ הוי באיכא למיקם ואולי חלב ולא יהא ניכר ודו"ק דבחלב כודאי מינכר ונרגש הטעם ואיכא למיקם עלה דמלתא. [נעיין באו"ה וכו' הרא"ש וכו"כ המרדכי בע"א פ' אי"מ בשם רשב"ם והתו' וסה"ת והרוקח שמותר לילך לביהכ"נ או לשוק ולהניח קדירותיו של כשר בכיתו אצל שפחתו שתגיס בה אע"פ שיודע שיש שם חלב או חלב או דם או שאר איסורין ולא חישינן שמא תטיל בו שום איסור להכשילו וכן ישראל וא"י ששופתין הקדירות זה אצל זה בכירה אחת ומהדר ישראל אפיה אפילו שמפליג לשוק מותר הכל ע"כ, (הגה) והיינו שבבית ישראל מותר אפילו לכתחילה אבל בבית א"י דייקא כדיעבד עכ"ל, הרי דכ' שניהם חלב וחלבן]. וביותר נלפענ"ד ע"פ דקיי"ל בשו"ע יו"ד סי' ס"ג דבשר שנתעלם מן עין אין מותר רק דוקא במצאו במקום שהניחו וא"כ אסור זולת בטב"ע גמור וכבר מבואר דטב"ע הוי שבעתו עין וזה אין הדרך להביט כ"כ מתחילה להכיר ועשו"ת שיכת ציון סי' ע"ט ובשו"ת נחלת שבעה וא"כ זה לאו הדרך וא"כ אם למשל תקח הקדרה מעל התנור ולא יהיה תו מצאו במקום שהניחו כבר יש לחוש מכח כשר שנתעלם מן העין ודו"ק.

כפרמ"ג ביו"ד סי' א' בדין האגודה להתיר הכלים מה"ט ודו"ק, וביותר עפ"י המבואר בש"ך יו"ד דיני ס"ס כסי' ק"י סקט"ו ובפמ"ג ובחור"ד שם המעיין שם יראה דהכי כל הסברות למעליותא והוי כב' גופין ישראל חד ספק וספק הב' בנכרי ובכה"ג כבר ביאר הפמ"ג דא"צ למתהפך וביותר כיון שמבואר בחור"ד דהיכא דאין להתחיל הספק זולתו כשנזכיר הריעותא מקודם ובהריעותא גופא ספק אזי א"צ להתהפך יע"ש ודפח"ח ואני עני בכמה תשו' נשתמשתי בדו"ק לאין מספר תו כמו כן ה"נ אין להתחיל הספק שהחליף זולת כשהישראל מהדר אפי' רבפניו בודאי לא החליף וא"כ בהכרח צריכין לדין ולהתחיל בספק זו שמא לא יהדר אפי' ודו"ק כי נכון מאד בס"ד וזה דקאמר ועוד כיו"נ הכוונה דו"ל דעדיף הוי מהולך בדרך רחוק ודו"ק ואי דא"כ נחמיר כדקיי"ל בכל מקום בס"ס באיכא לברורי מבררין מ"מ כבר העלה אריה מסבכו הלכה למעשה מרן בשו"ת נוב"י מ"ק חיו"ד סי' נ"ז ד"ה ומעתה דהיכא דהוי חזקת היתר ואפי' בליכא חזקת היתר ממש רק שליכא ג"כ חזקת איסור כלל אזי גם הרשב"א המחמיר בס"ס להצריך בירור, מודה דאין צריכים לעמוד על הבירור כלל אפי' היכא דאפשר יעו"ש א"כ קו' ד"ה דאיכא חזקת היתר פשיטא דא"צ בירור ודו"ק כי בריא ועשו"ת כתב סופר חיו"ד סי' כ"ז.

היוצא לנו מזה נכון אמת היתר הנ"ל מכח ס"ס וחזקת היתר ולפ"ז כשכבר הישראל אינו שם אזי תו ליכא ס"ס ובודאי יש להחמיר אפי' בחזקה לקולא ובפרט עוד יותר י"ל כיון שנשאר בלי שומר אתרע חזקת היתר ודו"ק. ועפ"ז שפיר כתב הרא"ש

בהן בשר וגם הדיחו קערות חולבות ולא ידע אי הדיחן יחד או אלה לבדן ואלה לבדן או כל שאר ענינים הדומין לכה"ג אם הגוי אינו יודע משפט הדבר האריך עושיין אז הכל אסור דאולי להקל טרחו עשה באיסור כמו שרגילין לעשות הגוי בכיתו ואם ידע הכשר דבר והאריך עושיין אז הכל מותר אם ישראל יוצא ונכנס דמרתת הגוי להקל טרחו ולעשות באיסור פן יראני ישראל כדתנן אין השומר צריך להיות יושב ומשמר אלא אפילו יו"ג מותר וכו' עיי"ש, וכו"כ באו"ה כלל כ"ב דין א' וב', הרי רגם לגבי הדחת כלי בשר וכלי חלב צריך להיות יו"ג ואם לאו אסור וצ"ע למה השמיט המחבר והרמ"א דין זה וצ"ע.]

ובתשובה אחת בחי"ד כתבתי ליישב קו' הבי"ע על המרדכי המובא בטור יו"ד סוסי"ג בתרנגולת שחוטה ושלחה ביד נכרי בלא חותם ונסתפקו לומר שמא אחרת היתה ונתחלפה והלכו אל השוחט ושאלו לו אם שחט זאת התרנגולת ואמר אין לי בה טב"ע אמנם עתה שחטתי תרנגולת אחת אבל בעל התרנגולת היה מכיר אותה ואמר שזאת הוא והתרת אותה כיון שבעל התרנגולת מכירה כר"ת דלית הלכתא כרב דאמר בשר שנתעלם מן העין אסור והק' הבי"ע דביש טב"ע גם רב מכשיר ביש טב"ע רעדיף מסימן וכ' הרש"ל חוץ מכבודו לא הבין כי לרב לא מהני טב"ע דתרנגולת דשמא העכו"ם שחטה דהשחיטה לאו סימן וא"כ לרב דחייש שמא החליפו ה"ג דחיישין לכהג"ו משא"כ ללוי דס"ל דלא חיישין שמא החלפו ה"ג לא חיישין עכת"ד והט"ז דחה דבריו מדכ' תרנגולת שחוטה משמע ששלחהו שחיטה והשאלה ה"י כשכבר שחוטה ועוד למה אמר חשש חילוף

ועוד נלפענ"ד דיש לחוש שתדיח כלים של בשר עם חלב ביחד וקיי"ל בשו"ע יו"ד סי' צ"ה ס"ג המחבר אוסר אפי' כשאחד אינו בן יומו והשומן נדבק בו אסור כמבואר בש"ך סק"י והמחבר קאי להלכה והרמ"א אוסר אפי' אינן מלוכלכים ועש"ך סק"ב ובהודחו בחד כלי אפי' רק אם עירה מכלי חלב או מכלי בשר על הכלים שהודחו בכלי אחת דאסור כמבואר בש"ך סק"ט יע"ש ועפ"ז שפיר יש מקום לחומרא הלזו גם בכלים וזה מסתבר דהוי לה הנאה ג"כ שהרי לא תצרך לרחוץ ב"פ וטירחה יתירא וא"כ לפענ"ד יש מקום להחמיר בכלי ג"כ ולהשגיח בעין פקחא שלא יהיה תחת רשותה של השפחה מחשש גמור כזו.

והנה ביותר הוי מצינו למימר רגבי עכו"ם אחר לא חיישין משום דמירתת אבל בשפחה כיון דהוי בידה מסור הכל וברשות היא עושיית ואינה מתיראית ואם אמנם ראיתי לרבינו החו"ד בסי' ס"ט סקט"ו ביאורים שכ' דכמשרת שייך יותר מירתת לעשות דבר שיאסר לישראל במשרת היודע שהבעה"ב מקפיד ע"ז יעו"ש [ועיין בדי"מ סי' קי"ח אות ה'] סוכ"ס אמינא תינח באופן כנ"ל משא"כ ע"פ האמור באופן כזו לא יוכל הבעה"ב להכיר כלל על הכלים ממעשה כזו שפיר אזיל כל הסברא של מירתת ושפיר יש חשש עצום כנ"ל. וביותר נלפענ"ד ע"פ המבואר בסי' ס"ט בש"ך [סקמ"ב] העיקר רק מכה עכו"ם אנקיותא קפדי וכפרט דאפשר לטעום אם הדיחה או לאו כדמבואר יע"ש בכ"י אבל כאן כשהחשש על הכלים כודאי חשש גדול הוי. [ובסה"ת הלכות או"ה סי' ס"ז והביאו הרוקח סי' תל"א כ' אם גוי או שפחה וכו' או הדיחו קערות שנשתמשו

שערי הלכות

יא

התרנגולת שחטה וא"כ יהא מותר וע"כ אם הוא לא הכירה ולא הי' רק הכרת הבעה"ב והובאה השאלה לפני המרדכי והורה להתיר וזה דהנה לכאורה מפני מה נחזיק ריעותא לחוש שמא ישראל אחר נתן ג"כ כיון ולא חזינן שום ריעותא וכבר קיי"ל בשו"ע יו"ד סי' נ"ב סק"ג אחזוקי ריעותא לא מחזקינן ומהיכי תיתי למיחוש רק רב לשי' סובר לאסור בשר שנתעלם מן העין אפי' מצאו במקום שהניחו אסור ואע"ג דלא חזינן שום ריעותא מ"מ מחזיק ריעותא הה"נ יש לאסור ולהחזיק ריעותא וזה דברי הרש"ל ולרב דחייש לחילוף הה"נ משא"כ ללוי דקיי"ל כוותיה במצאו במקום שהניחו מותר ולא מחזקי' ריעותא הה"נ לא מחזקינן זה נלפענ"ד ובקונטרס התשו' הארכתי ודו"ק כי הדברים נכונים.

תבואנה לרינא בנידון שאילתינו כיון שהולכים לטייל והשפחה יודעת שהולכין לזמן רב בוודאי אסור כמבואר ברא"ש בתשו' המובא ביה' יוסף בשליכא ישראל בוודאי אסור וחשש חילוף גמור הוי. [עיי' בתו"ח כלל ל"ב סעיף ה' כתב הטור יו"ד סי' קי"ח אבל ברבר שהעכו"ם נהנה בחליפין אם ישראל יו"נ או אפילו שהה זמן רב ולא הודיעו שרוצה לשהות מותר אבל אם הודיעו שרוצה לשהות אסור עכ"ל, וכן מבואר פ' השוכר את הפועל והוא הסכמת הפוסקים וכ' המרדכי פ' ר"י מיהו לכתחילה לא יניח ארס בביתו אצל עכו"ם לא יין ולא חומץ בלא שמירה משום הרחק מן הכיעור עכ"ל, ונראה לי דה"ה שאר איסורין אלא הא דנקט יין וחומץ משום דעיקר דינים אלו נאמרו לגבי יין ועלייהו קאי והוא לשאר איסורין כן נראה לי עכ"ל, הרי דלכתחילה יש לזהר אפילו ביו"נ]. (ב)

אפילו לא נתחלף תיפוק ליה חי הי' והעכו"ם שחטה בעצמו וא"כ אפילו ללוי ג"כ אסור וע"כ רמירי שהשוחט אומר ששחט א' לעכו"ם והבעה"ב מכירה, וכיון שאין לו הנאה לא חיישינן ששחט בעצמו להכשיל ישראל כדקיי"ל בסי' קי"ח ואפילו לרב וא"כ קשה קו' הבי' על המרדכי יע"ש באורך. ולפענ"ד בקצירת אומר הנה שחוטה שפיר אמר רבכר הוי שחיטה והשאלה הוי על מה ששלחה השו"ב לבית הבעה"ב ולשון ונסתפקו מוכח כהט"ז דהשאלה שהבעה"ב שלחה לאיש אחר ראל"כ מי נסתפק כיון שתומ"י אמר שהבעה"ב היה מכירה בטב"ע א"כ מי הוא שמעיקרא נסתפק וע"כ דהבעה"ב זה שנשלח לו הוא שנסתפק ורק לפענ"ד לאחר שחו' ובאמת לא נסתפק הבעה"ב שגוף התרנגולת נחלפה רק לכאורה בשליכא הנאה לא חיישינן לחילוף ומהיכא תיתי תו ניחוש להא שלא היה כלל אצל השו"ב ושחטה בעצמו לא חיישינן דמירתת שיתודע שקרו ולהא שהחליף באחרת מהיכא תיתי לומר ששחט אצל השו"ב אחרת וזו של ישראל שחטה בעצמו לחילוף כזו לא חיישינן ואע"כ רק החשש כמבואר בפמ"ג [סי' א' מ"ז סקט"ו] שהק' דיש לחוש שישראל אחר נתן לו ג"כ שיוליך לו תרנגולת לשחוט וא"כ אזי תו לא יתודע שקרו דהבעה"ב יוכל לשאול להשו"ב אם שחט תרנגולת דבאמת שחט וכן שזו הי' של ישראל אחר וזו שחטה בעצמו ונשתכר שכר פריטות ותו לא יתודע שקרו וזו הכוונה תרנגולת שחו' ונסתפקו לומר שמא אחרת היתה הכוונה לא על גוף התרנגולת רק על ענין השחוטה נסתפקו שמא אחרת היתה היינו זו ששחטה השו"ב וע"כ הלכו אל השו"ב לשאול אולי יכיר שזו

עיינ שם שהבינו ברש"י שמדמיין אשה לכל קניני שדה. אולם התוס' פירשו דרוקא חליפין דדמי לכסף. ובאמת גם רש"י אפשר דס"ל הכי וסרו ב' קושיות אחרונות של תוספות, והנה מסקנת התוס' דחליפין לא דמי לכסף ועיין רש"י ב"מ מ"ח דכל היכא דכסף קני, חליפין נמי קני משמע דכסף מדין חליפין, ולהלן יבואר דזה תלוי בפלוגתא אי גרס נפשה וכן התוס' שם גיטין ל"ט ע"ב דגרס נפשה ס"ל דאי כסף קני חליפין נמי קנין, וכן הרא"ש דגרס נפשה ס"ל נמי הכי. ומה שתמה קרבן נתנאל שהרא"ש הביא כן בשם

הגה"צ מוה"ר יהודה ארי' אלתר זצ"ל
 חדב"נ להבחל"ח כ"ק אדמו"ר שליט"א

בעזרת מלכא על מלכין אבאר פתגמין קדישין בקנין כסף וחליפין

מעין פתיחה

בדף ג' ע"א למעוטי חליפין וכו' אשה בפחות משו"פ לא מיקניא, וברש"י משום שגנאי לה, ותוס' הקשו דא"כ אשה נמי תקנה בחזקה ובשטר

העין אסור וגם הרבה טריפות מצויות בעיר ולא מחזקינן אסור לא אמרינן בלכתחילה עכ"ל. ועוד נ"ל דיש לחוש אפילו אם תבשל בקדירות דברים המותרים, ואסור משום בישול עכו"ם וצריכים הגעלה כמבואר בס"י קי"ג סע' ט"ז. עוד יש לחוש על כל היין שבבית משום נסך ועי' ברמ"א סי' קכ"ט סע' א' לכתחילה לא יניח אדם בביתו יין או חומץ אצל עכו"ם כלל וכו' עיי"ש ועי' בדרכ"ת אות ג' שכ' וע' בית הלל סי' קכ"ח סק"א שכו' אזהרה להקונים בעי"ש יין לקידוש ומעמידין הכלי עם היין בהחדר והשפחה הולכת שם לפעמים ביחידות ואין שם עמה שום אדם שיש לחוש שתשתה השפחה מן היין ולא יודע לשום אדם עיי"ש וכו']. ועונש העושה הוי חמיר מאד מאד זה נלפענ"ד בסייעתא דשמיא.

יש חשש מכה בשר שנתעלם מן העין ואילו לא ימצא במקום שהניחו וכמבואר. ג) מחשש שתדיח הכלים ביחד בשר עם חולבת ביחד ובודאי יש למיחוש וכמבואר בשו"ע דלכתחלה בכהאי גווני אסור וק"ו בכה"ג דאפילו בדיעבד יש לאסור [ועוד יש לחוש כמבואר ביו"ד סימן קכ"ב ס"ט יש לזהר מלהניח בבית עכו"ם כלי סעודה דחיישינן שמא ישתמש בהם הגה וכו' ולכתחילה יש לזהר בכל ענין אפילו בעבדים ושפחות העכו"ם שבבית ישראל שלא לייחד כלים שלנו אצלן שמא ישתמשו בהן בדברים האסורים. ועיין לקמן סי' קל"ו עכ"ל ועיין בטו"ז וש"ך שם. גם יש לחוש שישתמש בכלי חלב לבשר. וטעם המתירין שם משום דלא מחזקינן איסור. ועיין באשכול ה' בישולי עכו"ם סי' ע"ט שכתב ויש מנהג משונה בקצת ארץ ארום שמניחים קדירות לשפחותיהם עד שיחזור מביהכנ"ס בלא סימן ואומרים השפחות נקיות ויש להם נאמנות ולא מחזקינן אסור כי לא ידעו שבשר שנתעלם מן

סליק פסקא

יקותיא' יהודה ראזענבערגער
 אבד"ק דיערעש

שהקשה מערבוני יקון וע"כ רכספ דאשה ע"כ לאו מטעם שווי. ועיין בנתיבות שהפליא להקשות ממתנה ע"מ להחזיר דא"מ רב אשי דמהני בקנין. גם רקדקו על הסמ"ע שכל בנינו משדה עפרון והא כסף דשדה לא יליף מעפרון. ועל הקושיא מערבוני יקון השיבו האחרונים דזהו מחלוקת רש"י ותוס' ב"מ מ"ח ע"ב בפירוש ערבון עיין באבן האזל ריש הל' מכירה וגם בחידושי הר"ם בשו"ע כתב דזהו מחלוקת רש"י ותוס' דרש"י ס"ל דהם שווי כסמ"ע ותוס' ס"ל דכסף משום קנין הוא כהט"ז.

באור קנין כסף וחליפין

והנה לדברי הסמ"ע יבואר שפיר החילוק בין כסף לחליפין, וראה כח"י הר"מ ור"ש שקוף שנתחבטו דכסף הוא משום שווי והבאור הוא דמשום קנין היה די גם בפחות מש"פ רק משום שווי בעי פרוטה וזה קנין כסף אבל חליפין הוא רק מתורת קנין ולכן סגי גם פחות מש"פ כלומר רכספ יש גם קנין וגם בעי שווי וחליפין הוא רק משום קנין, אולם להט"ז דכסף הוא קנין והא דבעי ש"פ משום דקנין בעי ש"פ א"כ ע"כ חליפין דמהני פחות מש"פ ע"כ לאו מדין כסף וקנין חרש הוא ונראה שהוא משום שווי עד שאמר כגמ' מרקבא הנאותייהו גמר ומקני נפשיה.

באור כמה מחלוקת האמוראים

ובזה אפשר לפרש מחלוקת ר"נ ור"ש ב"מ מ"ז ע"א דר"נ ס"ל דדוקא כלי עביד חליפין אבל פירי לא ור"ש ס"ל אפילו פירי ור"נ ס"ל דהוא משום קנין ומדין כסף ולקנין בעי כלי אבל פירי לא וזה שכתב שם רש"י אפילו

ר"ת והא ר"ת לא גרס נפשה, במח"כ הרא"ש הביא מר"ת רלא כל קניני אשה יליף משדה רק חליפין דדמי לכסף אבל רגרס נפשה זה שיטת הרא"ש, וזה יסור נאמן למה שכתבתי דרש"י והגורסים נפשה ג"כ ס"ל דרק חליפין דדמי לכסף בעי למילף וכן הוא בר"ן כאן ותוס' בגיטין, ואזדא לה קושיית התוס' ותמיהת רבינו קרבן נתנאל.

קושיות על שיטת רש"י דגרס נפשה

הרי בארנו דרש"י ס"ל דחליפין מדין כסף ותוס' ס"ל דחליפין לאו מדין כסף ועיין תשובות הרשב"א סי' ר"ב מה שכתב בזה. ולבאר המחלוקת (ו)נקדים כמה שיש להקשות על רש"י, וראשון קושי' התוס' שהק' א"כ פשטה ידה תתקדש בפחות משו"פ. ועוד בנתיה דר' ינאי תיבעי תרקבא דדינרי. וגם קושיית הראשונים דהא בשטר מיקדשא אף בפחות משו"פ. ועוד דבחליפין דשו"פ תתקדש. ועוד הקשו דבירושלמי מי אמר דהמקדש בשטר פסול מקודשת מתורת כסף וכי נמי תתקדש בחליפי שו"פ, ורש"י כתב רבשו"פ אינה מקודשת.

קושיות על שיטת רש"י דחליפין מדין כסף

א. יש להבין איך יליף חליפין מכסף. ב. מרוע כסף בעי פרוטה וחליפין לא ואיך הנלמד קל יותר מהמלמד. ג. וזה העולה על כולן דלקמן אמר בתורת כסף הוא נקנה ולא בתורת חליפין.

מחלוקת הסמ"ע והט"ז

שו"ע חו"מ סי' ק"צ כתב הסמ"ע דכסף מהני רק בתורת שווי ועיין בטו"ז

הרמב"ם הדין שנמצא בירושלמי שבשטר פסול מקורשת משום כסף וכתבו המפרשים דס"ל שאין הדין כן. ולהנ"ל א"ש דכיון רכסף משום שווי ע"כ אי אפשר לומר דתתקדש משום כסף דהא לא נחית אדעתא דשווי ודברי הירושלמי יתבאר בסמוך.

ביאור שיטת רש"י ותוספות

ולדברי הגאונים ז"ל דהא פליגי רש"י ותוס' אפשר לפרש מחלוקת רש"י ותוס' אי גרס נפשה דלרש"י אי אפשר לומר דתירוץ הגמרא כתוס' דכיון דחליפין בפחות מש"פ ע"כ לאו מדין כסף רש"י לשיטתו ס"ל דמשום כסף הוא. וכזה אפשר ליישב קושית מהרש"א על תוס' בדף ב' ע"א שהקשו שזה כסף מנלן והקשה מהרש"א דהא אפ"ל דמצד הסברא נדע דהתוס' דס"ל כסף משום קנין מנלן משא"כ הר"ן ויתר ראשונים ס"ל דיליף מצד הסברא דהם ס"ל כרש"י דמשום שווי ע"כ שזה כסף ככסף שחש להעיר על זה דרש"י גופה כתב בדף דש"כ נלמד מע"ע ויש ליישב. גם מה שהקשינו לעיל מהא דאמר בתורת כסף ולא בתורת חליפין דהנה שם בגמרא קרי ליה תורת תבואה וכלים דשם איירי אליבא דר"ש דס"ל דפדי עביד חליפין ופרשנו לעיל דהוא משום קנין וחליפין לאו מדין כסף.

ביאור שיטת הירושלמי

לרש"י תתישב הגמרא רף י"ג ע"א דאי כשם שאין אשה נקנה פחות מש"פ כך אין קרקע נקנה פחות מש"פ והקשו בתוס' דהא כל קניני אשה גמר רק משדה ומה קאמר גם להלן דאמר דמשדות בכסף יקנו יליף דשדה נקנה בכסף, והקשו בתוס' דאמאי לא יליף משדה עפרון. ולרש"י יבואר בפשוט

שוה הרבה דלאו משום שווי הוא ור"ש ס"ל דמשום שווי הוא, וגם מחלוקת רב ולוי רב ס"ל כליו של קונה ולוי ס"ל כליו של מקנה, רב ס"ל דמשום קנין וע"כ בעי של קונה כשאר קנינים ולוי ס"ל משום שווי ע"כ אפשר גם בשל מקנה דבאותה הנאה דמקבל מיניה גמר ומקני כמבואר בגמ'. וכזה סרה קושית התוס' על רש"י דס"ל בשל מקנה וכ"ש קונה והקשו דהא לר' הוי כלי דוקא ולא פרי וה"נ ללוי ולהנ"ל אתי שפיר.

גם כזה יבאר מחלוקת ר"נ ור"א בנדרים מ"ח ע"ב דר"נ סבר דק"ס קני ע"מ להקנות הוא ור"א ס"ל אי תפס מיתפס וגם חלקו אי מועיל ק"ס לאח"ז. ולהנ"ל שניהן דבר אחד דר"נ ס"ל במ"ש בב"מ מ"ח ע"א דחליפין משום כסף ע"כ מועיל לאחר זמן ג"כ כדין נתאכלו המעות ור"א ס"ל דמשום שווי ע"כ מר דאי תפס מיתפס ואין מועיל לאחר זמן.

ביאור כמה פסקי הרמב"ם

ועתה נבאר כמה פסקי הרמב"ם כחדא מחתא. ונראה שהוא סובר שמוה שפסקו בגמרא כר"נ דבעי כלי דמדין כסף אתינן עלה ולכן פסקינן ג"כ כרב ולכן פסק הרמב"ם כר"נ בנדרים בשניהן נגד דעת הר"ן ויתר ראשונים דרק חדא פסקו כר"נ. ולהנ"ל מבואר דאחד הוא ולכן לא הביא דמתנה ע"מ להחזיר מועיל בכסף משום דכסף הוי שווי ובקדושין שאמר שמועיל שם הוא ר"א דסבר בנדרים דכסף משום קנין וא"כ ישכנו קושית הנתיבות על הסמ"ע, ולכן פסק הרמב"ם דהא דאמר שמואל חיישינן שמא ש"פ במדי הוא רק בדבר המתקיים דהוא לדבריו דכסף משום שווי א"כ מה הסברא דשוה במדי. גם כזה יש ליישב מה שלא הביא

מקודשת משום כסף, לשיטת הירושלמי.

תירוץ הקושיות על רש"י

מה שהק' פשטה ידה תיקדש, זה אינה קושיא כל וכי בקדושי כסף אי פשטה ידה נימא דתתקדש פחות מש"פ והטעם משום דבטלה דעתה ולכן לא שאלה הגמ' מברתה דר' ינאי כמו שלא שאלו על ב"ה בקדושי כסף. ומה שהק' מדוע בשטר מקודשת אפי' בפחות מש"פ ולא אמר גנאי זה דהתם לאו מתורת שוויית . ליישב קו' הפנ"י ברף ב' על התוס' דס"ל דלא איתשיל לענין קבלת קדושין מאחר והק' והא ע"כ להכי איתשיל דהא אף בפחות מש"פ מקודשת מספק שמא שוה במדי וי"ל דתוס' ס"ל דהך דב"ש משום שווי וע"כ דלא חיישינן לשוה במדי רק שיש להעיר ע"ז מהירושלמי שכ' דב"ה היו נושאים נשים מב"ש משום שהיו מחמירין על עצמיהן גם בפחות משוה דינר ואולי הוא משום שוה דינר במדי.

דהנה הא דאמר דקנין כסף משום שווי יליף משדה עפרון, ולכן אי נילף רק משדה עפרון הוה אמרינן דבעינן רק שווי וכל השווי, לכן יליף משדות בכסף יקנו וא"כ חליפין מהני ולא בעי כל השווי רק דא"כ נימא דמהני פחות מש"פ על זה יליף מאשה כלומר משדה עפרון דבעי פרוטה. וכוז' יתיישב מה שהקשו על הסמ"ע דא"כ ניבעי כל השווי. גם יתיישב דלרש"י למה לו לומר מה שדה קונה בק"ס יאמר בפשוט דכיון דכסף קני ה"נ ק"ס. ולהנ"ל א"ש דבאשה הוא משום שווי.

והנה בירושלמי יליף דאין קרקע בפחות מש"פ משרות בכסף יקנו. ונראה דהוא סבר דכסף משום קנין ולכן פסק דשטר פסול מקודשת משום כסף שגם הוא משום קנין. וכוז' יש לפרש גם מה שהירו' נאמר שהמנין של המשנה בא למעט דלא נימא דבעי כולם, כי אי אפשר לו לומר משום חופה דהוא סבר שאינה קונה כמו שיתבאר בע"ה וחליפין גם א"א דפחות מש"פ לא סד"א דאינו דומה לכסף, וש"פ

פנינים יקרים

מאת הגאב"ד אונגוואר שליט"א

פרשת בא

"וירשב את משה וגו' מי ומי ההולכים וגו' כי חג ה' לנו" (ויח' טו). יש בענין זה להבין מה שאמר כי חג ה' לנו — איזה חג הוא וכאיה זמן. ונתן סתם היאך אמר משה כי חג ה' לנו אשר באמת עדיין לא היו ימים טובים, דקודם מתן תורה הוא (ועיין כיו"ק), והול"ל כי חג ה' הוא

והנראה שבני ישראל היו עבדי פרעה ואין להם חג אחר אלא שישהירדו כבדו בגדולת ה' וכרכתיב כפ' בשלח ויושע ה' ביום ההוא וגו' דאמינו בה' ובמשה עבדו, הרי דע"ז יציאת מצרים זכו בני ישראל לטובה שלימה בה' ובמשה.

והנה פיעה רצה להוציא בני ישראל ויתן עמי על התנאים שירציאם, כדרך כל הארץ שישאו ויתנו תה מותר קצת וצד השני מותר קצת וכאים לידי השוואה. וזה שאמר פרעה ירשב את משה ואת אהרן אל פרעה ויאמר וגו' מי ומי ההולכים — כלומר, נשא ונתן מי ומי ילך. אבל משה ידע כי אם ישא ויתן עם פרעה ויחזר אפילו על נקודה אחת או כבר תאבד כל הפעולה של יציאת מצרים שיצאו כי ה' הוציאם. כיון דאז כבר יאמר ודאי ע"ז משא ומתן עלתה לו למשה עם פרעה לפשר, ולכן אמר משה כנערתו וגו' בצאנו ובקברנו נלך — הכל כאשר לכל ולא יחסר כל, כי חג ה' לנו, כלומר ע"ז יתן חג ה' לנו שנשמות בה', ואי יו"ט גדול מזה שנוכה לדעת ייהאמין בה' וזה חג ה' לנו ודא אמר סתם חג ה', שהחג הוא לנו וק"ל.

תשובה בנידון היתר מאה רבנים — וגט מעושה

מאת מרן כ"ק אדמו"ר שליט"א

אור ליום שנתלו בו המאודות פ' וארא
התשמ"ט בני"י יצו"א

אחדשכת"ר בידידות,

בנדון היתר מאה רבנים לאשה המורדת שהלכה לב"ד עם בעלה וכיון שראתה שלא תצליח כפי רצונה שינתה את דעתה והלכה בערכאות ומסרה את בעלה, וגם את הב"ד, שדנו לערכאות והצליחה להביא את בעלה והב"ד לפני שופט בערכאות והכריח השופט את הבעל שלא כדת וכדין תורה על כמה וכמה התחייבות כספיות וגם נתן הילדים לרשותה והוציאו הבעל מביתו ע"פ צו השופט ונתנו לבעל רשות לראות הילדים פעמיים בשבוע ואם לא ישלם את כל ההתחייבות יקחו ממנו רשות זה לגמרי ואחרי שהבית משפט עשה כל מעשה עול נגד הבעל ולקחה ממנו את ביתו והילדים וכמעט כל אשר לו וזרקו אותו בערום ובחוסר כל והכל בזרוע בעזרת השופט בערכאות עכשיו לאחר שתי שנים באת הנ"ל לב"ד וצועקת שבעלה מעגנה ואינו רוצה ליתן לה גט והבעל טוען שהוא מוכן ליתן גט פטורין בתנאי שתכטל ממנו הצו של בתי משפט מכאן ולהבא ותחזור לו מה שגזלה הימנו שלא כדין תורה עד היום ושתקבל עליה ותלך אתו לב"ד וכאשר ידונו כן יהיה ויקוב הדין את ההר וכל אשר יצא מפיהם יעשה ואם יפסקו שמגיע לה מה שמגיע לה יתן לה ויקיים והיא טוענת שאין ברצונה לכטל ולותר

על מה שקבלה בערכאות ולעולם לא תותר על מה שחייבו הערכאות את הבעל ורק כך תקבל גט בלי ויתור כלום ולא תחזור מהמסירה שמסרה את בעלה לערכאות ומעכ"ת הראה לי שכתבו לו מפי ב"ד אחד שכיון שהאשה רוצה לקבל גט פטורין אין שום אופן בעולם להחזיר לבעל לינשא ע"י היתר מאה רבנים ולעגנה והביאו רא"י לרבניהם משו"ת איגרות משה א"ע ח"ד סי' ג' ומעכ"ת רוצה לשמוע חו"ד אי זה מקדי עיגון ואי האמת כן שכל שמסכמת ליקח גט אין לו שום אופן של היתר שלא ליתן תיכף ומיד הגט.

והנלפענ"ד ראשונה הנני בזה דהנה כבר אמרתי למעכ"ת וגם כתבתי בכמה תשובות שאין דעתי נוחה בהיתר מאה רבנים שהנחיתו כמה ועל פי רוב וכפרט במדינה זו שכמעט נעשה למטבע פסולה וחוששני שח"ו חרם דרגמה"ג רובץ על העושים והנעשים להם כיון שאין עושים כפי התקנות והתנאים שהניחו לנו רבותינו הצדיקים האחרונים ז"ל שצדיך להיתר מאה רבנים ועיין ספדי שו"ת משנה הלכות ח"ז סי' רל"א וח"ט סי' רצ"ז ורצ"ט באריכות מזה ולכן אני מושך את ידי מלכתוב ולחתום על דברים אלו ולכן גם כאן לא אכתוב על הפרט הזה שהוא לפני מעכ"ת עכשיו רק בדרך כלליות בעצם דין עגונה וערכאות וכפיה לבעל לגרש וטענת מעגן.

באחד השיעורים לפני בני הכולל בישיבתינו הקדושה אמרתי בס"ד וגם כתבתי מזה דהיכא דהאשה לקחה מבעלה בע"כ משלו ע"י ערכאות שלא

(* כדרכנו כקובצים הקודמים, מעטרים
אנו את ראש החוברת כתשובה — הלכה
למעשה

יוצאה לרצונה ושלא לרצונה והאיש אינו מוציא אלא לרצונו אפשר דמשהי לה בגיטא ופרש"י אפשר דמשהי לה ולא יהיב לה גיטא וכיון דלא אשהי מדעתיה גירשה ע"כ. ועיין מהר"ם שי"ף שם. ולכאורה נראה דאי משהי לה ליכא משום עגונא דאל"כ מה זה דקאמר אפשר דמשהי לה בגיטא הא א"א שהרי חייב להוציאה ואכתי יתקנו לו כתובה במקום שבכ"כ מוציאה וא"א לו להשהותה בגיטא וכנידון שכופין אותו מערכאות והוא מוכרח שלא לעגן אלא ע"כ דהיכא דאיכא מצוה לגרשה שפיר אבל היכא דנפקא איה מיניה אינו חייב לגרשה דלא אמרה תורה לוקה ומשלם גרש ותן ממון בע"כ והארכתי בזה במקום אחר.

והנה כבר רמז הרמ"א א"ע סוסי קי"ז לתשו' הרא"ש כלל מ"ב דין א' דלא עדיפא כח האשה מכח האיש אך כי ראה הדור פרוץ ומזולזלין בכנות ישראל בזריקת גט ותיקן להשוות כח האשה לכח האיש כמו שהאיש אינו מוציא אלא לרצונו כך האשה אינה מתגרשת אלא לרצונה וכימי הגמ' אם אירע מום זה באשה בעלה היה מגרשה ומתחייב לה כתובה וכו' ועתה שתיקן ר"ג שאין לגרשה בע"כ איך יתכן שיתחייב לה שכ"ו א"כ יפה כח האשה הרבה מכח האיש ואף כי בסוף קצת חוכך עיין נוב"י ת' א"ע סי' קי"ד. ובשו"ת ר"ח למדן ז"ל א"ע ח"א סי' נ"א החליט דלא כנובי"ז והביא כן גם בשם תומת ישרים וכי"ה ברבי"ז ובשו"ת מוהרש"ם ח"ו סי' קנ"ט הביא כן דכולם הסכימו להלכה שאין שום סברא להעדיף כח האשה מכח האיש. ובתשו' הרא"ש כלל מ"ג סי' ח' ז"ל ועוד אני אומר שהגאונים שתקנו

כדין ואינה רוצית ללכת לד"ת לפני כ"ד ישראל ולשמוע לב"ד ורק הולכת לערכאות ומחזקת עצמה בהם ובמה שפסקו לה ליתן משל בעלה הן בניני ממונות והן בהילדים ומחזקת שלא כדין תורה בזה וכיוצא בזה והבעל רוצה לדרון עמה כב"ד והיא עומדת כמורדה ובסירובה לבא לד"ת כה"ג לא תקן רגמ"ה שלא לישא אחרת על אשתו המרשעת, הלזו וגם לא מקרי הבעל מעגן אלא אררבה מותר לעגנה ולקונסה עד שתסכים לבא לב"ד ואדרבה מי שכופה את הבעל לגט נראה דהוי בכלל גט מעושה על ידי עכו"ם דקיי"ל גט מעושה בישראל כשר וכו' פסול עיין גיטין פ"ח ע"ב ורמב"ם ס"ב מהג' ה"כ ובטור"ע סי' קל"ד ס"ו אמר ר"ג אמר שמואל ובעו"כ אפילו כדין פסול ופוסל ושלא כדין אפילו ריח הגט אין בו ואפילו מדאורייתא גט מעושה בעו"כ פסול דלא קיי"ל כרב משרשיא כדמסיק הא רב משרשיא ברותא הוא. ועיין תוס' ד"ה אלא. ורבינו הגדול הבה"ג כתב דהא דאמר דעו"כ חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישאל אומד לך דכיון דדייני ישראל מצוים לחובטו דאז כשר בזה הענין אבל כשבא על ידם ההכרח הגט פסול וא"כ הכי נמי אם יוכרח ליתן גט מחמת הננישות אלו הו"ל כמעושה ע"י עכו"ם. ובסמוך בסוף דברינו עוד נדבר מזה.

ובגמ' גיטין מ"ט ע"ב אמר ר"ש מפני מה אמרו כתובת אשה בזיבורת וכו' דבר אחר אשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה והאיש אינו מוציאה אלא לרצונה ופריך מאי דבר אחר וכי"ת כי היכי דכי מפיק לה איהו תקינו לה רבנן כתובה מיניה כי נפקא איהי מיניה נמי ליתקני ליה רבנן כתובה מינה ת"ש אשה

רעתה הנפסרת שלא כרצונה שלחה להם צו הזמנה להופיע בפני הערכאות וכיוצא בזה ועדיין עומדת במרדה ומחזקת בגזל כסף שקבלה ע"י ערכאות שע"פ ד"ת אין מגיע לה מי זה שיכוף את הבעל ויאמר שכה"ג תקן רגמ"ה שלא לישא אשה על אשתו פשוט שאינו לכל רואי שמש.

אלא לרמדנו עוד מדברי רבינו הרא"ש דבר חדש שלא ראיתי לאחרונים שהביאו שרבינו מאיר והרא"ש צוו להחרים אם שום אדם השיא אותה ע"ה זו ואז לא היה מצוה להחזיר איילי מה שהכניסה לו וכן הסכימו להבא לדורות להטיל חרם אם שום אדם השיאה עצה זו לאשה שתבקש להוציא מיד בעלה מה שהכניסה לו. ולכאורה נראה דהם שני דברים אחד) להחרים אם שום אדם השיא אותה עצה זו כלומר שיהי' אותו האדם שהשיא אותה עצה זו מוחרם, והטעם שגרם להוציא ממון אחרים שלא כדין, והשני) כשהיה נראה שהיה ערמה בדבר לא היה מצוה להחזיר אפילו מה שהכניסה לו, ואז לא הטיל חרם כלל כיון שממילא לא הועילו מעשיה ומיהו אפשר דחדא מילמא הוא שהיה מצוה להחרים וכו' ואם היה נראה שהיה ערמה בדבר לא מצוה להחזיר כלל, ומיהו בכל אופן ק"ו בן בנו של ק"ו שיש להטיל חרם אם מי שהוא השיאה עצה ללכת לערכאות ובית המשפט אפי' בע"פ וכ"ש על מי שנותן לה רשות בכתב על זה הרי הוא מוחרם יותר מחרם רבינו מאיר והרא"ש הנ"ל שהרי הוא מכשיל אשה ללכת לערכאות ולהוציא גזל מיד בעלה ולפעמים מאבי בעלה ולמוסדו בערכאות ככמה ענינים כמו מסים וכיוצא בו כידוע הדבר ומפורסם ועל פי רוב לשבור הבית

תקנה זו תקנוה לפי הרור ההוא שהיה נראה להם לפי צורך השעה בשביל בנות ישראל והאירנא נראה הענין להפך בנות ישראל כדור הזה שחצניות הן אם תוכל האשה להפקיע את עצמה מתחת בעלה באמרה לא בעינא ליה לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה ויתנו עיניהם באחר וימרדו בבעליהם על כן טוב להרחיק הכפייה ויותר התימה על הרמב"ם ז"ל שכתב אם אמרה מאסתיה ואיני יכולה להבעל לו מרעתי כופין אותו לפי שעתה שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה ומה נתינת טעם לכוף האיש לגרש ולהתיר אשת איש לא תבעל לו ותוצרר אלמנות חיות כל ימיה הלא אינה מצוה על פ"ו בשיל שהיא הולכת אחרי שרירות לבה ונתנה עיניה באחר וחפצה בו יותר מבעל ויגוריה נשלים תאותה ונכוף האיש שהוא אהב אשת נעוריו שיגרשנה חלילה יחס לשום דיין לרון כן ורבי' מאיר ז"ל בעסקי מורד' בענין הממון היה דן כדינא דמתבכתא שיתנו לאשה כל מה שהכניסה אבל לא היה כופה לגרשה. וקודם שיחזירו לה מה שהכניסה היה מצוה להחרים אם שום אדם השיא עצה זו כרי להוציא מיד בעלה מה שהכניסה לו וכשהיה נראה שהיה ערמה בדבר לא היה מצוה להחזיר אפילו מה שהכניסה לו ולא היה דן כלל דין דמאס עלי וכו' ושלום אשר בן ה"ר יחיאל זצו"ל ע"כ. וקצ"ע שלא ציינו המציינים גם על תשובה זו.

ומעתה הרואה יראה אם נשים שכדור רבינו הרא"ש ז"ל קרא אותן נשים שכדור הזה שחצניות הן ולא צוה עליהם ולא בשבילם תקנו תקנה לכוף הבעל מה נאמר באשה זו שכשאת נפש מוסרת את בעלה וחמיה ושאר אנשים בערכאות וגם את הכ"ד שפסקו לפי

שהתרו ב"ד בהאשה שתעמוד עצמה לדין עם היבם והיא תסרב אעפ"י שאין כירינו לנרות אותה עכ"פ למה לא נעשה כל מה דאפשר והרי דבינו גרשום לא גזר אלא לטובת האשה והיא אינה דאריה להטיב כיון שאינה דוצית ליכנס בתקנות הקהל שתיקנו לפשר עם היבם אע"ג דבאשה דעלמא המסרבת לא נאמר כן שמפני כן נתייר לבעלה לישא אחרת אבל הכא שזוהו באותו ענין עצמו שרוצה לעגן אותו עד שיניח את שלו בידה וכו' אעפ"י שאמרנו שבכלל גזירתו הוא שלא להקדים נישואין קודם חליצה מ"מ אם אנו מתירין לו להקדים נישואין כדי לקונסה אין כאן קטטה ולא שום חשש א"כ פשוט לפענ"ד שיש דשות ביד ב"ד אחר ההתראה כראוי להתיר לו נישואין אחר שיעמיד ערבות ובטחות ובשכועה וחרם שמיר שתתדצה היא אח"כ לעמוד לדין לפני ב"ד שבעידם או המרוצה לשני הצדדים מחויב הוא לעמוד וכלל היוצא מבר"ץ יעשה אפילו ידאו לפטור האשה בלא כלום והוא יצא נקי מנכסי אחיו יקבל עליו הדין ויחלוץ מיד אח"כ בלי שום עיכוב וזה נראה לי טוב וישר בעיני אלקים ואדם ע"כ ע"ש.

הנה חירש לן דבינו הגדול מדין הח"ס ופסק דהיכא דהאשה רוצה לעגן את הבעל עד שיניח את שלו בידה ואינה דוצאת לדין בפני ב"ד מתדיין לו לינשא בלי דשותה דהיכא דמתדיין לו לקונסה שתשמע לב"ד ותרון עמו שפיר דמי ולא ניתן הבעל להיות הפקר ותאכל האשה וחדו וכו' מעתה נרון לדין ומה התם שלא לקחה ממנו כלום אלא שתקנו ב"ד לפשר בעניני חליצה וכיון שלא דצתה ללכת לר"ת עמו כתב מדין כיון שהיא מסרבת באותו ענין עצמו מתדיין לבעל לישא אחרת כ"ש וק"ו כן

והילדים ועוד ועוד ואוי לו ואוי לנפשו ובאמת כי ידוע כי רוב נשים שהולכות לעדכאות הוא מפני שיש להם מסיתים ומדיחים לזה והנשים כשהם לעצמן מעולם לא היו הולכין לעדכאות אלא יש להם מסיתין ולפעמים לבי לפומא לא גליא דוקא מאנשים חשובים שחושבים שהם עושים טובה לאשה ולא יודעים שהם בכלל מנודים ח"ו וגורמים דעה לנפשם ולהאשה וצ"ע והאחרונים הביאו תשובה האחרת לפי שזה לא היה עלתה על דעתם שזה אפשרי שרכנים או כיוצא בהם ישיאו עצה לאשה כשרה לילך בעדכאות של עכו"ם ולגזול ממון מבעלה ומשאר אנשים ועכ"פ דברים בתש' הרא"ש בכלל מ"ג ס"ח כאן ברורים כשמש בצהרים.

וראיתי לרבינו הגדול מדין הח"ס א"ע ס' א' ע"ד יבמה אחת שרכושה רב והיבם בן כ' רוצה שתלך ותתריין עמו כב"ד לבצע הדיב אודות נכסי אחיו שהיה בעלה והיא מסרבת ואינה רוצה בחליצה אלא א"כ יחלוץ בחנם כי חשבה שאסור לו לישא אשה עד שיחלוץ ועכשיו הבי' שירך עם ההגונה לו ושאל אם מותר לו לישא משורכת שלו ועי"ז תהי' מוכרחת לידר עמו לדין ישראל כדי שיחלוץ לה ורבינו ז"ל האריך הרבה ובסופו כתב מ"מ בנידון שלפנינו נ"ל פשוט להתיר לו לישא משורכת שלו דהרי קיי"ל בש"ע יו"ד סי' של"ד ריש דשות לב"ד להחמיד עליו שלא ימולו בניו ושלא להתפלל ולזמן עליו ולגרש אשתו מביהכ"נ כן הוא ברמ"א ס"ו ומחבר ס"י ובש"ך סק"ט דלמיגרר מילתא ב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת והוא מתש' הרמב"ן והמסרב לעמוד בב"ד עם הטוען עליו מכלל זה כמבואר שם סמ"ג וא"כ אחד

אפילו שלא ברצוני אבל נלך לב"ד ונדאה שהם יסדרו בינינו ע"פ התורה הבנים והרכוש והחיובים והיא בשלה עומדת במדרה ולא זאת שלא תסכים בשום אופן לבטל מה שהוציאה כבר עד היום ממנו ע"י הערכאות אלא רגם על להבא מכריחתו לשלם ולקיים כל מה שצוה השופט של הערכאות כה"ג ודאי לא תיקן רגמ"ה שהבעל יוציא בע"כ ודאי כה"ג יכולים הב"ד להתיר לו לישא אחרת כרצונו ואפילו למ"ד רבשכיל מסרבת עצמו לא נאמד שנתייר לבעלה לישא אחרת אבל כה"ג לא תיקן רגמ"ה שתעגן אותו עד שתגזול הכל ממנו ותמשיך בגזילתה גם לאחר הגט ובהחזקת הילדים שלא ע"פ התורה וז"ב מאד בס"ד.

וגדולה מזו יש לרזן אי הבעל יתן גט מחמת הצער והיגון שגורמין לו ע"י הערכאות נראה דהגט נקרא גט מעושה ועיין מדרכי פ"ג דשבועות שכתב בשם הר"י דהשבועה והברית שקבלו אבותינו בערבות מואב ה"ל מודעה רבה עלה כההיא דהר סיני שכפה עליהם ההר כגיגית משום דבערבות מואב נמי היו ידאים פן יניעם במדבר עוד ולא יכניסם לארץ, וכתב המדרכי ומכאן היה דן ד"מ ק"ו דהרי אי לאו דהרד קבלוהו בימי אחשוורוש מחמת שמחת הנס לא מיענשו אשבועתא דע"מ אע"ג דאמר להו משה על דעת המקום ועל דעתו כי היכי דלא ליהוי להו הפרה אשבועתייהו כלל אפ"ה כיון דאנוסים היו ע"פ הדיבור כו' קרי ליה אונס ואע"ג דבעשיית רצונו כביכול יש קבול שכד מה שאין הפה יכול לדבר כ"ש בשר ודם המאנס את חבירו ומיסרו ומשביעו לדעתו דבעשיית רצונו אין כאן קבול שכד כלל דק שפטור ולא ייסדרו עוד שאין ממשות כלל באותה שבועה וחרם

בנו של ק"ו בהולכת לערכאות ומציאה מן הבעל שלא כרין כל מה שיש לו ועדיין עומדת בסירובה לזה ובאותו ענין עצמו שדוצה לעגן אותו שלוקחת ממנו מה שיש לו והבנים וכל אשר לו ואפילו על המשכורת מה שעובר השופט הערכאות מטיל חובה עליו לשלם חלק גדול מזה לאשתו אשר מדרה בו והיא תמשיך במעשיה ותלך ותאכל מגזילת בעלה שמאסה בבעל נעוריה והלכה אחרי עיניה ובחזרה לעצמה באחד ובתי המשפט לוקחין ממנו ומצווין לשלם לה מירי חודש בחדשו או מירי שבת בשבתו ואפילו על מה שלא בא לעולם יתנו צוום לה והיא כיון שירדעת שבכ"ד של ישראל יש לה דין מודרת ולא יתנו לה תאות לבה הנכסים והבנים לכן היא מסרבת בכ"ד של ישראל ואינו דוצה לקיים מה שקבלה עליה בשעת הכנסתה לחופה וקידושין כרת משה וישראל.

וכ"ש הוא ממ"ש הרא"ש על אשה שבאמת מאסה בבעלה ואינה מקבלת ממנו כלום דק שדוצה שנוכף את בעלה לגרשה וכתב הרמב"ם שיכופו לגרשה כי אינה יכולה לבעול לשנוי לה וע"ז כתב הרא"ש, ומה נתינת טעם לכופף האישה לגרש ולהתיר א"א לא תבעל לו ותוצרד אלמנות חיות כל ימיה הלא אינה מצוה על פ"ו, בשביל שהיא הולכת אחרי שידרות ליבה ונתנה עיניה באחר וחפצה בו יותר מבעל נעוריה נשלים תאותה ונכופף האישה שהוא אוהב אשת נעוריו שיגרשנה חלילה לשום דיין לרזן כן, ק"ו בנידון דרין שהיא באה כסיוע בתי המשפט העכו"ם שהם היפך התורה ובמסידות וכל מיני צער שגורמת לבעלה אחרי כל המעשים האלו באה ומבקשת גט מבעלה והבעל בתומו משיב הנני מוכן ומזומן לגרשך

משה אי"ע ח"ד סי' ג' שכתב שבשביל ממון לא תיקן דגמ"ה רבד תקלה לעגן בת ישראל ואף באופן שוראי חטפה משל בעלה איזה סך ממון לא תיקנו ב"ד שיוכל הבעל לעגנה לגמרי או שתתן לו כמה שירצה ולפענ"ד שגגה הוא דהאג"מ אינו חולק על מרן הח"ס והגמ' שהבאתי והמהרש"ם והראיות כולם הם אמת ושגגו ברבדי האגרות משה ז"ל ואדרבה המדקדק ברבדי הגרמ"פ זצ"ל"ה יראה להדיא דס"ל כרבדינו הנ"ל שהדי דייק וז"ל אפילו אם יש להבעל עליה תביעות ממון וכו' ואף באופן שוראי חטפה משל בעלה איזה סך ממון לא תיקן שיוכל הבעל לעגנה לגמרי או עד שתתן לו כמה שירצה ע"כ. הנה דייק רבשביל תביעת ממון כלומר שהבעל תובע מאשתו ממון שתתן לו כמה שירצה לא תיקן שיוכל הבעל לעגנה לגמרי או שתתן כמה שירצה דלרבר זה אין קצבה ואין סוף שאם ירצה אלף אלפים דינרי זהב אבל וראי תיקן שיוכל הבעל לבקש ממנה לבא לדין ויפסקו הב"ד בדין ורבדים מה שביניהם ומה שמגיע לו ע"פ דיני תורה ואדרבה לזה לא צריך דגמ"ה לתקן כי פשוט הוא דלזה נכנסה בקידושין כרת משה וישראל וזה אינו בכלל מה שכתב הגאון ז"ל עד שתתן לו מה שירצה, ואדרבה הדי הוא מסכים על מה שהב"ד יפסקו רבוה אינו מעגנה לא לגמרי ולא מקצתה אלא כלל כלל לא כיון שהוא מוכן לציית דינא מה שיפסקו הב"ד והוא אינה רוצית וזה פשוט מאד. וגם מה שכתב בשביל שחטפה איזה סך ממון לא תיקן שיוכל הבעל לעגנה לגמרי דייק נמי לעגנה לגמרי אבל עד שתלך לב"ד אין זה לעגנה ומה שהב"ד יפסקו יכוף הדין את ההר ופשוט מאד.

וכ"כ מהרא"י אבנו של ר' וייבוש שמהר"ז היה מגזם ומאיים עליו עד שחתם וכתב ראין באותה קבלה כלום דחשוב קבלה באונס ע"ש ובמקום אחר תמהתי אשור"ת חוט המשולש סי' ל"ה שכתב בפשיטות דבישראל המגזם דברים ומאיים ומידאתם נותן גט לא מקרי כה"ג כפיה כיון דבישראל צייתי לדינא ופלא שהדי מפורש מפי המדרכי ומהר"ם והתה"ד והר"י דכה"ג הוה כפיה ממש ועיין משנה הלכות ח"ב סי' ל"ה באריכות, ולפ"ז כמה פעמים שהבעל עומד תחת פחד הערכאות והאשה לא צייתא לדינא ונותן גט בעל כרחו מפחד הערכאות לפענ"ד קדוב לדואי דכה"ג מקדי גט מעושה ע"י עכו"ם. ווראי על כיוצא בזה לא היה דגמ"ה מתקן לעגן אותו ולצערו כל כך ואנן נסכים ונכוף אותו לגרשו ח"ו לא יעשה כן לשום דיין ומורה הוראה ירא ה'.

וראיתי בשו"ת מהרש"ם ח"ז סי' קנ"ט כתב דאחרי שעשתה מעשה דע והלכה בערכאות ומסרה את בעלה וחתונה וכמעט שהיה קרוב להלכד כתוא מכמד א"כ גם מטעם זה לבד יש לו להתיר לישא אחרת וכו' ובכל כה"ג לא תקן דגמ"ה ע"ש באריכות נמצא כה"ג שהאשה הלכה לערכאות ועלול הוא גם באמת לישב כתוא מכמד ע"י המסירות שלה וראי יש להתיר לבעלה לישא אחרת דכה"ג לא גזר דגמ"ה שיקחו הנשים את בעליהם וימסרו אותם לבית הכלא ויקחו את בניהם לעצמם ואפילו לא יתנו להם דשות לדאותם ולא זאת לחנכם אשר נצטוו מה"ת למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ולמדתם אותם בניכם.

ומעכ"ת העיד שב"ד הנ"ל הביאו דאיה לדבריהם מרשכה"ג באגרות

על משכורת שלו וכיוצא בו שכל מקום שיהיה לו כסף יתחייב לשלם ולפעמים עוד ועוד ואם לא ישלם ענוש יענש ואין לו שום עצה והוא תחת פחד של הערכאות בכל עת אפילו לאחר הגירוש ולולי פחד הערכאות מעולם לא היה גרשה וכיוצא בו כה"ג לכ"ע לא מקרי מעגן אם לא יתן לה גט עד שתשוב ותבטל את כל מה שפסקו בתי השופט ואם גירש קרוב שהגט בטל והולד ממזר כי אין לך עישוי גדול מזה שהערכאות מאיימין עליו שאם לא ישלם כראוי יענישו אותו יותר ויותר ולא זאת אלא שיכול הבעל לבקש את ההוצאות שעלו לו הערכאות ע"י שהי' צריך ליקח עורך דין לעמוד נגדה בבתי המשפט וזה לא דמי לחטפה כסף וכיוצא בו שהוא פעם אחד ואין לה הכסף כעת לחזור וכיוצא בו דאז אמדינן דאסור לעגן אבל ערכאות שהוא מחזיקה ברשעתה ובגזלה שגזל השופט מהבעל ע"פ חוקי המדינה שהם נגד דין תורה והוא ממש גזל ואנחנו נלך ונכריח לבעל לגרשה שתוכל להחזיק הגזל לאותה מרשעת ח"ו. וזה יותר מתקבא דדינא דיהיב לה דתמהו בגמי' ואטו תרקבא דדינא יהיב לה

ועיין מרדכי שלהי מו"ק סי' תתקל"ז על דבר אשת ראובן שהיתה עקרה ונשבעה שבועת התורה בנקיטת חפץ ב"י דברות שלא תנחיל כתובתה ונרנייתה רק לבעלה ואחר כך שכחה את ברית אלהי' ועזבה אלו' נעוריה והנחילה בעת מותה את בן אחותה ומתה כנדריה וששאלת אם יש להתאבל עליה והאריך שם וכתב ומה שאמרו העומד בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע הני מילי באדם שאינו רשע אבל אדם רשע וחשוד אין לקרוע אלא יש לשמוח באבוד רשעים רנה וכו' כ"ש ארורה זו

וגם רייק הגאון ז"ל בשביל שחטפה איזה סך ממון לא תיקן שיוכל הבעל לעגנה והנה שכתב ורייק שחטפה כלומר שחטפה מעצמה איזה סך ממון ממנו שהיה בידה עכ"פ מידי שבאיזה אופן חטפה אבל לא כשהלכה לערכאות וחטפה ועומדת במורדה וחוטפת ותחטוף גם להבא בסיוע של הערכאות שלא כדין והוא רוצה להציל עצמו מהעושק אכן נכוף אותו ח"ו לא אמר זה מעולם הגאון ז"ל.

וגם מה שכתב הגאון וגם בשביל גבוי ממון לא תיקנו ולא יתקנו שום תקנות שיהא ביד הבעל כח בעצמו לעשות כרצונו ולעגנה הנה כפל בדבריו שנית וכתב שלא תיקנו ולא יתקנו שיהא ביד הבעל כח בעצמו לעשות כרצונו ולעגנה פשוט דהדגוש שיהיה לו כח בעצמו לעשות כרצונו לא תיקן אבל לעכב עד שתלך לר"ת אצל ב"ד ישראל ודאי תקנו ותקנו לכל בת ישראל ואם מסרבת לבא לב"ד אין זה כח עצמי אלא תולה בפסק ב"ד ורוצה שתבא לב"ד ומה שיפסוק הב"ד כן יעשו ודאי שאין זה כלל גדר עיגון אלא היא שמעגנה את עצמה שאינה רוצה לקבל גט ע"פ פסק ב"ד ואין זה מקרי רוצה בגט שרוצה להחזיק בגזילה ובמסירה ובערכאות וכיוצא בו שבזה גם הגרמ"פ מודה ואינו חולק לא על הח"ס ז"ל ולא על המהרש"ם ז"ל וז"פ מאד.

איכרא דנלפענ"ד בנידון רידן לומר דבר חדש דבכל או ברוב התשובות אנו רנין אי יכול הבעל לעגן אשתו בשביל ממון שיבקש ממנה ממון וכיוצא בזה אבל היכא דהאשה הביאה אותו לערכאות ובתי המשפט דנו אותו וחייבהו לתת מעות כל ימי חייה או כל ימי חייו וכיוצא בו וגם הטילו שעבוד

וראי אינו מחויב לגרש עד שתפסיק ותבטל ותשיב מחשבתה הרעה אשר חשבה ועשתה כבר ואפילו אם לא נכריח להחזיר כל מה שקבלה כבר והוא לפי דאות עיני הב"ד אבל שתבטל הכל קודם וראי שמחויבת, וגם שבכה"ג שמוטל עליו עול החזקת אותה ואת בעלה השני שתנשא לו וכיוצא בו לא יתנו לו אשה ולא יוכל לינשא כל ימיו וע"ד זה וראי לא תקן רגמ"ה לעגן בעלה שהוא יעשו אותו לעבר עולם, ורומה זה ממש לגמ' גיטין (נ"ח ע"א) בההוא דנתן עיניו באשת רבו ושוליא דנגראי הוה פעם אחת הוצרך רבו ללות אמר לו שגר לי אשתך אצלי וכו' עד שאמר לו לגרשה והלך הוא ונשאה וכיון שלא היה לו לפרוע אמר לו בא עשה עמי בחובך והיו הם יושבים ואוכלים ושותין והוא היה עומד ומשקה עליהם והיו דמעות נושרות מעיניו ונפלות בכוסיהן ועל אותה שעה נחתם גזר דין והכ"נ הבית משפט יפסוק שהוא חייב ליתן לה ולעבור לה שיהיה לה מכל והיא תלך ותהיה עם אותו שנתנה עיניה בו והב"ד יכריחו הבעל כמובן ולא רציתי להאריך והבן זה.

ואם כל זאת הוספתי נקודה אחת תקנה נוספת על דברת מרן הח"ס ז"ל שהוא תקנה לנשים הרוצאות בגט מה שא"א לתקן ביבמה ולכן דחק רבינו מרן הח"ס ז"ל בנידון דירייה ורברתי עם גדולי המורים והסכימו לזה והוא, רמ"ן הח"ס כתב שיתירו לו ב"ד לינשא ויקחו ערבות ובטחות ובשבועה וחרם שמיר שתתדעה היא אח"כ לעמוד לפני ב"ד שבעידם או המדוצה לשניהם מחויב הוא לעמוד וככל היוצא מב"ד יעשה ויחלוץ והתם א"א בתקנה אחרת אבל

יודעת דת ויודעת שאמרה תורה שהארם יודש את אשתו וגם הוריעוה נדוי חכמי ישראל כגון הר' מתתיהו וה"ד ברוך עמודי עולם ועתה זאת האשה לא לתועלת עשאה כי למות היתה עומדת ומה נחת רוח מה שנתנה לבן אחותה ועליה נאמר אוי לרשע אוי לשכינו כי עזבה אלוף נעוריה ורעה לבריות היא ואת ברית אלקיה שכחה שפידשה מדרכי הגזירות צבור שגזרו ירושת אשתו לבעל. אפילו לא נדרה ולא נשבעה אחרי שחכמים עשו חיזוק לירושת הבעל יש לעשת גדר במה שנוכל ונוסרו כל הנשים ומי יתן והיה מניעת אבילות ממנה כפרה וכו' ע"ש הנה תראה עד כמה חרף את האשה שהעבירה נחלה שהיה שייך ע"פ התורה לבעלה והיא נתנה אותו לבן אחותה אף שלא נראה שהלכה בערכאות אלא שהחזיקה לעצמה מה שלא שייך לה ומסרה לאחד וכ"ש להוציא כל מה שיש לבעל שלא כרין שהיא מרשעת גמורה שאין לה כפרה עד שתחזור בה.

וסמוכין לרברינו נראה מגמ' כתובות ל"ג ע"ב דפריך ממאי דמיתה חמודה דילמא מלקות חמוד דאמר רב אלמלא נגדוה לחנניה מישאל ועודיה (הווי) פלחו לצלמא וא"ל רב סמא בריה דרב אסי לרב אשי וכו' ולא שני לך בין הכאה שיש לה קצבה להכאה שאין לה קצבה ופי' המפשים ועיין ש"מ שם דצער של הכאה ללא הרף וללא זמן וקצבה גרע ממיתה ואין אדם מקבל על עצמו יסודין לסבול בלתי מוגבלים ולכן אמר אלמלא נגדוה הוי פלחו דהוא הכאה שאין לה קצבה וא"א לסבול והכ"נ בנידון דין כיון דאין לו קצבה ועל כל ימיו הוא מחוייב ליתן אותו גזל שגזל ממנו השופט שלא ע"פ התורה

ע"י ק' רכנים שוב מצאתי בשו"ת המבי"ט סי' רכ"א שכבר עשו מעשה כעין זה ע"ש ובוה כ"ע מורי דאפשר ושפיר דמי ושמחתי כעל כל הון שמצאתי לי און מרכינו הגדול המבי"ט שכבר עשו כן הלכה למעשה ליתן גט לשליח שלא ימסור הגט עד ער שתשמע לכ"ד ותעשה כרצונם וז"פ מאד בס"ד.

ובזה הנני יודיו רושכ"ת המברכו
בברכת צלח ורכב על רכד אמת המצפה
לישועת ה' כהרף עין כלב ונפש,

מנשה הקטן

בנידון דידן אפשר מיר להשליש הגט ביד שליח כ"ד ושלא ימסור השליח הגט עד שתעמוד ברין וכל מה שיוציאו הב"ד ויפסקו בהענינים כן יעשו והרוחנו עוד כזה דנמצא באמת שהוא אינו מעכב ואינו מעגנה כלל שהרי הוא מוסר הגט לשליח ובידה לקבל הגט בכל עת שתמצא רק שצד"כה לעמוד לפני כ"ד ומיר שתקבל פסק הב"ד ימסור לה השליח הגט ואם לא תמצא לעמוד לכ"ד אז היא מעגנת עצמה ולא הבעל מעגנה והוא כעזה"י עצה נכונה ואם לא תמצא אז פשוט שאינה יכולה לעגן את בעלה ויכולין להתיר לו לינשא

* * *

"דבר נא באזני העם וישאלו וגו'" (יא:ב). וי"ל היכי עברי הכי, והא קיי"ל גזל הגוי אסור כדרד"ש ר"ע כשבא מזפדין מנין לגזל כנעני שהוא אסור, ת"ל "אחרי נמכר גאולה תהי' לו", שלא ימשכנו ויצא (עיין ב"ק קי"ג). ואף דאיכא למ"ד רגזל עכו"ם מותר (ב"מ קי"א ע"ב), מ"מ למ"ד אסור היאך נצטוו להשאל ולא להשיב. וי"ל דאמר דבא לא קשיא כאן בגזלו וכאן בהפקעת הלוואתו, פי' דהפקעת הלוואתו אינו גזל ממש. וא"כ י"ל הכ"נ כמה שלוו מהם. אלא דאכתי יש לחלק דרוקא בהפקעת הלוואתו דאינו בעין, אבל מטלטלין שהן בעין הוה כעין גזל.

והנראה בס"ד דהכא כיו שדרפו מצדים אחריהם וטבעו בים, א"כ לא הי' להם למי להחזיר ולא הוה גזל הגוי. עוד נראה דרש"י הביא בשם רז"ל כדי שלא יאמר אותו צדיק [אברהם אבינו] "ועבדום וענו אותם" קיים בהם, "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לא קיים בהם. א"כ כיון דמצרים עבדו בהם כפרך, א"כ מחוייבים היו ג"כ בצד השני לשלם להם שיצאו ברכוש גדול. וא"כ כה"ג ליכא חילול השם וליכא משום גזל, ואדרבה. ובאמת כי זה הי' טענת גביה בן פסיסא לאלכסנדר מוקדון (עיין סנהדרין צ"א) וק"ל.

(שנת תשכ"ט)

שיעור פתיחה במסכת שבת על הבה"ג ר"פ קמא

מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

חורף תש"נ לפ"ק

בעזרת הנה לא ינום ולא ישן,
אתחיל לפרש פרק ראשון.

א) ת"ר לדעת כי אני ה' מקדשכם
אמר לו וכו' לך והודיע אותם מכאן
אמר רשב"ג הנותן פת לתינוק צריך
להודיע לאמו (שבת י' ע"ב) אמר ר'
יוחנן משים רשב"י כל מצות שנתן להם
הקב"ה לישראל נתן להם בפרהסיא חז"ן
משבת שנתן להם בצינעה שנאמר בני
וכן בני ישראל אות היא לעולם וצ"ב
למה סמך שתי מימרות אלו להדדי.
ונראה בדוקא סמך דדוקא כיון
שניתנה להם בצינעה ולכן היה צריך
להודיעו אבל מה שניתן בפרהסיא
שממילא ידעו אין צריך להודיע ומינה
דהנותן פת לתינוק נמי דוקא בצינעה
ואינו בפרהסיא הוא דצריך להודיע
לאמו אבל בפרהסיא אינו צריך להודיע.

ורבינו פסק הלכה זו להלכה
ולמעשה והמפרשים לא הביאו הא
הלכתא וכבר תמה הגאון מהר"י פיק
בקושיות מיושב למה השמיטו
הפוסקים הא שמעתתא. ופלא שלא
צינו דרבינו כן הביא הלכתא דא. ונדאה
דהפוסקים ס"ל כיון דקיי"ל אל תרכה
שיחה עם האשה ובשלוח מנות קיי"ל
דאין איש שולח לאשה אלא אנשים
לאנשים ונשים לנשים והטעם משום
קירוב הדעת א"כ לכאורה הכא נמי אם
לך ויגיד לאמו שנתן לתינוק פת יבא
לידי קירוב הדעת ולכן לא פסקו הא
שמעתתא ודחו הא מפני הא.

ודעת רבינו נראה דלא חיישינן לזה
והטעם נראה מדיוק לשון הגמ' צריך
להודיע לאמו ולא אמרו יגיד לאמו
כלומר הוא עצמו אלא להודיע והטעם
הוא כך דודאי בפרהסיא לא יתן כי יוכל
לכא לידי קירוב הדעת והוא נותן
בצינעה כשאין אמו שם א"כ אדרבה
כזה שהוא מצניע את עצמו מאמו מראה
שאינו רוצה בקירוב הדעת עמה אלא
רוצה לתת לתינוק לאכול אבל מ"מ
צריך להודיע לאמו משום ריעות דכיון
דכבר הראה שאינו רוצה בקירוב הדעת
אלא מודיע ע"י משיחה מהאוכל על
מצחו של תינוק וכיוצא בו עיין רש"י
שם ותשאל האם מי נתן לך תראה
האשה שאדם הזה אינו רוצה בקירוב
הדעת עמה דאל"כ היה אומר לה או היה
נותן לה שנתן לתינוק אלא הוא נתן
דוקא בצינעה להסתיר עצמו מהאם
ואעפ"כ צריך להודיע דע"ז יהיה
דיעות ולא קירוב הדעת ולא דמי לשלוח
מנות ששולח לה שמביא לקירוב הדעת
ומבוארים דברי רבינו ז"ל שכל דבריו
דברי קבלה.

ב) פסק ואסור לעיולי וכו' יציאות
השבת שתיים שהן ארבע כפנים ושתיים
שהן ארבע בחוץ כיצד העני עומד על
הפתח בחוץ ובעל הבית כפנים וכו'
ובתוס' ד"ה יציאות השבת הקשה
ריב"א ז"ל דדיני הוצאות שבת היל"ל
לשנות גבי אבות מלאכות אחר פ' כלל
גדול לקמן דף ע"ג דהתם קתני אבות
מלאכות מ' חסר אחת וקתני הוצאה

אין לו בית ואין לו מקום להחזיק חפציו בשבת ולענין אכילה ושתייה אפשר בכל מקום אבל הרי לענין חפציו צריך להיות אדם שסומך עליו.

ונראה דהרי קי"ל דחייב אדם למשמש בגדיו ערב שבת עם חשיכה והיינו כמי שיש לו בית שצריך רק לחפציו שלא יצא בהם אבל עני שהוא על אם הדרך ואין לו בית א"כ צריך להניח כל מה שיש לו בבית לשבת שהרי אין לו מקום ובחול מוציא ומביא הכל אתו עמו ואצלו אבל לשבת קודש א"א ולכן הולך אצל בעה"ב ועומד על פתחו ומבקש שיקח חפציו ממנו להפקידם לשבת קודש והוא דבר שכיח מאד כיון שהעני או אורח שהוא בגדר עני בדרך שאין לו מקום להניח חפציו ואפילו יש לו מקום ללון אבל אין לו מקום להניח חפציו להיותו בטוח עליהם וא"כ מיירי כאן בעני העומד על הפתח בחוץ ונותן לתוך ידו של בעל הבית חפציו לפקדון עד לאחר השבת והא ערב שבת בין השמשות או קרוב לו שעד עכשיו חשב אכתי למצא לו מקום אחר, או שרוצה לקיים חייב אדם למשמש בגדיו ע"ש בין השמשות וכל מה שיש לו מניחו בתוך יד בעה"ב.

ומעתה מיושבים כל הקושיות בס"ד קושית ריב"א שהקשה דריני הוצאות הי"ל לשנות בסמוך אצל מ' מלאכות והוה ליה להתחיל כאן בדברים דמיירי בע"ש כגון לא יצא החייט במחטו כאמת זה הוא הענין שהתחיל בדברים דמיירי בע"ש אלא שהוסף עוד יותר מלא יצא החייט דהתם לא מיירי רק מחייט וכיוצא בו אבל הכא מיירי מכל אדם שאין לו בית כאן שהוא עני או עובר אורח כיצד עושה שהוא

לכסוף והוה ליה להתחיל כסדר בדברים דמיירי בע"ש מבעוד יום כגון לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה אין שורין דיו וסימנין ואין צולין בשר וכו' וכבר הקשו כן עוד ראשונים. עוד הקשו האחרונים ז"ל למה פתח כיצד העני עומד מבחוץ ובעה"ב בפנים פשט העני את ידו ונתן לתוך ידו של בעה"ב או שנטל מתוכה והוציא העני חייב ובעה"ב פטור למה התחיל בעני ובעה"ב הי"ל להתחיל ראובן עומד מבחוץ ושמעון בפנים או שני בעה"ב או שני עניים ומ"ש עני יותר מבעה"ב. עוד יש לדייק לשון העני עומד מבחוץ הי"ל העני מבחוץ ובעה"ב בפנים מהו לשון עומד ובבעה"ב לא כתב עומד אלא בעה"ב מבפנים. ובלשון רבינו יש לדייק שגרס במשנה העני עומד על הפתח בחוץ ובמשנה ליתא על הפתח.

ואשר נראה בס"ד דבגמ' ב"מ מ"ב ע"א אמר שמואל כספים אין להם שמירה אלא בקרקע אמר רבא ומורי שמואל בערב שבת בין השמשות דלא אטרוחוהו רבנן ואי שהה למוצאי שבת שיעור למקבריהו ולא קבריהו מחייב ואי צורבא מרבנן הוא סבר דילמא מיבעיא ליה זוזי לאבדלתא והאידינא דשכיחא גשושאי אין להן שמירה אלא בשמי קורה והאידינא דשכיחא פרומאי אין להם שמירה אלא ביני אורבי וכו' ע"ש ועיין רמב"ם פ"ד מהל' שאלה ופקדון ה"ה ובהשגות שם ובש"ע ח"מ סי' רצ"א סט"ו. והארכתי בזה בס"ד במקום אחר כביאור דברי הרמב"ם ככולל חתני הגה"צ מוה"ר ארי' זצ"ל בירושלים עיה"ק. וביאתי שם דמיירי בעני או עובר אורח שהוא עכשיו על אם הדרך והרי הוא לגבי בית בדין עני שבא לבעה"ב ע"ש בין השמשות והרי העני

ליכנס לבעה"ב זה לדור שם אלא בא על פתחו להפקיד אצלו דברים ולחזור למקום לינתו או אכילתו ואתי שפיר הכל בס"ד.

וכיון שזכינו ב"ה לישב כל הקושיות נלפענ"ד לישב עוד קושיא אחת דהנה הרע"ב במשנה פ"י העני עומד בחוץ מילתא אנב אורחא קמ"ל דמצוה הבא בעבירה חייב עליה ע"ש והקשה התו"ט ז"ל דהא קיי"ל באמת טעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור א"כ אמאי בעה"ב חייב הא עשה מצוה שנתן צדקה. והנה התו"ט יצא לחלק דשאני מצות צדקה דדוקא במצות כגון מילה שיש בה דחיית שבת אמרינן טעה בדבר מצוה והח"ס ז"ל כח' תמה עליו דמ"ש ואדרבה הביא ראי' מפסחים ע"ב ע"ב ראפילו לשמח את אשתו בדבר מצוה אמרינן טעה בדבר מצוה ועשה מצוה וכן לולב שהוא בעצמו מביא ולולב לית ביה דחיית שבת. ומרן הח"ס תי' ד"ל דהאי עני כיון דסובב בע"ש ביה"ש לאחר נדבות הדי הוא אינו מוחזק לישראל כשר והוא קרוב ומועד לחלל שבת ולכה"פ באיסורי דרבנן ולכן הגם שבעה"ב חשב לעשות מצוה ה"ל טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה דליכא מצוה להחיותו כיון דהוא קרוב לחלל שבתות ואינו הגון עכ"פ לכן חייב אלא דבעצמו הרגיש דקשה א"כ אמאי העני חייב חטאת בשוגג הא לא שב מידיעתו הוא וכדלקמן דף ס"ט ע"א תוס' ד"ה אלא למונכו ע"ש. ובאמת כי הרואה יראה כמה מן הרוחק הוא.

ולפמ"ש אתי שפיר דהכא לא מיירי כלל שמקבל העני צדקה אלא שהוא עני והוא מי שבא להניח חפציו ופקדונו אצל בעה"ב או שהוציא

הולך ע"ש ומפקיד חפציו אצל בעה"ב לשבת שלא יצא בשבת, ומיושבת נמי הקושיא דפתח בתנא כהעני עומד מבחוץ ופשט העני את ידו לפניו ונתן לתוך ידו של בעה"ב והקשו דהסדר הוא שבעה"ב נותן בתוך ידו של עני ולא העני לתוך ידו של בעה"ב ועיין רש"י פשט העני את ידו וחפץ בתוכה ולכן דחקו דמיירי שרוצה לקבל מה שהוא מבעה"ב בכלי שמכניס לתוך ידו של בעה"ב והוא דבר קשה ועיין באחרונים אבל להנ"ל אתי שפיר מאד דמיירי דהעני עומד מבחוץ שכא להפקיד חפציו או מעותיו או מה שיש לו לפקדון אצל בעה"ב ומכניס את ידו ונותן בתוך ידו של בעה"ב להפקידם והכל מיירי בע"ש ואתי שפיר קושית הריב"א בתוס'.

ומעתה מה מיושב נמי מה שמתחיל בעני ובעה"ב ולא בעה"ב ובעה"ב או ראובן ושמעון שהדי ע"כ בא לישב דלא תקשה קושית הריב"א שלא הביא הלכות מע"ש דבאמת מיירי בע"ש וכמי שאין לו דירה לעצמו והוא עני עכשיו לענין זה כיון שאין לו מקום דירה והוא על הדרך ואפילו הוא עשיר במקומו אבל עכשיו הוא עני ושפיר נקט עני ובעה"ב ולא עני ועני או עשיר ועשיר. ומיושבת נמי קושיא אחרת מה שהקשו למה לא אמרו בעה"ב בחוץ והעני כפנים דהכא מיירי מה שהסדר הוא בע"ש בין השמשות ובפטרס בדורות ראשונים ואני זוכר ביוראפא שהי' בעירנו באו כמה מאות עניים ליום ששי בעיר שהי' שם יום ששי היום שנתנו נדבות לכל העניים ולבין השמשות היו צדיקים להפקיד מה שיש להם. ומיושב נמי העני עומד מבחוץ כלומר שהוא אין לו בית והוא עומד בחוץ על פתח בעה"ב ואמר על הפתח שאינו רוצה

הרב אהרן אליעזר ליפא הלוי
זילבערמאנן
ראש הכולל

[המשך משערי הלכות גליון י"ב
דף כ"ה — תשמ"א לפ"ק]

**בחידושו של הגרש"ק זי"ע
דזקן ואינו לפי כבודו פטור
אף מהשבת גופו**

ענף ב

א) ע"פ הנ"ל מהריטב"א שהובא
בשטמ"ק ב"מ דף ל' ע"א ד"ה
והתעלמת, דזקן ואינה לפי כבודו היינו
זקן בחכמתו ואינה לפ"כ מפני חכמתו
ומשום כבוד תורתו דחי לה אבל זקן או
נכבד דעלמא לא חשיב אינה לפ"כ אלא
או יטפל בה או יתן דמיה. [ואין כן דעת
הרמב"ם בפ"א מה' גזילה ואבירה
והר"ן עיי"ש] וע"ע ברא"ש שם סימן
כ"א, נמצא דלכן זקן ואינו לפי כבודו

בעה"ב פקדונו וכיוצא בזה דלא הוה
בכלל צדקה כלל וליכא להקשות משום
טעה בדבר מצוה ועשה או לא עשה
מצוה ושפיד חייב בין העני ובין בעה"ב
כנלפענ"ד נכון מאד בס"ד.

ועתה פוק חזי כמה מדיוקין דבדי
רבינו בסמוך וז"ל חרין כבי קמאי
דהילכתין כיון דבעה"ב והעני קא
פשטין ידיהו לכד או לגיו ויהבין
ושקלין קא עבדין מלאכה גמורה
ומשום הכין חייב תדין בבא דסופא כיון
דחפץ בדיה וחבריה קא שקיל מן ידיה
כל חד מנהון מקצת מלאכה עבד
ופטורין דלא עבד חד מנהון מלאכה
כלה ואע"פ דמינייהו תרוייהו
איתעבידא לה מלאכה דטלטול וכו'.
הנה ביאר דבינו דתרווייהו העני

פטור מלהשיב אבירה דבדיני ממונות
אמרינן דהבעל אבירה מחוייב למחול
על ממונו משום כבוד התורה [וכנתבאר
באורך לעיל], יש ליישב בזה קושיה
הגרש"ק ולחזק שיטתו. דבחכמת
שלמה בסוף חו"מ סימן תכ"ז דכמחבר
שם סעיף א' הרואה את חבירו טובע
בים או ליסטים באין עליו או היה רעה
באה עליו ויכול להצילו הוא כעצמו או
שישכור אחרים להציל ולא הציל, או
ששמע עכ"ר או מוסדים מחשכים
עליו רעה או טומנים לו פח ולא גילה
אוזן חבירו והודיעו, או שידע בעכ"ר
או באנס שהוא בא על חבירו ויכול
לפייסו בגלל חבירו ולהסיר מה שבלבו
ולא פייסו וכיוצא בדברים אלו עובר על
לא תעמוד על דם רעך. ומקורו טהור
מסנהדרין דף ע"ג ע"א דתניא מנין
לרואה את חבירו שהוא טובע בנהר או
חיה גורתו או ליסטיין באין עליו שהוא
חייב להצילו, ת"ל לא תעמוד על דם

ובעה"ב תרוייהו עסיקי בנתינת חפץ
אחד לחבירו ועבדין מלאכה כל אחד
לנפשיה והבן כי לפענ"ד הוא נכון
ומיושבים כל הקושיות מזה בס"ד.

ולפ"ז אולי יש ליישב נמי קושיה
התוס' (ג' ע"א ד"ה בבא) והרא"ש
(פ"א סוסי" א') מה שאמרו בגמ'
דפטור ומותר והקשו דהא עכ"פ איכא
משום לפני"ע לא תתן מכשול ולא הוי
מותר והרא"ש תי' דאהכ"נ איכא משום
לפני"ע אלא דכאן לא מידי מדין לפני"ע
רק מאיסור שבת ולפמ"ש נראה דכיון
דכאן מידי בע"ש ביהש"מ ולא נתכרין
כלל להכשילו אלא אדרכה כה"ג פטור
ומותר הוא כנלפענ"ד ודו"ק כי קצתרי
בזה.

והלא המשפחה עצמם מחוייבים להצילו בגופם ובממונם. אלא ודאי דהיכא דאיכא פגם פטורין דילפינן מפסוק והתעלמת שפעמים אתה מתעלם ואין בזה משום והשבותו או משום לא תעמוד על דם רעך וכו' כנלפענ"ד נכון וברור ודוק היטב. מיהו צ"ע מפירש"י בב"ק דף ק' ע"א ד"ה ביקור חולים וקבורה שכתב בזה"ל קבורה כגון בזקן ואינו לפ"כ ואפ"ה חייב עכ"ל, וכ"ה בב"מ דף ל' ע"ב להדיא, א"כ משמע דאף קבורה חייב אף דאינו לפ"כ ומכש"כ בחייו דחייב דאיכא פקו"נ וצ"ע טובא כעת ודוק עכ"ל החכמת שלמה.

נתיב א

ב) ומקודם כל נלענ"ד לומר דאי משום הא לא איריא וחידושו של הגרש"ק ז"ע דזקן ואינו לפ"כ פטור אף מהשבת גופו קמה וגם נצבה, והא דחייב בקבורה וא"כ כ"ש בחייו דאיכא פקו"נ דחייב להצילו, לא קשיא ע"פ הנ"ל הטעם דזקן ואינו לפ"כ פטור מלהשיב אבידה, יען דהבעל אבידה מחוייב למחול על ממונו משום כבוד התורה, עפ"ז יש לחלק בין הנושאים, ובהקדם סברתו של מרן הגאון בעל הבית שערים בשו"ת אר"ח סימן שס"ט ד"ה [דף קצ"ג מדה"ס] אך לפמ"ש"ל שכתב לחלק יצאת בדין זו, אחרי ששקיל וטרי בדברי הריטב"א הנ"ל, כתב בתוך הדברים רסברא זו דהבעל אבידה מחוייב למחול על ממונו הוא רק כמי שמחוייב במצוות משא"כ במת שפטור מן המצוות כדרדר ר"י בשבת ד"ל ע"א מקרא דבמתים חפשי [תהלים פ"ח, ו] כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות, נמצא דמת אינו מחוייב בכבודו של זקן ואינו מחוייב

רעך. ופריך והא מהכא נפקא מהתם נפקא אבידת גופו מנין ת"ל והשבותו לו ומשני אי מהתם הו"א ה"מ בנפשיה אבל מיטרח ומיגר אגורי אימא לא קמ"ל והובא בסמ"ע סק"א. ובחכמת שלמה שם וז"ל נלפענ"ד לכאורה דין חדש דהיינו דוקא אם אינו דרך בזיון להמציל אז מחוייב להצילו בגופו אבל אם הוי הצלה דרך בזיון להמציל, אם אינו יכול לשכור לאחרים להצילו אז אינו מחוייב להצילו בגופו אם הוי לו בזיון או טירחה יתירה דהוא זקן או כדומה. והטעם כיון דילפינן הצלת גופו מוהשבותו לו וכו' כמ"ש בש"ס ובסמ"ע ג"כ, א"כ כיון דמטעם השבת אבידה הוא, כמו באבידה קי"ל והתעלמת פעמים שאתה מתעלם כמו שדרשו חז"ל [ב"מ ל' ע"א] כגון זקן ואינו לפי כבודו, ה"נ מהשבת גופו פטור כה"ג. ואין לומר נהי דמהשבת אבידה פטור מ"מ גופו שאני מכח הפסוק דלא תעמוד על דם רעך מחוייב להצילו, דא"כ מנ"ל להש"ס דחייב להצילו בשכר מכח דפריך דאי בגופו מוהשבותו נפקא, דילמא לכך נצרך לא תעמוד אף על אינו לפ"כ, אלא ודאי אף מלאו דלא תעמוד פטור באינו לפ"כ.

וראיה ברורה לזה ממה דאמרינן בסנהדרין דף ע"ה ע"א דפריך בהך עובדא שם א"ר יהודה אמר רב מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא ובאו ושאלו לרופאים ואמדו אין לו תקנה וכו' אמרו חכמים ימות ולא תספר עמו מאחורי הגדר, פליגי בה ר' יעקב בר אידי ור' שמואל בר נחמני ח"א אשת איש היתה וח"א פנויה היתה. בשלמא למ"ד א"א היתה שפיר אלא למ"ד פנויה היתה מאי כולי האי. רב אמר משום פגם משפחה וכו'. וקשה אטו משום פגם משפחה ימות זה,

ריכויא מיוחדת מב"ה כדאיתא בב"מ שם עה"פ [שמות י"ח, כ] והודעת להם וגו' ב"ה זו קבורה. ופר"ך היינו גמ"ח ומשני לא נצרכה אלא לזקן ואינו לפ"כ. נמצא דאף שנפטר הזקן מגמ"ח אם אינו לפ"כ מ"מ בקבורה חייב, וא"כ לק"מ מקבורה דבהדיא ריבתא התורה ואי אפשר לדון מינה לעלמא. ואה"נ הטעם דבקבורה חייב י"ל כמשנ"ב לעיל, ואי אפשר למילף מינה לעלמא אבל לעולם י"ל דזקן ואינו לפ"כ פטור אף מהצלת גופו ודוק.

ענף ג

(ה) ומעתה נתנה ראש ונשובה לעצם חידושו של הגרש"ק ז"ע, והנה כאמת עפר ואפר אני תחת כפות רגליו הקדושים שכל רז לא אניס ליה ואיני כדאי וראוי אף להזכיר שמו הקדוש וכ"ש לפלפל בדבריו הקדושים מ"מ הלא תורה היא וללמוד אני צריך וחלקי ה' אמרה נפשי והקב"ה חדי בפלפולי דאורייתא וזה החלי בעזר צורי וגואלי.

דבאמת יסודו של הגרש"ק ז"ע הוא חידוש גדול ואף שנבנה על אדני פז, וגם שחיוקנו שיטתו שלק"מ מקבורה וכנ"ל מ"מ לולא דמסתפינא לולא דבריו י"ל דיש חילוק גדול בין הנושאים דאה"נ באבידת ממונו באינו לפ"כ פטור, דשם כתבה התורה מיעוטא דוהתעלמת להורות נתן דזקן ואינו לפ"כ פטור משא"כ באבידת גופו חייב אף הזקן ואינו לפ"כ מכח הפסוק דלא תעמוד על דם רעך דבזה לא כתיב שום מיעוט למעט את הזקן ואינו לפ"כ ולכן חייב וק"ל.

וראיה לזה מסוטה דף כ"א ע"ב על מה דאיתא שם במשנה דף כ' ע"א הוא היה אומר חסיד שוטה כו' הרי אלו

למחול על כבודו עיי"ש לדרכו בקודש. וה"נ בני"ד דהא דמחוייב למחול על ממונו הוא משום שמצווה בכבוד התורה של הזקן, אבל כמת שפטור מן המצוות אינו מחוייב עוד בכבודו של הזקן, ולכן מחוייב הזקן לקבור את המת אף שאינו לפ"כ, ולעולם י"ל דזקן ואינו לפ"כ פטור אף מהצלת גופו ולק"מ מקבורה וכאמור ודוק.

נתיב ב

(ג) ועוד י"ל דבסנהדרין דף מ"ו ע"ב איבעיא להו קבורה משום בזיונא הוא או משום כפרה הוא ועיי"ש בתוד"ה קבורה. ולפ"ז י"ל דבעלמא אף שיש מצוה להשיב אבירה ולהציל וכדומה מ"מ הלא לאידך גיסא ישנו בזיון להזקן ולכן פטור, דמשום כבודו של הזקן לא חייבתו התורה אבל בקבורה לא שייך לומר דנפטר הזקן משום שהוא אינו לפ"כ, דהא אף שישנו בזיון אצלו אי אמרת דמחוייב לקבורו מ"מ הלא אם אינו קוברו ג"כ ישנו בזיון, דהא קבורה משום בזיונא הוא, וא"כ מאי חזית דדמו סמיק טפי וכו', ולכן הדרינן לדין תורה שיש מצות קבורה ולא נפטר הזקן ממצות קבורה, אבל אה"נ בעלמא י"ל דנפטר הזקן אם אינו לפ"כ אף לגבי הצלת גופו ודוק, ועיין בתוס' ב"מ ד"ל ע"ב ד"ה אלא. ומה גם לפמ"ש"כ לקמן באות יו"ד דשאני בין בזיון דיחיד לבזיון דרבים, וה"נ יש בזיון לכל המשפחה, עיי"ש ברש"י ד"ה משום בזיונא הוא וד"ה לאו כל כמיניה ובתוס' סוד"ה קבורה, להכי נדחית כבודו של הזקן משום בזיונא דכל המשפחה ודוק.

נתיב ג

(ד) גם י"ל דקבורה שאני דיש ע"ז

שערי הלכות

לא

ולהכי נקרא חסיד שוטה א' ודוק.

ו' אך אם שכן הדרא קושית הגרש"ק זי"ע לדוכתיה דא"כ דבאבירת גופו אף מי שאינו לפ"כ חייב להציל, מנ"ל להש"ס דחייב להציל בשכר מכח דפריך דאי בגופו מוהשכותו נפקא, דילמא נצרך לא תעמוד אף על אינו לפ"כ. דמזה הוכיח הגרש"ק זי"ע דאף מלאו דלא תעמוד פטור באינו לפ"כ וכנ"ל.

מבלי עולם ופריך הגמרא היכי דמי חסיד שוטה ומשני כגון דקא טבעה איתתא כנהרא ואמר לאו אורח ארעא לאיסתכולי בה ואצולה עי"ש, ואי אמרינן דבאינו לפ"כ רשאי להתעלם אף באבירת גופו, א"כ למה נקרא חסיד שוטה הלא כדת וכדין עביר, דהלא שפיר קאמר דלאו אורח ארעא לאיסתכולי בה דבכגון דא נפטר דהרי זה אינו לפ"כ א"ו ראינו רשאי להתעלם ומחוייב להצילה ואין לו שום אמתלא

הגה

א' והנה גברא רבה אמר מילתא ה"ה הגרש"ק זי"ע וכוורדאי לא נעלם מאתו גמרא הלז. לכן נ"ל די"ל גם להיפוך דאדרבה מגמרא הזו לא די שאינו סותר דינו אלא אדרבה ישנו עוד ראייה לדינו, דהנה הקשו למה קראוהו חז"ל חסיד שוטה, הו"ל לקרותו רוצח רשע, דהלא קעבר על לא תעמוד על דם רעך, ולהנ"ל א"ש דעל לא תעמוד אינו עובר דהא כדין הוא אם אינו לפ"כ אינו מחוייב להציל אף באבירת גופו, והא ג"כ אינו לפ"כ הוא דהא לאו אורח ארעא לאיסתכולי בה ואצולה, ולהכי רשע לא הוי רק מ"מ חסיד שוטה היא דהא מ"מ היה צריך להציל ולא להסתכל על עצמו במקום אבירת נפש אחת מישראל שהיא כעולם מלא כמבואר בכ"כ די"א ע"א ודוק. ושמחתי כראותי בכל"ח פרשת תצא סימן ו' אות א' שהביא שנתווכחו הרבנים כדברי הגרש"ק זי"ע וח"א הביא ראייה לסתור דינו של הגרש"ק מדקראוהו חסיד שוטה ש"מ דחייב להציל אלה דברי הרב המשיג, ובא רעהו וחקרו דאדרבא מדברי הגמרא דשוטה הוא ראייה מדקרי ליה רק חסיד שוטה ואמאי לא קרי ליה רשע דעובר על לאו דלא תעמוד על דם רעך א"ו דאם הוא באמת אינו לפ"כ אינו עובר כלאו כמו בממון דאינו חייב להשיב אם אינו לפ"כ רק דהש"ס מחדש דזה אינו כגדר אינו לפ"כ וע"ז נשאל הגאון הכל"ח וצ"ל לחוות דעתו דעת תורה בזה. וחראי נפשאי שכיוונתי לדעת הרבנים האלו.

ויש להוסיף עוד דכירושלמי בסוטה שם, והובא שם בתור"ה ה"ד חסיד שוטה, מבואר ציור אחר, ראה תינוק מבעבע כנהר ואמר לכשאחלוץ תפילין אצילנו, עד כשהוא חולץ תפילין הוציא זה את נפשו. וצ"ב למה נאיד הירושלמי מהציור דהש"ס דילן, וטעמא בעי. ועפ"ד הגרש"ק זי"ע מובן דהא"נ דאינו חייב להצילה דאינו לפ"כ, ולכן למה הוי חסיד שוטה, ולכן קאמר הירושלמי ציור אחר. ונמצא דהבבלי והירושלמי פליגי בזה.

לזלזל בכבוד תורתו ולכן פטרה אותו התורה משא"כ באבירת גופו מצינו ברמב"ם הלכות שבת פ"ב ה"ג כשעושים רברים אלו [לחלל שבת עבור פקו"נ] אין עושין אותן לא ע"י נכרים ולא ע"י קטנים כו' אלא ע"י גדולי ישראל וחכמיהם עכ"ל, ולא אמרינן רמזלזל בכבוד תורתו א"ו כנ"ל וכקושית החשן אהרן על חו"מ סימן רס"ג ס"א [הנ"ל בענף א] דאיזהו בושה יש להת"ח שמקיים מצות השם ושפיר נפק"ל מוהשבותו לו אבירת גופו, ומלא תעמוד ילפינן רחייב להציל אף בשכר ודו"ק. ולהכי שפיר ילפינן מב"ה זו קבורה דאף זקן ואינו לפי כבודו חייב בזה ומכש"כ בחייו דחייב דאיכא פקו"נ וכמש"כ הגרש"ק ז"ע וכנ"ל.

ז) או י"ל פשוט דלעולם אינו לפ"כ נתמעט מוהתעלמת, אך מכיון דחזינן רריכתה התורה מבה זו קבורה דחייב, אי"כ מכש"כ בחייו דחייב דאיכא פקו"נ וכנ"ל, וא"כ ליכא למימר עוד דאיצטריך לא תעמוד לחייב את האיננו לפ"כ, דהא כבר נתרבה מבה, להכי שפיר מיותר לא תעמוד, וע"כ דאחי לרבות שחייב להציל בשכר ודוק.

שו"ר בכל"ח פרשת תצא סימן ר' שהאריך הרכה בדברי הגרש"ק הזה [וכנ"ל בהגה] וכבר קדמני בהרכה מראיותי הן ממה שמחללין שבת על החולה וד"ז נעשה דוקא ע"י גדולי ישראל [שם באות א], והן שאם צווח הטובע אל תצילי שאין שומעין לו [שם באות ב], והן לחלק יצאת בין ממונו לגופו. ואם נפשך איותה לדעת עיין עליו ומשם תדרשנו לטובה, והאריך והרחיב הדיבור בזה וראויים הדברים למי שאומרם כי לו נאה כי לו יאה.

אך י"ל דלק"מ ע"פ יסוד הנ"ל [בענף ב' נתיב א', ובענף א' באורך] דמה שפטרה התורה הזקן ואינו לפ"כ היא משום דהבעל אבירה מחוייב למחול על ממונו, ולכן לא דחינן למ"ע משום מצו"ה שבממו"ן, כל זה י"ל בממון ששייך שהבעל אבירה או הבעל הממון ימחול על ממונו ואזי ליחא לעשה כלל [כדמצינו בכתובות דף מ' רע"א אי אמרה לא בעינא מי איתיה לעשה כלל ולכן לא דחי לעשה דולו תהיה לאשה עיי"ש] משא"כ בדיני נפשות שלא שייך כ"ז למחול, שאף האדם בעצמו אינו רשאי לחבל בעצמו כמבואר בכ"ק דף צ"א ע"ב, וכ"ש שאינו יכול להפקיר עצמו כי המאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעוה"ב, וכ"כ בשו"ת מהר"ם בר ברוך סימן ל"ט והר"ד בגליוני הש"ס כאן רהדבר פשוט דאפילו צווח הטובע אל תצילי, שמצילו וחוזר ומוציא ממנו מה שהוציא עכ"ל, שכן הוא בדין וכאמור, וממילא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' רק שהת"ח יטריח עצמו לעשות כל מה שביכולתו להצילו אף שאינו לפ"כ. וזה טעם מספיק לחלק בין אבירת גופו לאבירת ממונו דשאני אבירת ממונו דלכן פטור מי שאינו לפ"כ להציל רטעמא רבה אית בה דהבעל אבירה צריך למחול על ממונו ולכן ליכא עוד מצוה להשיבו משא"כ באבירת גופו לא שייך כל זה, לכן מחוייב להציל אף מי שאינו לפ"כ. ולכן שפיר הוכיח הש"ס דחייב להציל בשכר מכח לא תעמוד דליכא למימר דמבע"ל לאינו לפ"כ שחייב להציל, דמהכ"ח שיהא פטור, ואי משום דבאבירת ממונו פטור, הלא זיל בחר טעמא ותמצא דלא קרב זה אל זה דשאני אבירת גופו מאבירת ממונו, דבאבירת ממונו אין לו

לוקין עליו, מאשה גופה רק"ל מפני דקרקע עולם היא תעבור ואל תיהרג וכן היה כבר מוקשה במ"ש החוס' סו"פ בן סורר וכ"פ רמ"א בהג"ה יו"ד סימן קנ"ז. ועוד יש לפקפק על ראייה ממעשה דס"פ ב"ס שהעלה לכו טינא ע"י יצה"ד וגרם לעצמו הסכנה ואולת אדם תסלף רבכו [משלי י"ט, ג], וה"ל לבפויי ליצרו וליתובי דעתיה. ועוד רלא ברירא הצלת נפשו כתקנת שיראה אותה ותספר עמו. והכי משמע במ"ש מעיקרא אין לו תקנה ער שתיבעל שלא חזרו בזה רק מ"ש תעמוד לפניו ערומה ר"ל אולי תתישב דעתו בהכי אף דאיכא למיחש פן יותר בוועד לכו עליה רק אמרו אולי ינצל ממיחה וראי לפנינו. וכל זה אינו כדין יהרג ואל יעבור ודו"ק עכ"ל החו"י בתשובה הלז.

ומעתה בדרך המלך נלך דהרי לן כמה טעמים דליכא ראייה מזה. חדא דהוראת שעה היה. ואין להוכיח מזה כלום לדינא לכל מקום דהיכא דאיכא בזיון להמציל אינו חייב להציל. ושנית רשאני שם דהוא גרם לעצמו הסכנה, ובשביל זה אין להתיר איסור תורה משא"כ מי שנטבע בנהר שלא ע"י פשיעתו שאז אף אם איכא בזיון להמציל וכ"ש שרק אינו לפ"כ שמחוייב להצילו ושאינו הכא שבא ע"י פשיעתו לכן אמרו מוטב שימות ואל תעמוד לפניו כו' משום פגם משפחה. וי"ל עור עפ"ד הרדב"ז בתשו' חו"ד סי' ב' והו"ד בפת"ש יו"ד סימן קצ"ה סקט"ו [ושם יש ט"ס וכתוב ח"א] כאם אשה חולה והיא נדה ואין לה מי שישמשנה דמותר לבעלה לשמשה כמו שפסק הרמ"א שם בסעיף ט"ז. וכתב הרדב"ז וז"ל דאע"ג דבכל אביזרא דג"ע אמרינן ימות ואל יעבור מההיא עוברא דהעלה לכו טינא. לא דמי דהתם

ענף ד

ח) ומעתה נשאר עלינו חובת הביאור לכאר עוד רהלא הגרש"ק זי"ע הביא ראייה נכונה מסנהדרין דף ע"ה ע"א דמשום פגם משפחה אמרינן דימות ולא תספר עמו מאחורי הגדר, הרי לן רהיבא דאיכא פגם משפחה פטורין, ודילפינן מפסוק והתעלמת שפעמים אתה מתעלם ואין בזה משום והשכותו או משום לא תעמוד על דם רעך עכ"ד.

ונראה לכאר שמגמרא זו ליכא סתירה לזה, ותמכתי יתדותי עפ"ד הגאון בעל חות יאיר בתשובותיו סימן קפ"ב וז"ל ומאותה הגמרא [מסנהדרין הני"ל] אין ראייה כלל דהוראת שעה היה, לא שיהיה אסור מצד הדין מן התורה והכי מוכח לשון מעשה שאמר והוא כענין מעשה באחד שרכב על החמור בשבת נכימי יוניים והביאוהו לב"ד וסקלוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך - יבמות צ' ע"ב וסנהדרין מ"ו ע"א], ומעשה באדם אחר שהטיח [באשתו תחת התאנה והביאוהו לב"ד והלקוהו וכו'] דכפרק האשה רבה, ופה בסו"פ בן סורר לא סיימ' הש"ס הכי, דלאו בהאי ענינא דב"ד מבין ועונשין מיירי. ומ"ש בגמרא בשלמא למ"ד אשת איש היתה שפיר, לא ר"ל דאז עשו ע"פ הדין, דמני"ל פשוט כולי האי שהרי מה דדרשינן כל קריבה של ג"ע הוא לר' פדת בפ"ק דשבת [י"ג ע"א] ופליגו עליה בגמרא שם וכו'. רק ה"ק אם היתה א"א שפיר עשו סייג מפני שעיקרו חמור מאוד ונכון לגדור גדר משא"כ למ"ד פנויה היתה. וע"ק לדעת הר"ן וכי חמור מה שיראנה ערומה ראת"ל שהוא לאו, הוי לאו שאין בו מעשה ואין

ט) ורביעי בקודש י"ל דשאני בזיון דעבירה מסתם בזיון שאינו לפ"כ וכדומה מהנ"ל דלאו אורח ארעא לאסתכלי, דבזיון דעבירה חמור טפי וע"ד דמצינו ברש"י בפרשת תצא [כ"ג,ט] וע"ע בטור"ז אר"ח סימן עת"ד דגדול המחטיאו יותר מההורגו, ובזה אין המשפחה מחוייב למחול על עלבונם [ובפרט כשהוא בעצמו היה הגרמא בנוקין לזה וכנתבאר] משא"כ בסתם בזיון שלית לן בה, מחוייב להציל בכל אופן וק"ל.

י) וחמישתיו אוסיף עליו ריש נפק"מ בין בזיון דיחיד לבזיון דרבים, דכבודו של יחיד נדחית במקום הצלת נפש מירשאל משא"כ שם דהיה פגם משפחה ובזיונא דרבים חמירא טפי ולא ניתנה למחול בקל, ומה גם דשם הפגם נשאר לדורות משא"כ בסתם בזיון שהוא רק על אחר ולמחר איננו כיום אחמול כי יעבור.

ואחרי הודיע אלקים אותנו כל זאת מצאתי ראיתי בשו"ת אגרות משה להג"ר משה פיינשטיין (שליט"א) [זצ"ל] בחי"ד ח"ב סימן קע"ד ענף ג' שהביא דברי הגרש"ק וכתב שלפי דעתו אי אפשר לומר כן והביא ראיה לזה, ומשם בארה, ואתה הראית לדעת שכבר עמד בזה הגאון הכל"ח הנ"ל [באותו], ושם בכל"ח באותו סיים אחרי שאף הגאון הגרש"ק בעצמו סיים בצ"ע שהביא ראיה מב"מ ד"ל דזקן ואינו לפ"כ מחוייב בקבורה כ"ש בחייו דחייב להצילו ונמצא שאף להגרש"ק לא פסיקא ליה מילתא כ"כ. והשי"ת יאיר עינינו בתורתו הקדושה ויראני נפלאות מתורתו אכיה"ד.

וכעת שזכינו שיצא לאור ספר מנחת סולת ח"ג [מאנטריאל - תשמ"ט] וראיתי שם במצוה רל"ז שעמד בדברי

בא החולי מחמת העבירה אבל הכא לא בא החולי מחמת העבירה, להכי שרי כו' עיי"ש. ומפורש יוצא מדברי הרב"ז דהך שהעלה בלבו טינא כו' לא התירו לו משום שהחולי בא מחמת העבירה ואיהו דאפסיד אנפשיה משא"כ היכא דהחולי לא בא מחמת העבירה מותר, וכ"ש בני"ד שאף שאינו לפ"כ מ"מ חייב להציל, ולא יניח לנפש מירשאל להאבד ח"ו, ואינו ראיה מהנ"ל דו"פ. ואף שברב"ז שם מגלה טעמו שלא שייך שם שיבוא לידי מכשול מ"מ הדין דין אמת וכללא השריש לן רכל היכא רלא בא החולי מחמת העבירה מותר עיי"ש. ואף הגרש"ק זי"ע בעצמו כתב כסברא זו בחכמת שלמה אר"ח רס"י שכ"ט וז"ל הנה יש להסתפק בדין פקו"נ שדוחה שבת או ספק פקו"נ שדוחה שבת, אם ע"י פשיעתו הביא עצמו לידי סכנה זו, אם דוחה אח"כ שבת או לא. אם נאמר כמו דקיי"ל עשה דוחה ל"ת ומ"מ עשה הבא ע"י פשיעה אינו דוחה ה"נ בפקו"נ הוי כן ניהו דפקו"נ דוחה מ"מ אם בא לו הסכנה ע"י פשיעה אינו דוחה או לא רק נימא דפקו"נ חמור ובכל ענין חייב להצילו ולדחות השבת. ודעתו דעת תורה נוטה דאין לחלל שבת עליו והביא ע"ז שתי ראיות וסיים והוא חידוש גדול לפענ"ד ומשם בארה.

וגם ליכא ראיה מזה דמכיון דלא ברירא הצלת נפשו בתקנת שיראה אותה כו' וכנ"ל מהחוי"ב, ולכן לא רצו חכמים להתיר שתספר עמו שכרוך עוד עם פגם משפחה, ששתי רעות יצמחו הן שיהיה פגם משפחה ומ"מ לא יעלה לו ארוכה ויהיה לקתה בכפליים, לכן אמרו שימות ואל תספר עמו כו' משום פגם משפחה משא"כ בעלמא אף דהוי אינו לפ"כ להמציל מ"מ הלא יכול להציל בוודאי, מחוייב להצילו ודוק.

הרב זלמן ליב ראזענבערגער
בן הגה"צ אבדק"ק דיערעש שליט"א
חבר בכולל

בענין מל בלילה ופרע ביום אי מהני

ישראל לא חשיב מילה כלל אבל אין רוצה לומר דאם לא נשאר ציצין וכו' אין צריך אפילו להטיף, דהא בתוך ח' לא מיקרי מילה וכו' ומשמע מדברי הש"ך דפריעה הוי עכ"פ כמו הטפת דם ברית, וא"כ ה"ה אם מל בלילה ופרע ביום, דלא גרע מאם הטיף דם ביום דיצא.

ואפשר לומר דפריעה הוי יותר מהטפת דם, אלא כגמר מילה כיון דעד עכשיו נחשב כערל, והפריעה הוי כגמר מילה, מדכתב הרשב"א ואם לא גמרו את המילה וכו' או שלא פרעו, הרי דפריעה הוי גמר מילה, והרמ"א שינה מלשון הרשב"א וכתב יגמור ישראל המילה הרי דהוי כגמר מילה. ועיין ב"ח סימן רס"ד ד"ה מל וכ' התוס' תימה למאי איצטריך למיתני, האי כיון דכבר תנא דבשר החופה את רוב העטרה מעכב המילה, וכי לא פרע עדיין רוב העטרה מכוסה עכ"ל. ושתי תשובות דברך חדא דהכא לא אתא לאורויי אלא דהמל לא קא עביד מצוה כלל כיון דלא פרע אבל על הנימול לא אתא ללמד דלא נימול כל צרכו דכבר תנא לה כדכ' התוס'. אידך תנא אתא לאורויי דאע"פ דלפעמים אירע שחתך הרבה מן הערלה ער שנתגלה רוב העטרה אפ"ה צריך פריעה והמל ולא פרע את המילה כאילו

עיי"ש עוד טעמים. וציין למלוא הרועים ח"א אות ג' גדול הבריות סכ"ה היטב, והאריך שם בחו"ב כדרכו בקודש, והעיר גם מהך דסוטה הנ"ל וכמש"כ ומשם בארה ואכמ"ל.

בשורת טוטו"ד מהרו"ג ח"ב סימן קי"א כתב וז"ל וכן נמי במילת ישראל נראה אם היה החיתוך בלילה, והפריעה ביום, מהני. כיון דמל ולא פרע כאילו לא מל, הוי כאילו עתה הוי (כל) [מל] כולו ביום וכו' עיי"ש.

ולכאורה זה הוא הדין שהביא הב"י ביו"ד סימן רס"ד בשם הרשב"א קטן שהצריכוהו רופאים בקיאים למולו בתוך ח' מפני הסכנה ויש שם מוהל ישראל וכן נכרי, מי ימול אותו. ואם מל אותו נכרי מהו מילתו. תשובה כל מחמת הסכנה מותר שאין לך דבר עומד בפני פיקוח נפש מיהו כל שמלו אותו קודם שמונה אין זו מילה אלא חתיכת בשר בעלמא ואין הפרש בזה בין נכרי לישראל. ואם לא גמרו את המילה כגון שנשאר עדיין ציצין המעכבין או שלא פרעו יחזרו לאחר שיתרפא ויטלו ציצין ויפרעו ע"י מוהל ישראל ע"כ. וכן פסק הרמ"א בסימן רס"ד סעיף א' במל בתוך ח' מפני הסכנה וכו' מיהו אם נשאר ציצין המעכבין המילה או שמל ולא פרע יגמור ישראל המילה לח' או לאחר שיתרפא. וכתב הש"ך בסק"ו פי' דאם נשאר ציצין וכו' צריך שיגמור כהלכתו דהיינו ליטול הציצין או לפרוע אבל היכא דלא נשאר כלום צריך להטיף דם ברית מילה, דתוך ח' אף שהיה על ידי

החכמת שלמה והביא שמצא במגדל עוז מהריעב"ץ בפנינה א' הנקרא אבן בוחן אות י"ג שכתב ג"כ שבכזיון גדול לא חייב להציל שהוא כמו איבוד אבר

בעור הפריעה א"צ רק פריעה דהיינו גלות ולא לחתוך ואפשר דאין לחתוך משום צערא רינוקא, עכ"פ מדברי התוס' מפורש דבלי פריעה הוי כערל ממילא במל כלילה יפרע ביום בוודאי מהני וא"צ עוד הטפת ד"ב.

ועיין בסימן רס"ב סעיף א' במל כלילה צריך להטיף ד"ב ועי' ש"ך סק"ב שכתב דבנימול בתוך ח' לא ניתנה שבת לדחות להטפת דס', ובנימול כלילה דחי שבת. ונראה דאם לא פרע עדיין ויום ח' בשבת דיכול לפרוע בשבת, דבציצין המעכבין חוזר אפילו סילק ידיו וכן משמע מלשון הרמ"א שכתב יגמור ישראל המילה לח' או לאחר שיתרפא, משמע דבח' הוי כמו מילה בזמנה וממילא דחי שבת.

דר"ש הלא איכא ביניהו טובא דילפותא דרבי דהפרשת תרומה בלשון יחיד נאמרה, נראה דמיעוט שותפין על המרה הוא דאין שותפין ממירין דמיעוטא דקרא דמינה ממעט ואם המר ימיר יחיד מימר ולא השותפין הכי משתמעי על המימר, ומאידך ילפותא דר"ש ממעשר נראה דהמיעוט הוא על השותפים הוא על קרבנם דאין ממירין, דבעיא דומיא דמעשר קרבן יחיד, ועפ"ז צ"ב דלארבי יחיד שלא יעמיר בקרבן שותפים כשבעליהם נתנו רשות ואמרו כל הרוצה להמיר בקרבנם יבא וימיר דלגבי יחיד איתא בתמורה ט' ע"א דיכול להמיר בקרבן חבירו בנתינת רשות דלרבי מהיכי ממעטי דהלא הממיר הוא יחיד, ומיעוטא דקרא הוא על המצמיר ולא על הקרבן, ואין לומר דנתינת רשות הוא בגדר שליחות, וא"כ יחיד בנתינת רשות משותפין שבא מכוחם א"כ שותפין ממירין מיקרי דזה ברור ופשוט דנתינת רשות דמהני

לא מל, דעיקר מצותה לגלות כל בשר העטרה אשר בראש הגיד כולו עם החוט הגובה הסוכב אשר בין אותו בשר והגיד דבין שהעור חופה רוב הקיפו של חוט שהוא עיקר העטרה אע"פ שלא יכסה רוב גובה ראש הגיד ובין חופה רוב גובה ראש הגיד במקום אחד ואינו חופה רוב הקיפו הרי הוא כאילו לא נימול כלל וצריך למולו שנית, הרי דבלי פריעה נחשב כערל עכ"ל, הגם דמשמע דציצין המעכבין היינו מעור הערלה אבל מהתוס' דמדמה לא פרע לחופה רוב גבהו הרי דס"ל דאפילו בעור הפריעה ג"כ מעכב ואפ"ל דהחילוק דמעור הערלה אם נשאר ציצין המעכבים צריך להלקיט דהיינו לסלקם בחיתוך ולא די במה שסלקם למטה אבל

הרב יעקב יצחק בידרמן

חבר"ג כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

בדין שותפות בתמורה

איתא בתמורה י"ג ע"א הצבור והשותפין אין עושין תמורה שנאמר לא יחליפנו ולא ימיר אותו ופרש"י דכל הפרשה נאמרה בלשון יחיד עושה תמורה ואין הציבור והשותפין עושין תמורה וגו' אר"ש והלא מעשר בהמה בכלל היה ופרש"י בכלל כל הקדשים דעבדי תמורה ולמה יצא דכתיב בדידיה דעביד תמורה לומר לך מה מעשר בהמה קרבן יחיד יצאו קרבנות צבור וקרבן השותפין דלא עבדי תמורה. כך היא גירסא ראשונה במשנתנו וברש"י הביא גירסא אחרת דלא מתני במשנה פלוגתא אלא במשנה סתמה כר"ש בטעמיה דנלמד ממעשר, ובגמ' כברייחא תניא לה במחלוקת רבי ור"ש, דלרבי תמורה דכתיבא במעשר צריכא למילתא אחריתי ע"כ. והנה כד דייקנין לה בין ילפותא דרבי לבין ילפותא

הדינים הנ"ל בהא דאין השותפין עושין תמורה הוא על הממירים אפילו בקרבן יחיד, ובהא דאין בהמת השותפים, נראה ברור דכוונתו הוא על הקרבן דשותפין שאין עושין תמורה אפי" הממיר הוא היחיד דא, ל כוונתו בהמת השותפין הוא על בהמת חולין דהלא כבר כתב דאין השותפין עושין תמורה וכפילא למה, וככ החי"ט ספ"א דתמורה דבין לרבי לר"ש משמעות דורשין ביחיד איכא ביניהו ולא פליגי לדינא, אבל צ, ב, מהיכי ממעטי ב' הדינים הנ"ל לרבי דל"צ לר"ש ור"ש דל"צ לרבי ואמאי ובמאי פליגי.

וכד מעיינת עוד בשמעתתא זו ילפותא דר"ש ממעשר דמעט מינה שותפות בתמורה עוד צ, ב, דמאי אר, ש מה מעשר קרבן יחיד הלא משכחת שותפות במעשר כה"ג דהניח בהמה לשני בניו ולא הספיקו לחלק ירושתם עד שנולדו וולדות דירשו כתפוסת הבית חייבין במעשר בהמה, דרכינן לה מיהיה כדא" בכורות נ"ו ע"ב, וא"כ מעשר בהמתם הוא קרבן שותפים והיאך ממעט ר"ש מינה דמעשר בהמה הוא קרבן יחיד, ועוד מה דינא באמת אליבא דר"ש האם האחין יכולין להמיר במעשר בהמתם.

ועוד צ"ב ילפותא דר, ש להא דא"י בזבחים ה' ע"א הניח קרבן בהמה לשני בניו ומת קריבה ואין ממירין בה, ובגמ' שו"ט אי קניא להו ליורשין קרבן אביהן, הויה להו שותפין בקרבן ואין ממירין, אא, א לא קניא להו אימורי נמי לימרו, ומשני שאני התם דא"ק אם המר ימיר יורש אחד ולא שנים, ובפירש"י דלשון יחיד נאמרה הפרשה, והנה לר"ש צ"ב היאך שו"ט סוגיא זו אליביה דל"א ס"ל דרשה דאם המר

בתמורה אינה כגדר שליחות, וכבר כתב כן הנוב"י (מהדוק"א אבעה"ז סי' ע"ז) וז"ל וכי שם משום שליחות וכי האומר כל הרוצה להמיר וכו' האומר כן לוקה זה לא מצינו ולא שמענו מעולם הממיר לוקה ואם כן הוא רק מטעם נתינת רשות ולא מטעם שליחות, וכ"כ במנחת חינוך (מצוה שני"א) דנתינת רשות הוא גילוי דעת בלבד והוא מסכים שימורו בשלו, והביא רא"י לזה, בסברא דא"כ הלא תמורה הוא עבירה ואין שליחות ובטלה כשהוא לדבר עבירה יעו"ש, וא"כ פשוט דיחיד שממיר בנתינת רשות משותפין יחידבממיר מיקרי, ולרבי היכי ממעטי שלא ימיר בקרבן השותפין, וע"כ צדיכא לרבי דרשא דר"ש ממעשר למיעוטא על הקרבן שלא ימורו בקרבן שותפין ואמאי אמר רבי דדרשה דר"ש ממעשר ל"צ לשותפות בתמורה, ומאידך כן ר"ש צריכא לדרשה דרבי דילפותא דר, ש ממעשר הוא מיעוטא על קרבן שותפין שלא ימורו בהם אפילו יחיד, אבל שותפין שלו ימורו בקרבן יחיד דמיעוטא על הממיר צריכא למיעוטא דרבי, וא"כ אמאי פליגי הלא תרויהו דרשות צריכיו. ואת"ל דאה"נ דרבי ור"ש דהנפקא מינה לדינא בין הני דרשות בהא פליגי, דהיינו דאה"נ לרבי יחיד ממיר בקרבן שותפין, ולר"ש שותפין ממירין בקרבן יחיד, זה אינו דפלוגתא כזאת לא הו, ל להגמרא לסתום מכיון דאיכא נפק"מ לדינא, וככל מקום אורחא דהש"ס לשו"ט מאי ביניהו.

ועוד בעיוני כזה ראיתי מבואר בתוספתא דתמורה פ"א הל"ז דאיתא שם כזה"ל אין השותפין עושין תמורה ובהמת השותפין אין עושין תמורה, ומכפל הלשון כאן שנה וכיון לב'

שותפין מוזהרין על לאו דתמורה תלוי מהיכא ממעטין שותפות בתמורה, ראי ממעטה מהא דהפרשת תמורה נאמרה בל' יחיד נראה רגם בלאו דתמורה אין השותפין נזהרין, ואם ממעטה שותפין מתמורה מקרא דתמורה דכתיבה במעשר נראה רעיקר המיעוט היא על קדושת התמורה ראינה חלה על קרבן ע"י שותפין והיא מחלוקת רבי ור"ש. והרמב"ם דפסק כר"ש דשותפין ממעטין מקרא דמעשר לכן בלאו דתמורה מוזהרין שותפין, אבל קרושת התמורה אינה חלה על קרבן ע"י שותפין. וסוגיא דתמורה דף ב' ע"ב רלאו דתמורה אינה שוה בכל דליתא בשותפין י"ל דהיא אליבא דרבי דשותפין ממעטה מהא דהפרשת תמורה נאמרה בל' יחיד ומשתמע מקרא דגם מהלאו דתמורה ממעטה וכן נראה סגוית הגמ' שם דדייקינן שם בהא דהפרשה נאמרה בל' זכר ונראה דהוא המ"ד דדייק דהפרשה נאמרה בל' יחיד והוא אליבא דרבי.

ימיר וממעט קרבן שותפין ממעשר, הלא קרבן אביהם שהניח לא קניא להו, ואמאי אין אומרין בהם כקושיית הגמרא, ואת"ל לר"ש לפ"מ ראיאת שם ריורשים מקופיא רקרבן אביהם מתכפרי הו"ל שותפין בקרבן, וכ"כ להדיא ביומא נ' ע"ב דהיכא דליכא אלא יורשין דמכפרין בה מקופיא קרבן שותפין חשיב, מ"מ היכי ממעט לה ר"ש ממעשר בהמה הלא ה"ה במעשר בהמה שהניח להם אביהן קריבה והיורשים מתכפרי מקופיא קרבן שותפין הוא, ואמאי חשיב ר"ש למעשר בהמה קרבן יחיד הלא משכחת לה בשותפות.

ועתה נבאר דעת הרמב"ם בפ"א דתמורה ודעת החינוך מצוה שני"א ראע"פ ראיין שותפין ממירים מ"מ אם המירו לוקין. ותמהו עליהם מהא דאיתא בתמורה דף ב' ע"ב דלאו דתמורה היא לאו שאינו שוה בכל רליתא בשותפין. והנראה בזה דאם

הרב מרדכי פינסקי

בעהמח"ס עמק מרדכי

חבר ככולל

בשיטת הרמב"ם בענין צער בעלי חיים

בע"ח דאורייתא וכן נקטו האחרונים וקשה על מה שכתב בהמת העו"כ והמשא של ישראל אם היה העו"כ מחמר אחר בהמתו אינו זקוק לה, רמשמע בין פריקה ובין טעינה, ואילו בגמ' משמע דלמ"ד צער בע"ח דאורייתא דוקא טעינה אין זקוק לו אבל בפריקה חייב. עור קשה מש"כ הר"מ דבבהמה ומשא כששניהם של עו"כ פרוק וטוען משום איבה, הא בגמ' משנינן משום איבה דוקא למ"ד צער בע"ח לאו דאורייתא, ואילו למ"ד צער

בגמ' ב"מ דף ל"ב ע"ב לעולם צער בעלי חיים דאורייתא התם בטעינה. וכתב הרמב"ם בפ"ג מה' רוצח ה"ט בהמת העובר כוכבים והמשא של ישראל אם היה העו"כ מחמר אחר בהמתו אינו זקוק לה. ואם לאו חייב לפרוק ולטוען משום צער ישראל. וכן אם היתה הבהמה של ישראל והמשוי של עו"כ חייב לפרוק ולטוען משום צער ישראל אבל בהמת העו"כ ומשאו אינו חייב להטפל בו אלא משום איבה ע"כ. וכתב הכסף משנה דפסק דצער

הרי דב' דברים הם. עוד הקשה הכס"מ למה לא הקשה הטור דליחייב משום צער בע"ח ותירץ דהר"מ חיוב ופטור משום טעינה ופריקה בלחוד אתא לאשמעינן, דאילו משום איבה אשמעינן בסוף דבריו אבל בהמת העו"כ ומשאו אינו חייב להטפל בו אלא משום איבה. אבל ממה שהר"מ כתב בהמת העו"כ ומשאו משמע דדוקא בכחאי גוונא דתרווייהו הוי של עו"כ הוא דאיכא דינא דמשום איבה אבל בחד מינייהו של ישראל ליכא דינא דאיבה כמש"כ החכם המרשים על הטור ולכאורה הוא כמו שהקשינו בתחילה.

ולכאורה היה נראה לומר בזה דהר"מ גריס כמו שצוין בגמ' אלא הא מני רבי יוסי הגלילי היא דאמר צער בע"ח לאו דאורייתא, והשתא גמ' הדר ביה לגמרי וס"ל דלא שייך כלל דין צער בע"ח אלא דוקא כשהבהמה והמשא שניהם של ישראל דבהכי איירי קרא, והשתא הדר ביה מאוקימתא קמייתא וס"ל דכיון דברייתא היינו ר' יוסי הגלילי שוב לית לן כהני אוקימתא אלא דלרבנן דס"ל דצער בע"ח דאורייתא כבהמת עו"כ ומשאו ישראל ועו"כ מחמר אחריו ליכא לא פריקה ולא טעינה, והיכי דישאל מחמר או דהוי בהמת ישראל ומשאו של עו"כ איכא תרווייהו דהיינו פריקה וטעינה ולא משום דין עזוב תעזוב כיון דבכהאי גוונא ליכא להאי דינא כדפרישית דהוי דוקא היכא דתרווייהו הבהמה והמשא של ישראל אלא הא דאיכא תרווייהו היינו משום צער ישראל וכזה מכואר ככל דברי הר"מ.

ולפ"ז לא קשה אמאי פסק הר"מ דבהיתיה הבהמה של עו"כ והמשא של

בע"ח דאורייתא שפיר מטפל משום צער בע"ח.

והטור בסימן ער"ב הקשה על דברי הר"מ כרישא שהעו"כ מחמר למה אין חייב לסייעו משום איבה, וכי גרע מבהמה והמשא של עו"כ. וכן כסיפא בחמה של ישראל והמשא של עו"כ למה לי משום ישראל תיפ"ל משום מצות פריקה כיון שהוא בהמת ישראל. ובאמת קושיא זו קשיא על הגמ'. והיטב כתב החכם המרשים הביאו הכסף משנה דברישא כיון שמשוי של ישראל לא חיישינן לאיבה והיינו טעמא דמקשה בגמ' בהמת עו"כ ומשוי ישראל אמאי וחדלתה ולא קשה ליה דילמא טעמא משום איבה אבל אם הישראל שם חייב אפילו לטעון ולא משום דין פריקה וטעינה דודאי התורה לא משתעי אלא כשהכל של ישראל אלא משום צערא דישאל חייב נמי משום צערא דבהמה, והיינו טעמא דסיפא דכיון דאין הכל של ישראל אין כאן מצות פריקה וטעינה כלל ומשום צערא דישאל שייך אפילו בטעינה חייב דאילו בפריקה צערא דבהמה נמי איכא ע"כ. והכ"מ הקשה עליו דמנא לן דחייב משום צערא דישאל אם לא שהתורה הזהירה על פריקה וטעינה ודבריו אינן מובנים דהא בגמ' פריך ואי בטעינה אמאי עזוב תעזוב ומשני משום צערא דישאל והיינו דאינו משום דין עזוב תעזוב אלא משום צערא דישאל וכ"ה מדוקדק בלשון הר"מ ששם כה"ח כתב מצא בהמת חבירו רבוצה אע"פ שאין הבעלים עמה מצוה לפרוק שנאמר עזוב תעזוב הקם תקים וגו', הרי דהר"מ הזכיר קרא, ואילו בה"ט כתב חייב לפרוק ולטעון משום צער ישראל,

סתמא הפני יהושע אשר לפי' כל דברי הר"מ עלו כהוגן דבכהמת עכו"ם ומשאו של ישראל איירי בין בפריקה ובין בטעינה דדוקא למ"ד צער בע"ח דאורייתא משנינן התם בטעינה והא דפריך אימא סיפא בהמת ישראל וכו' ומשני משום צערא דישאל הא צריכא לן לפרושי נמי למ"ד צער בע"ח לאו דאורייתא ומשום צערא דישאל איכא עזוב תעזוב אלא דלמ"ד צער בע"ח דאורייתא בהמת ישראל ומשאו של עכו"ם חייב בפריקה משום צער בע"ח וטעינה משום צערא דישאל המחמר אחריו ואילו למ"ד צער בע"ח לאו דאורייתא חייב בפריקה וטעינה תרווייהו משום טעמא דצערא דישאל. והא דאמר בגמ' ואי בטעינה אמאי עזוב תעזוב משום צערא דישאל הוא הדין וכ"ש הוא דחייב בפריקה משום דין צעב"ח להאי מ"ד דצעב"ח דאורייתא, אלא דהשתא סיפא איירי רק בטעינה דומיא דרישא ומ"מ חזינן נמי בגמ' מדמשני ארישא לעולם צעב"ח דאורייתא התם בטעינה, דבפריקה באמת חייב משום דין צעב"ח והר"מ כתב דבכה"ג דבכהמת עכו"ם ומשאו ישראל ומחמר אחריו עכו"ם דפטור משום דפסק דצעב"ח לאו דאורייתא, וזהו מש"כ הר"מ האי טעמא.

וכמו כן א"ש מש"כ הר"מ דמטפל בכהמת עכו"ם ככהמת ישראל משום איבה כיון דצעב"ח לאו דאורייתא א"כ טעמא הוי משום איבה. וזהו כשינויא דגמ' בשבת דף קנ"ד ע"ב דצעב"ח דרבנן, ומש"כ הר"מ כאן בה"ג מצוה

ישראל גם פריקה ליכא כיון דלמסקנא הדינן מהאי אוקימתא, ולפי' לא קשה אמאי כתב הר"מ דכשהבהמה והמשא שניהם של עו"כ פורק וטוען משום איבה, הא בגמ' לא אמרינן הכי אלא למ"ד צער בע"ח דאורייתא כיון דהשתא ס"ל דאין דין צער בע"ח אלא דוקא כששניהם הבהמה והמשא של ישראל והא הכא הוי תרווייהו של עו"כ וע"כ דפורק וטוען משום איבה. ובזה גם מיושב קושית הכס"מ אמאי בהיתה הבהמה של עו"כ והמשא של ישראל אינו חייב לפרוק משום צער בע"ח דלמש"כ לא שייך כאן דין פריקה וטעינה.

ולכאורה כדברי הרמב"ם מבואר בירושלמי כאן חמור ישראל ומשאו של עכו"ם דברי הכל פורק וטוען חמור עכו"ם ומשאו של ישראל כדברי חכמים לא פורק ולא טוען פירוש דבחמור ישראל ומשאו של עכו"ם פורק וטוען משום צער ישראל ובחמור עכו"ם ומשאו של ישראל אירי דהעכו"ם מחמר אחריו ולא פוסק ולא טוען והרי זה ממש כדעת הרמב"ם.

אלא דלפי' לא אתי שפיר מה דמקשינן לקמן בגמ' אי אמרת צער בע"ח דאורייתא מה לי שונא ישראל ומה לי שונא עכו"ם, הא ככהאי גוונא אמרינן דליכא לדינא רצער בע"ח וכמו כן העיקר חסר מן הספר בתירוצא אלא הא מני רבי יוסי הגלילי היא.

לכן נראה שהרמב"ם פסק כמ"ד צער בע"ח לאו דאורייתא וכזה כתב

וכ"כ בעפרא דארעא על הארעא דרבנן בערך צער בע"ח אות ע"ג וז"ל האמת דכ"ה שיטת מרן כ"מ בפ"ג מה' רוצח ושמירת הנפש אבל אני הצעיר כס' לחם יהודה ח"א הכרחתי בס"ד דס"ל צער בע"ח דרבנן כו' עיי"ש — המערכת.

הרב עמרם קליין
 כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

למה לא מנה הרמב"ם ברכת התורה למ"ע
וגדר ברכת התורה — ולזמן מסויים

הרמב"ן בספר המצות בהשגותיו על הרמב"ם חשיב מצות שלא מנאם הרמב"ם ובסוף חלק העשין סי' ט"ז כתב מצוה שנצטוונו להודות לשמו יתברך בכל עת שנקרא בתורה על הטובה הגדולה שעשה לנו בתת תורתו אלינו והודיענו המעשים הרצויים לפניו שבהם ננחל חיי העוה"ב וכאשר נצטוונו בברכה אחר כל אכילה כן נצטוונו כזו ע"כ. הרי דס"ל להרמב"ן שמ"ע לברך ברכת התורה לפני הלימוד. ומקורו טהור בחז"ל במס' ברכות דף כ"א ע"א אמר רב יהודה מנין לברכת המזון מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת מנין לברכת התורה מן התורה שנאמר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו אמר רבי יוחנן למדנו

ברכת התורה לאחריה מברכת המזון מקל וחומר וברכת המזון לפנייה מן ברכת התורה מקל וחומר וכו' איכא למיפרך מה למזון שכן נהנה ומה לתורה שכן חיי עולם ועוד תנן על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו תיובתא ע"כ הרי גמ' מפורשת דברכת התורה מן התורה ולפי זה הקשה הרמב"ן למה לא מנה אותו הרמב"ם למצוה עשה ובמגילת אסתר ת"י ע"ז וכן בספר פני משה הספרדי סימן א' דמה שכתב הגמ' מן התורה הוא רק אסמכתא ע"ש ובצל"ח בברכות הנ"ל הסביר דמצינו כעין זה במס' ב"ב דף קמ"ג מנין למתנת שכיב מרע מן התורה והיא רק אסמכתא עי"ש. והוסיף והקשה דהרי בגמ' בברכות הנ"ל למד ר' יוחנן

לפרוק משום צעב"ח היינו כמו שכתבנו לענין שבת דהיינו מדרבנן דמ"מ מדרבנן איכא איסור. וגם דברי הירושלמי א"ש דחמור של ישראל ומשאו של עכו"ם פורק וטוען משום צערא דישאל כיון דצעב"ח לאו דאורייתא ובחמור של עכו"ם ומשאו של ישראל איירי דהעכו"ם מחמר אחריו דאינו לא פורק ולא טוען.

ונראה ראייה לזה שהר"מ בפכ"א מהל' שבת ה"י כתב היה בא מן הדרך בליל שבת, ובהמתו טעונה כשיגיע לחצר החיצונה וכו' מתיר החבלים והשקין נופלין. היו בשקין דברים המשתברין אם היו שקין קטנים מביא כרים וכסתות ומניח תחתיהן והשקין

נופלין על הכרים שהרי אם ירצה לשלוף הכר שולף מפני שהשקים קטנים וקלים ונמצא שלא בטל הכלי מהיכנו, ובסוף סיים הר"מ ומ"מ לא יניחן שם על גבי בהמה משום צעב"ח הרי הא דהר"מ איירי לענין צעב"ח דמ"מ לא יניחן ע"ג בהמה היינו לומר דאע"ג דמצי מפרק שהרי אין מבטל כלי מהיכנו מ"מ זה ודאי שלא יניחן ע"ג בהמה משום צעב"ח, ואי הוי צעב"ח דאורייתא הא אפילו אי מבטל כלי מהיכנו שרי לפרוק מהבהמה כדאמרינן בשבת שם, דאתי דאורייתא ודחי דרבנן דביטול כלי מהיכנו א"ו דמה דכתב הר"מ משום צעב"ח היינו מדרבנן דמ"מ מדרבנן אסור:

יומם ולילה וא"כ החיוב הוא על והגית ובפרט הרמב"ם כמ"ש לעיל דס"ל הרהור כדבור דמי ומשו"ז אין מברכין על דברים שבלב וכנ"ל בשם הכל בו וממילא לא מנה הרמב"ם זאת למצוה ודר"ק.

עוד יש לומר באופן ב' ע"פ דברי הרמב"ם פרק א' מהל' תלמוד תורה הלכה ח' כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר וכו' ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנא' והגית בו יומם ולילה ע"כ ובהגהות מיימוניות כתב באות ז' ובשעות דחוקות סומך אהא דאמר רבי יוחנן בפ' שתי הלחם אפי' לא קרא ק"ש שחרית וערבית קיים לא ימוש ודבר זה אסור לאומרו בפני עם הארץ. ספר המצות ע"כ והיא בגמ' שם דף צ"ט ע"ב ר' יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחאי או בשם רבי שמעון בן יהוצדק כגירסת הש"ך ביר"ד סי' רמ"ו סק"א עכ"פ נמצאין למדין מזה דלשי' הרמב"ם עיקר חיוב דלימוד התורה יוצא בזה שקורא ק"ש שחרית וערבית.

ובלחם משנה שם ד"ה חייב הקשה דכאן בהלכות תלמוד תורה פסק כרבי יוחנן ורבי יוסי שם במנחות ובהלכות תמידין ומוספין פרק חמישי פסק כרבנן דתמיד היינו תמיד ממש ולא כר"י דסובר אפי' סילק הישנה וכו' רק דתמיד היינו תמיד ממש ע"ש ותו' הלח"מ דגבי לשון תמיד כודאי משמע תמיד ממש אבל גבי תלמוד תורה כתיב הלשון לא ימוש ולא ימוש קיים אפילו לא קרא רק ק"ש שחרית וערבית וגם הרבנן יודו לרבי יוחנן דיצא ע"ש. וכתב עוד שם דלא רצה רבינו לפסוק כר"י דאמר שם אפי' לא קרא וכו' אע"ג

ק"ו מזה וכודאי דמאסמכתא לא שייך ללמוד ק"ו וא"כ הדרא קושיא לדוכתי' דמשמע הויה מ"ע מן התורה ע"ש עכת"ד ותו' שם כדב"ק וכן בשאג"א סי' כ"ד תו' כדבריו והאריך בזה ואח"כ חוזר מדבריו ומשני פירקא אחריתא עיי"ש ובספר פני משה הנ"ל משמע דהק"ו חיובא דרבנן אתי לאתווי ע"ש ועי' במגן גבורים סימן מ"ז שלטה"ג סק"א מה שהק' עליו ואכמ"ל.

ובהשקפה ראשונה עלה בדעתי ליישב דברי הרמב"ם ובדרכם נלך כמו שתירצו שם בצל"ח ובשאג"א באופן אחר קצת דהנה הרמב"ם פסק בפ"א מהל' ברכות כרבינא בברכות דהרהור כדבור דמי וכתב כל הברכות כולן צריך שישמיע לאזניו מה שהוא אומר ואם לא השמיע לאזניו יצא בין שהוציא בפיו בין שבירך בלבו עכ"ל וממילא הכ"נ בדברי תורה אמרינן לשיטתיה דהרהור כדבור רמי וא"כ גם על הרהור מחויב לומר ברכה"ת ועי' מג"א סי' מ"ז דהטעם דלא מברכין על הרהור דהרהור לאו כדבור דמי אבל להרמב"ם לכאור' היה לו לברך.

והנה מצינו בכל בו סי' מ"ח מובא בב"י ובב"ח סי' תל"ב שהק' למה אין מברכין על ביטול חמץ ותו' משום דאין מברכין על דברים שבלב וקיום מצות שהם רק במחשבה ע"ש וא"כ על למוד התורה בלב כודאי דגם כן אינו צריך לברך ובדרך זה יתיישב קושיית הגר"א בכיאר הגר"א למה אין מברכין על מחשבת דברי תורה עיי"ש ולהנ"ל ניחא שוב מצאתי בספר ישועות יעקב סי' מ"ז אות ד' שכתב כנ"ל ועי' פמ"ג סי' מ"ז וברוך ד' שכונתי. וא"כ יש לומר דהרי הרמב"ם בפ"א מהת"ת ה' ח' למד חיוב תלמוד תורה בכל יום מוהגית בו

וממילא אסור לאומרו בפני ע"ה וכדברי התוס' הנ"ל וק"ל.

ובזה יל"פ דברי הר"ן בנדירים דף ח' ע"א ד"ה הא קמ"ל ראי בעי פטר נפשיה בק"ש וכו' מסתברא דלאו דוקא דבהכי מיפטר שהרי חייב אדם ללמוד כפי כוחו יום ולילה ואמרינן בפ"ק דקידושין דף ל' ת"ד ושנתם שיהו דברי תורה מחודדין כפיך שאם ישאלך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו וכו' וק"ש שחרית וערבית לא סגי להכי וכו' ע"כ, וכודאי דכוונת הר"ן היא כנ"ל דעד שלא למד עד שיהיה בגדר ת"ח שאם ישאלך אדם אל תגמגם ותאמר לו והיינו שיש עליו חיוב עד שיהיה ת"ח אבל אח"כ שהוא כבר למד הרבה אז מעשה גדול ודי בק"ש שחרית ואי בעי מיפטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית ודו"ק.

וזה נראה בכוונת הלח"מ שהרמב"ם לא רצה כ"כ להקל שבודאי לע"ה הרי הוא קולא גדולה וכנ"ל אבל לת"ח כודאי דשי' הרמב"ם דיוצא בק"ש שחרית וערבית.

והנה הרמב"ן הובא לעיל כתב שם כלשונו הזהב שנצטוונו וכו' והודיענו המעשים הרצוים לפניו שבהם ננחל חיי העוה"ב ע"ש הרי מבואר לכאור' דהעיקר של ברכת התורה היא על הלימוד על מנת לעשות וא"כ לפי הנ"ל וכפי שביארנו בדברי הרמב"ם שאחר שלמד כדי לעשות אז המעשה עיקר וכדברי התוס' מקידושין הנ"ל וא"כ אין עליו אז חיוב יותר מן התורה לעשות ברכת התורה דהרי עיקר של ברכת התורה היא על הלימוד כדי לעשות ולהרמב"ם בק"ש שחרית וערבית יצא מצות לימוד התורה וכודאי דעיקר מצות ברכת התורה היא על

דכפ"ק רנדרים דף ח' משמע לכאורה דהל' כוונתיה דרבי יוחנן שהרי אמרו שם מימרא דרב גידל הא קמ"ל דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית נראה כר' יוחנן. מ"מ משמע ליה קולא גדולה והלך להחמיר דהא ר' יוחנן בעצמו אמר ודבר זה אסור לאומרו בפני עם הארץ עכת"ד.

והנה בגמ' הנ"ל דאסור לאומרו בפני עם הארץ צריך ביאור למה אסור לאומרו בפני עם הארץ ובגמ' שם רבא אמר מצוה לאומרו בפני עם הארץ וצריך ביאור מאי שנא ע"ה. ואפשר לומר לפי מה שכתבו התוס' בקידושין דף מ' ע"ב ד"ה תלמוד גדול שהלמוד מביא לידי מעשה תימא דאמר בפ"ק רב"ק דף י"ז ע"א ר' יוחנן משי ידיה ומנח תפילין והדר אמר לן קיים אמרינן לימד לא אמרינן ופריך והא אמר מר גדול תלמוד תורה שהתלמוד מביא לידי מעשה פירש בקונטרס מי נחלה במי קטן נתלה בגדול וא"כ כיון דאמר קיים כל שכן לימד שאינו חשוב כל כך אלמא מוכח התם מהכא דמעשה גדול וכו' ע"ש ובת"י הב' שם בתוס' תי וי"מ דאדם שלא למד עדיין ובא לימלך אם ילמוד תחילה או יעסוק במעשה אומרים לו למוד תחלה לפי שאין עם הארץ חסיד אבל אדם שלמד כבר המעשה טוב יותר מהלימוד ע"כ. ועיי"ש בתוס' ר"י הזקן. הרי מפורש יוצא מדברי התוס' דבעצם המעשה גדול אבל לעם הארץ היות שאין עם הארץ חסיד אמרינן ליה שקודם צריך ללמוד עד שיהי' ת"ח ואז המעשה עדיף וא"כ יובן לנכון למה אסור לגלותו לעם הארץ שהרי מה שאמרו שבק"ש שחרית וערבית יצא היינו רק למי שמעשה גדול וצריך כל היום לעסוק במעשה ואז יוצא בק"ש שחרית וערבית

התורה לכל יום דהרי זה כבר יצא בק"ש שחרית וערבית וממילא עיקר תיקון הברכה היה דק על שחרית וערבית ואח"כ הוא דק המשך המצוה ואם אינו רוצה שיחול הברכה עד אחר היום הזה אז כבר יצא בקריאת ק"ש לאותו יום ובלילה כבר מתחיל חיוב חדש של לימוד התורה לאותו יום וכמו כן למחר וממילא שפיר מועיל תנאי לזה מה שאין כן בשאר מצוה כמו ציצית וסוכה וכ"כ בכל זמן שהיא יושב בתוכו הדי מקיים החיוב של המצוה ובודאי רבאמצע קיום מצוה לא מיפקע מהמצוה שיוכל לעשות ברכה ודו"ק.

עוד נראה לענ"ד דמעיקרא לק"מ דהנה ש"י הרמב"ם כפ"א מהל' ברכות ה"ח כל מצוה שעשייתה היא גמר חיובה מברך בשעת עשייה. וכל מצוה שיש אחד עשייתה ציוי אחר אינו מברך אלא בשעה שעושה הצווי האחרון כיצד וכו' עכ"ל ע"ש. וא"כ כל היכא ראיכא צווי שני אין מברכין על צווי ראשון דק על צווי שני וא"כ היות דעיקר מצות לימוד התורה הוא כדי לעשות ולקיים וא"כ זה העיקר של הלימוד וגדול הלימוד שמביא לידי מעשה א"כ יש צווי שני וממילא לא שייך ברכה על לימוד התורה ודו"ק.

ובדברי המג"א הנ"ל נלענ"ד לומר בדרך פלפול דהנה בגמ' בברכות כ"א אמר רבי יהודה מנין לברכת המזון מן התורה שנא' ואכלת ושבעת וברכת מנין לברכת התורה מן התורה שנא' כי שם ד' אקרא הבו גודל לאלקינו אמר רבי יוחנן למדנו ברכת התורה לאחריה מברכת המזון מקל וחומר וברכת המזון לפנייה מברכת התורה מקל וחומר וכו' איכא למיפרך מה למזון שכן נהנה ומה לתורה שכן חיי עולם ע"ש והנה צ"ב

הלימוד של כל יום ויום וע"ז לא שייך ברכת התורה ודו"ק. והש"ת יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות.

ואולי משום זה אמרו בנדרים פ"א ת"ח אין מצוין שיהיו בניהם ת"ח מפני שאין מברכין בתורה תחילה וע"י ברש"י ד"ה שאין מברכין ובהגהות הב"ח אות ד' דקאי על הת"ח שהם אינם מברכים בתורה מתוך שהם זהירין לעסוק בתורה ורגילין בה אינן זהירין לברך כשפותחין לא מקיימא ברכתא כדאמדינן בברכת התורה נהיה אנחנו וצאצאינו מלומדי תורה עכת"ד רש"י שם והלשון מרויק שהם זהירין לעסוק היינו בעסק המעשה שהרי הם תלמידי חכמים כבר וממילא הדי הם פטורים מברכת התורה אבל בודאי דלא מקיים הברכה שיהיו בניהם ת"ח וכדברי רש"י וק"ל.

וברך זה נראה ליישב קושיא אחריתא שהקשו המפרשים בחת"ס בהג"ה לשו"ע סי' תרל"ט וברע"ת להג"ה מהרש"ם ז"ע וגיסי להבחל"ח הגה"צ מוה"ר יהודא אר"י זצ"ל (בספרו על שו"ע אשר לא יצא עדיין לאור) שבסימן מ"ז וחזר וכתב כן בס"י תצ"ד דלכן אנו מברכין בכל יום ברכת התורה אפילו כהיה ניעוד כל הלילה משום שלא היה דעתנו לפטור יותר מהלילה ולכן חוזר לברך ברכת בתורה בשחר, ובסימן תרל"ט ס"ק י"ז הביא כעין זה בשם הב"ח על ישיבת סוכה שדעתו לפטור עד עת האכילה והמג"א חלק על זה דלא שייך דבר זה כלל דאם אחר יברך על ציצית ויכוין לפטור עד חצות דאין דבריו כלום וע"ע. ולדברינו הנ"ל הדי העיקר מצוה של ברכת התורה היא על לימוד למעשה ולהרמב"ם הדי בזה שלמד שחרית וערבית יצא וא"כ אחרי זאת כבר אין חיוב מטעם לימוד

שערי הלכות

מה

דבוראי על ברכת הנהנין יש דין של נמלך ועד כמה שמחשבתו מתנה על זה קאי הברכה משא"כ בשאר מצות ודו"ק כי קצרת.

עוד י"ל דהנה בגמ' שם בכרכות אומר רבי יוחנן דלמדינן ק"ו לברכת התורה לאחריה ולכאורה לא פסקינן הכי ועוד דרש"י פי' הדרש שלומדים מהפ' כי שם ד' אקרא הבר גורל מהדרש בגמ' יומא ל"ז והנה בגמ' שם היו בצבור וא"כ אולי דהברכת התורה בצבור ויש שפסקו כן וצ"ע. או דרוקא במלמדה לאחריים או שייך ברכה ועיין סוכה מ"ט ע"ב איכא דאמרי וכו' עיי"ש. ואולי משום זה לא הביא מצוה זו מן התורה מגמ' זו משום ב' הקושיות האלו. ועיין משכנות יעקב סי' ס"ט וערוך השלחן סי' מ"ז, ויל"ע.

פלוגתיהו וי"ל דמצינו מחלוקות האגלי טל בהקדמה לספרו סובר דמצוה של רביקות בתורה היא ליהנות מחידושי תורה ולשמוח בו עיי"ש והיינו דזה לא מיקרי הנאה הגם שיש לו הנאה אמנם הביא יש שסוברים דזה ג"כ אסור וידוע דההפלא"ה לא נהנה גם כן מפלפול ויש לתלות ב' הדעות האלו בכ' דרשות הנ"ל דלש"י רבי יוחנן הרי גם מהתורה יש לו הנאה ולא מיפדך הק"ו שלו אבל לש"י רב יהודה אסור ליהנות ועי' מהרש"א בח"א שם ובאורח חיים הקדוש פ' האזינו עה"פ כי שם ד' אקרא בפ"י השני דהפ' הזה משמע דוקא על תורה לשמה ממש ע"ש והבן ועי' בס' לקח טוב שביאר הר"ן נדרים פ"א כשם הרבינו יונה דברכת התורה היא בגדר כברכת הנהנין וממילא מיושב בפשטות

או יאמר בדיוק לשון "אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה". וצ"ב למה בלבבכם. וי"ל דכתיב "האשה אשר נתח עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל" (בראשית ג:יב). נראה לפמ"ש בגמ' סנהדרין (ל"ח ע"א) אדם נברא בע"ש כדי שיכנס לסעודה מיד, משל למלך וכו' שנאמר "טבתה טבתה מסכה יינה אף ערכה שולחנה שלחה נערותיה חקרא על גפי מרומי קרת" (משלי ט:כג) וגו' שלחה נערותיה חקרא — זה אדם וחוה, על גפי מרומי קרת, רבה בר בר חנה רמי כתיב וגו' מי פתי יסור הנה חסר לב אמרה לו" (שם ד). ועיין רש"י ד"ה חסר לב אמרה לו, האשה שהיא חסר לב אמרה לו. וצ"ב לשון שהיא חסר לב, הו"ל שאין לה לב. ועוד, ואטו אשה אין לה לב, והלאו א"א לחיות בלא לב. וידוע מתלוות החכ"צ (יו"ד סי' מ') והרבי ר' יונתן בעוף שנמצא בלא לב שא"א לחיות.

ונראה לפמ"ש כילקוט שמואל, אשה אין לה אלא לב אחד, דכתיב "וחנה היא מרבת על לבה", אבל איש יש לו שני לבבות שנוא' "על לבבך" "וימצאת את לבבו" וכו' שהכל בשני לבבות, ומה"ט פטורה ממ"ע שהזמ"ג. ולפי"ז אחי שפיר "נואף אשה חסר לב" (משלי ו:לב) שאין לה אלא לב אחד, ולכן היא נקרא נואף אשה. דזה שפ"י רש"י האשה שהיא חסר לב אמרה לו — כלומר, שחסר לה לב אחד ואין לה אלא לב אחד.

ולכן כיון דאדם יש לו שתי לבבות לא הי' לו לשמוע לנואף אשה שחסרה לב אחד, ולכן גזרו מיחה. וזהו "דגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם", שלא יצטרך "על משכבכם ודומו סלה" — להזכיר לו יום המיחה.

(שנת תשמ"ט)

הערות והארות על שו"ת בית שערים

חלק אורח חיים

סימן ו' בא"ד כיון דאדם באדם ודאי ל"ש ביטול עכ"ל, מה דפשיטא ליה למדן דאדם באדם לא שייך ביטול, בעניינת הארכתי בזה במשנה הלכות ח"ז סי' ק"ו דיש חולקין ועיין פלתי יו"ד סי' ק"י סק"ב.

*

בסוף התשובה הנ"ל עי' נוב"י קמא יו"ד סי' מ"ג וסי' ג"ז דלא אמרינן איכא לברורי מבררי' אלא אם אפשר לברד שני הספקות ע"ש עכ"ל, עיין טו"ז יו"ד סוסי" ל"ב סק"ד.

* * *

סימן ל"ז בריש התשובה ע"ד המל"מ פ"ד דבכורות שלהי ה"א שכתב וכו' אבל אם אנו מסתפקין אעיקרא דדינא אם נעשה לו דבר המתירו בכהאי גוונא לא אזלינן לקולא עכ"ל, עיין מג"א או"ח סי' תקפ"ה סק"ג אם ספק לו ועיין חכמת שלמה שם.

(מגליון כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

* * *

בענין אכילת כזית מצה מתרומה או חלה

בסימן ג"ג הקשה ע"ד הגמ' פסחים ל"ה הכהנים בחלה ובתרומה והדי עצם אכילת חלה ותרומה הוי מצוה ואין עושין מצות חבילות חבילות. וזה כדעת הרמב"ם פט"ו מתרומות הכ"ב דאכילת תרומה הוי מצוה ועיין דב"ז שם. וי"ל דאמדינן בכריתות ז' כהן שסך בשמן של תרומה בן בתו ישראל מתעגל בו ואינו חושש והוא משום דע"י הסיכה הוא נעשה מחולל על ידו ועי' יומא פ"א בזר שבלע שזיפין של תרומה והקיאן ואכלן אחר, כתבו בתוס' ישינים שם דנתחלל התרומה בזמן שהראשון אכלן כיון דבגרונו נתחלל. ועי' מל"מ פ"א מתרומות ה"ח ועי' מנ"ח מצוה דע"ט דע"י כהן שהזר נתחלל בגרונו והשם תרומה נפקע ממנו א"כ אין בו מצות אכילת תרומה רק בהנאת גרון כיון דבגרונו נתחלל ופקע מיניה שם תרומה, ובע' פנים לתורה אות א' ובשיטה לא נודע למי עמ"ס קידושין דף ג"ד כ' דמצות אכילת תרומה לכהן הוא מתקיים רק ע"י הנאת גרונו ואילך אין בו מצוה כלל כיון דאח"כ פקע מיניה קדושת תרומה ונעשה חולין.

ולפ"ו מיושב שפיר קו' הנ"ל כיון דאכילת תרומה הוא כבד מצוה שנתקיים בהנאת גרונו אבל במצות מצה מקיים רק בהנאת מעיו

אף דקיי"ל חולין ק"ז ע"ב כר"י רבאיסורים חייב בהנאת גרונו אבל במצות מצה ב' הלכו"ש בא"ח סי' תע"ה סעי' ג' בהגה ראינו מקיים דק בהנאת מעיו ולא בהנאת גרונו א"כ לא הוי מצות חבילות חבילות כיון דמצות אכילת תרומה כבר קיים באכילת גרונו ולמצות מצה מקיים בהנאת מעיו ולא הוי ב' המצות בב"א ודר"ק.

(הרה"ג ר' משה אברהם הלוי דירעקטאר חבר הכולל)

* * *

בענין שמא יטה לגבי נר

בסימן קט"ו הביא קושיא על הגמ' במס' שבת י"ב ע"ב אמר ד' ישמעאל אני אקרא ולא אטה וכו' איך עבר על דברי חז"ל ועיי"ש מה שחידך. ולענ"ד י"ל דהנה בתוספות הרא"ש ביכמות דף ו' הקשה שם על הגמ' הנ"ל הרי דבי יוסי סובר דהבערה ללאו יצאת ואמר' בגמ' יכמות ו' ע"ב דהוא ד' יוסי משום ד' ישמעאל וא"כ למה אמר אביא חטאת שמינה הרי ללאו יצאת ואין בו חטאת (ועיי"ש בתוס' ד"ה או אינו) ותירץ ב' תירוצים א' ראינו ד' ישמעאל אלא משום ד' ישמעאל והב' בשם רבינו מאיר הוא דר' ישמעאל הטה את הפתילה ועיי"ז בישל את השמן ומה לי בישול סממנין ומה לי בישול שמן, ואי משום מלאכה שאינו צריכה לגופה או דזה מיקרי לגופה או שיסבור כרבי יהודה דחייב עליה ג"כ עיי"ש עכת"ד. ולפי"ז י"ל דהרי הגזירה של שמא יטה היא משום הבערה וכמבואר בפרסקים ע"י פנ"י שבת י"ב ובכ"י סי' ער"ה ובראש יוסף שבת י"ב ד"ה פסקא דיש ג' חששות יטה ימחוט יסתפק אמנם כזה לא היה חושש ד' ישמעאל דהרי היא קאי לש"י ד' יוסי דללאו יצאת ולא שייך גזירה ע"ז וכרבי דש"י במס' שבת י"ח ד"ה שטוענין עיי"ש מ"ש דלא גזרו חז"ל גזירה דק היכא דיש חיוב חטאת כרי שלא יבא לירי חיוב חטאת ולש"י הרי אין בו חיוב חטאת וממילא לא עבר על דברי חז"ל אבל כזה שהטה עבר על בישול וע"ז אמר אביא חטאת שמינה וק"ל או שרצה להטות ואמר כמה גדולים דברי חז"ל וכפי שהביא שם כק"ז מהגר"א דהיינו שלא אמרו טעם טעם שיש כמה טעמים בהגזירה ודר"ק.

* * *

מעבור דרך וגבולים — ועשה דביום השביעי תשבות

בסימן קמ"ג הביא קושית המהרש"א בכתובות דף ז' וצריך ליתן טעם אמאי לא התירו נמי תחומין לצורך ראפי' מלאכה גמורה התירו מה"ט דמתוך.

שערי הלכות

(א) וע"ז תירץ כק"ז שם בהקדם הסבר הענין של מתוך שהותרה, רביו"ט איכא ל"ת ועשה וברמב"ן פ' אמור (כ"ג כ"ד) דדבר שאינו מלאכה אלא שמייגע בעובדא דחול איכא עשה דשבתון אבל בדבר שהוא בגדר מלאכה קושר ומתיר ותופר שתי תפירות וכדומה איכא עשה דשבתון אפי' אינו יגיעה כלל. והנה מי ששוכת בשבת קיים מצוה עשה דשבתון ומי שאינו שוכת עובר באיסור עשה ונ"ל מסברא דאפי' מי שעושה מלאכה בשבת ויו"ט לצורך פקו"נ דמותר הוא מ"מ לא קיים מ"ע דשבתון אף ששוכת אח"כ וראי אם עושה מלאכה אח"כ עובר בכל פעם באיסור עשה דשבתון אבל אינו מקיים מ"ע אלא אח"כ שוכת לגמרי אבל אם ביטל השביתה רגע א' שוב א"א לקיים מ"ע דשבתון שהוא שישבות כל יום שבת ויו"ט. ולפי"ז אי נימא דמלאכת אונ"פ אסור ביו"ט שלא לצורך אונ"פ א"כ בגדר מלאכה הוא גם ביו"ט רק שהתורה התירה לצורך אונ"פ א"כ איך כתבה תורה שבתון ביו"ט הא אם עושה לצורך אונ"פ שוב א"א לקיים שבתון כלל אעכ"ח מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ואינו בגדר מלאכה כלל ביו"ט ושפיר יכול לקיים מ"ע דשבתון ויש להאריך בזה בשי' רש"י ותוס' אי בעי צורך קצת מה"ת. ומעתה בתחומין דליכא אלא לאו בעלמא ואין בו מ"ע דשבתון ל"ש ה"ט ומשו"ה ל"א ב"י מתוך וא"ש עכלה"ק.

(ב) היוצא לנו מדבריו הק' רביו"ט לגבי צורך אונ"פ ליכא שום איסור וגדר מלאכה כלל וכלל דאי לאו הכי א"א לקיים מצ"ע של שבתון ויסודתו בהררי קודש מרבדי הרמב"ן הנ"ל. ומילא ההיתר הוא מתוך שהותרה הרי הותרה לגמרי המלאכה משא"כ לגבי תחומין שאין בו איסור עשה של שבתון א"כ אין בו הסברא שמשום שיוכל לקיים מ"ע של שבתון נחיר כל המלאכה ומשו"ה מה שהתיר הוא רק לצורך ולא אמרינן ביה מתוך.

(ג) והנה בעצם הענין של תחומין אי לית ביה מ"ע דתשבות כדברי רבינו מצאתי בדברי הרשב"א כוותיה במס' יבמות דף ו' ע"א בשם מורו, (שהוא רבינו יונה) גבי לאו דמחמר בד"ה וניגמר מהכא, שהקשה הא שבת עשה ולא תעשה ותירץ בשם מורו דמחמר ליכא עשה דמסתמא תשבות אינו אלא מאבות מלאכות ועיי"ש. והרי לפי"ז בודאי גם אצל תחומין ליכא עשה דתשבות וכדברי מרן זצ"ל. ועי' מנחת חינוך מצוה כ"ד ד"ה ודע שהביא שי' זו לגבי תחומין. ובמצוה ל"ב סוף מוסף השבת דליכא עשה דתשבות.

(ד) אמנם בתוס' יבמות דף ו' ע"א ד"ה וניגמר משמע דיש איסור דתשבות לגבי מחמר שהקשו והיכי ניגמר מהכא דלא דחי דלמא שאני הכא דאיכא עשה ולא תעשה דהא כתיב וכיום השביעי תשבות למען ינוח שורך וחמורך וכו' ע"ש הרי דס"ל דיש גבי מחמר איסור

דתשבות והיינו דלא כמורו של הרשב"א והובא לעיל שכתב דדוקא באבות מלאכה יש איסור דתשבות וה"נ גבי תחומין. וכן הוא ש"י המנ"ח מצוה רצ"ז בדברי התוס', וגם הסביר כן בש"י הרשב"א דבעצם סבירא ל"י כדברי התוס' ורק מורו סובר לחלק בהכי אבל הרשב"א ס"ל כתוס' דעשה דתשבות קאי גם על מחמר ע"ש.

ה) ובדברי התוס' יראה לומר כדברי האגלי טל במלאכת חורש אית ח' טעיף י"ג סק"ג וד"ל שם דאין לומר דס"ל לתוס' מחמר עובר בעשה דביום השביעי תשבות, דא"כ בחינם הביאו סיפא דקרא למען ינוח שורך וחמורך. אלא ודאי סבירא להו להתוס' דאין חיוב ביום השביעי תשבות רק לעושה מלאכה בעצמו, וכ"כ הרשב"א בשם מורו עכדה"ק. והנה לפ"ד בודאי דבתחומין אין עשה דתשבות לשי' התוס' דהרי לגבי מחמר האיסור הוא מלמען ינוח ועי' במאירי שם דעל מחמר האיסור הוא מלמען ינוח שורך ולא הזכיר כלל תשבות ע"ש. ועי' במס' שבת דף נ"א ע"ב כתוס' ר"פ כמה בהמה דלמען ינוח קאי גם על מחמר וגם על שביחת בהמתו משא"כ לא תעשה כל מלאכה היא רק על מחמר עיי"ש שכן משמע מדברי התוס', והוא נגד שי' המנ"ח הנ"ל בש"י התוס' ביבמות הנ"ל, וא"כ בתחומין דליכא פסוק אין שום עשה דתשבות.

ו) ובדרך זה נוכל לישב קושית הערוך לנר על מורו של הרשב"א דהוא רבינו יונה וכן היא בריטב"א בשם רבינו יונה דליכא עשה במחמר והק' דמשמעות הגמ' דאיכא עשה במחמר עיי"ש ולפי דברי האגלי טל והמאירי איכא עשה דלמען ינוח, ותשבות לא קאי רק על ל"ט מלאכות וכדברי מורו של הרשב"א ודו"ק ואולי דזה היה כוונתו של האג"ט שכתב וכ"כ הרשב"א בשם מורו ואכמ"ל.

ז) א"כ מצינו בזה ב' שיטות בדבר, שי' התוס' ע"פ האג"ט, ושי' מורו של הרשב"א דהוא רבינו יונה דאין איסור דעשה דתשבות רק על אבות מלאכות וממילא אין תחומין בכלל. ושי' התוס' ע"פ המנ"ח ושי' הרשב"א דאיכא עשה דתשבות גם על דברים חוץ מל"ט מלאכות. אמנם מדברי הרמב"ן שהביא כק"ז בתשובה הנ"ל משמע דיש איסור דתשבות גם על יגיעה. ואולי דדוקא יגיעה, ועיקר העשה הוא על ל"ט מלאכות והרי היא רק כמוסיף והולך על שי' הרבינו יונה מורו של הרשב"א אבל אינו כהשי' הרשב"א וצ"ע ודו"ק.

ח) ודע דבעצם דיני איסור תחומין בכלל יש בזה פלוגתא גדולה אם היא מה"ת או לא ועי' ברמב"ם במנין המצות מצוה כ"ו שמנאו למצוה וסובר דאלפיים אמה היא מה"ת ובספרו פכ"ז מהל' שבת כתב דרק ג' פרסאות הוא מה"ת. ושי' הר"י"ף היא כהרמב"ם דס"ל דאסור מה"ת. והרמב"ן בס' מלחמות ה' סופ"ק דעירובין כתב כי הכל טעות ולית לן איסור תחומין דאורייתא. ועי' יד אפרים סי' רמ"ו שהביא בזה

שערי הלכות

מחלוקת בכלי וירושלמי ובמרדכי הביא דברי הראב"ה להשוותן ועי' בהגהב"ח על הרי"ף סוף"ק דעירובין שכתב שזה דוחק. ולגבי יו"ט אם אסור מה"ת עי' תשובת הב"ח החדשות סי' ז' שכ' בפשיטות דיש איסור תורה גם ביו"ט ובס' יום תרועה מס' ר"ה דף ל"ב ע"ב חקר בזה והביא רש"י ותוס' בחגיגה דף י"ז ע"ב דלמ"ד דשבת אסור ה"ה ביו"ט ועי' בטורי אבן ד"ה ופנית מ"ש בזה וכ' דלש"י הריב"א בתוס' פסחים ה' ע"ב ליכא ביו"ט איסור תורה ועי' מנ"ח מצוה חצ"ר מש"כ בש"י התוס' לחלק בין הבערה אפי' למ"ד ללאו יצאת משאר לאוין שאינן בכלל ל"ט מלאכות, ועי' שו"ת מהר"א חאו"ח סי' ע"ו סי' ס"ז ועי' ירושלמי פסחים פ"ט ה"ב ובק"ע לגבי דרך רחוקה וכי' שיכול לבוא בלילה משמע דיש איסור תחומין ביו"ט ועי' דעת תורה סי' ת"ד. ועי' פ"ח סי' תצ"ה שאין איסור תורה לגבי יו"ט רק על ל"ט מלאכות ולכאור' י"ל הרי אין בין שבת ליו"ט אלא אוכל נפש בלבד כמבואר בכ"מ בש"ס (במס' מגילה) ולכאור' ביו"ט שבתן הוא כמו תשבות וצ"ע.

ט) וכ"ק מרן אמו"ר שליט"א אמר לתלות המחלוקת אי יש איסור לגבי תחומין לגבי אוני"פ במחלוקת הירושלמי הובא בתוס' ביצה דף ג' ע"א ממתי מתחיל אוני"פ. ושמרתם את המצות מלישה ואילך וכו' ורעמי' ושאר שי' דגם קצירה היה מותר רק משום שאפשר לעשותן מעיו"ט ואם לא היה מותר גם קצירה ביו"ט וכיו"ב, ובהכי תליא אי מותר תחומין דאם הטעם כהירושלמי מלישה ואילך או הוי צורך אוני"פ רהרי המאכל כבר נגמר אבל לש"י הראשונים דהטעם משום דאפשר לעשותן מעיו"ט הרי תחומין ג"כ היה אפשר לעשותן מעיו"ט ולא הותר לאוני"פ ועי' פנ"י יבמות ו' ודר"ק.

י) ובעצם קושית המהרש"א עי' פנ"י ביבמות ו' ובקרני ראם שם ובשו"ת חת"ס או"ח סי' קמ"ט כפי שציין מרן ז"ל שהאריך בזה.

(הרה"ג ר' עמרם קליין שליט"א נכד מרן זצ"ל)

* * *

בשכח יעלה ויבוא בר"ח בתפילת שחרית, אי כשחוזר ומתפלל יניח תפילין. ואי חוזר ומתפלל אחר תפילת מוסף

כסימן קמ"ה בשכח יעלה ויבא בר"ח בתפלת שחרית ולא נזכר עד אחר תפילת מוסף. והשאלה אי יתפלל עוה"פ שחרית כו'. ואם יניח תפילין עוה"פ כשחוזר ומתפלל. ואת"ל שצריך להניח תפילין עוה"פ אי מברך עליהם. והורה המורה שיניח תפילין שנית ויברך עליהם ויתפלל ח"י ברכות. והשואל הביא ראיה דאם מתפלל לתשלומין א"צ להניח תפילין עיי"ש. ומרן זצ"ל רחה ראייתו. וכתב

דמסכרא נראה דצריך להניח תפילין כו' וחילק מרן זצ"ל דאם מתפלל תשלומין בשחרית שפיר מניח תפילין דאז ל"ש שכרות ובקל יוכל לזוהר בגוף נקי כו' בשעת תפלה משא"כ אם מתפלל תשלומין במנחה אין מניחין תפילין — ולענין ברכה העלה דמברך עיי"ש טעמו ונימוקו. — ובחצאי מוסגר ציין שם להבאה"ט או"ח סימן תכ"ב סק"ג [ושם יש ט"ס סק"ב] דמבואר שם דאחר שהתפלל מוסף א"צ לחזור להתפלל שחרית עיי"ש.

והנני רק כמראה מקום דבשו"ת פרי השרה להגאון הגדול מכאניהאד זצ"ל ח"א סימן צ"ה שנשאל במי שלא נזכר שלא אמר יעלה ויבא ברי"ח עד שכבר הניח תפילין של ר"ת, דהרין דצריך לחזור ולהתפלל — ובחצאי מוסגר — היינו אם נזכר קודם שהתפלל מוסף עיין בבאה"ט סימן תכ"ב סק"ג וסי' קכ"ו סק"ד ודוק — ומסופק מעלתו נ"י אם מחוייב לחלוץ תפילין של ר"ת ולהניח תפילין של רש"י ולהתפלל גם שמ"ע השניה בתפילין של רש"י. וכתב נ"ל פשוט דאינו מחוייב כלל בזה הא עיקר חיוב הנחת תפילין הוא רק בשעת ק"ש שלא יהיה נראה כעדות שקר ח"ו, וא"כ למה יצטרך לחלוץ תפילין של ר"ת ואדרבא נראה כזלזול ח"ו לתפילין של ר"ת. ואפי' מי שטעה והניח תפילין של ר"ת במקום תפילין של רש"י אינו ברור שיצטרך אח"כ לברך פ"א על של רש"י [עיין בשו"ת דברי חיים ח"ב חירו"ד סי' פ"ב ובשו"ת אבני צדק חאו"ח סי' ב' ושו"ת האלף לך שלמה חאו"ח סי' י' ושו"ת נחלת אב"י סי' א' להג"ר אליהו תאומים פרענקיל זצ"ל, נדפס לראשונה בילגוריא — תרצ"ז] ושו"ת פסקי תשובה סי' קנ"ו ובהגהות שם ושו"ת דברי ישראל [להג"ר ישראל וועלץ זצ"ל] חאו"ח סי' כ"ה], ומי שאין לו תפילין של רש"י כלל רק תפילין של ר"ת ווראי מחוייב להניח תפילין של ר"ת עכ"פ בלא ברכה כו'. וגדולה מזו נ"ל שאם אפי' לא הזכיר שלא אמר יעלה ויבא עד אחר הנחת תפילין של ר"ת ואין עליו שום תפילין שיכול להתפלל שנית אפי' בלא תפילין כלל דאין עניין שמ"ע לתפילין רק הא דאנו מתפללין בשמ"ע היא משום דלכאורה עיקר מצות תפילין כה"י רק משום שאין לנו גוף נקי כ"כ אין מניחים רק בשעת ק"ש ותפלה דבתפלה מסתמא גופו נקי כמבואר בשו"ע או"ח סי' ל"ז, וא"כ עכ"פ כל שכבר הניח תפילין פ"א אינו מחוייב לחזור וללבוש תפילין כיון שבלא"ה אין אנו מניחים כה"י כנ"ל ברו"ר בס"ד עכ"ל, העתקתי רוב דבריו לחיבת הקודש, ששתים זו שמענו מדבריו, א' דמה דפשיטא ליה להבית שערים שבשחרית יניח תפילין שנית, להפרי השרה פשיטא ליה להיפך דלא יניח שנית תפילין, ובכה"ג י"ל שוא"ת עדיף, והמיקל לא הפסיד. ב' שפוסק שאחר מוסף אין לו להתפלל שמ"ע עוה"פ וכנ"ל בריש דבריו וכהבאה"ט בשם כנה"ג.

בענין אי הנשאל מה נשתנה צריך לחזור ולשאל הדי קושיות

(א) כסימן רכ"ב נשאל מרן זצ"ל כליל פסח כששואלים לאדם מה נשתנה, אם צריך הנשאל לחזור ולומר מה נשתנה, קודם שמשיב ואומר עבדים היינו. ונסתייע מלשון הגמ' פסחים דקט"ו ע"ב וקט"ז ע"א דקאמר פטרין מלומר מה נשתנה, ולא קאמר מלישאל מה נשתנה. אע"כ דשאלה עדיין צריך ולא פטרו רק שא"צ לחזור ולומר מה נשתנה. וכן מורה לשון רשב"ם שם ולשון הרמב"ם פ"ח מחמץ [ה"ב] שכתב וכאן הבן שואל ואומר הקורא מ"נ עיי"ש.

וכתב שם מרן זצ"ל לרחות דאינו ראייה מהרשב"ם עיי"ש. אך בדברי הר"מ לא מצאתי מענה אבל יען ראייתי מפורש יוצא מפירמ"א כסימן תע"ג בשם מהרי"ל וכשכנו או זהאשה שואלת א"צ לומר מ"נ, אלא מתחיל עבדים היינו, יחוק בעיני שיחלוק מהרי"ל על הר"מ. וגם בעין משפט מצייין על פתח ואמר עבדים היינו טוש"ע שם ס"ז בהג"ה והוא הגהת רמ"א הנ"ל, מכואר דלא כפי' מעלתו, רק דלאחר שאלת הבן או האשה לכר נמי א"צ לחזור מ"נ רק פותחין עבדים היינו. לכן נ"ל דכוונת הר"מ נמי כן הוא, אלא לפי שיש אמירת מ"נ בשני אופנים, אם יש בן הוא שואל, ואם לאו שואל לעצמו. והו"א דוקא אי איכא בן ששואל, אז שואל אחר שעוקרים השולחן ומוזגין כוס שני לפי שרואה שינוי אבל אם שואל לעצמו אין מקומו דוקא שם, לכן כתב וכא"ן הבן שואל אי איכא בן, והקורא אומר, אם הוא לבדו ואין אחר עמו ג"כ אומר כאן.

אמנם מצאתי בר"מ סימן תע"ג שהביא דברי מהרי"ל הנ"ל בזה"ל עמ"ש הטור ואפי' ב' ת"ח הבקיאים בהלכות פסח שואלים זל"ז מ"נ במהרי"ל, אבל כשאשתו ובניו שואלים אותו אין צ"ל מ"נ ומתחיל מיד עבדים היינו עיי"ש עכ"ד. - וע"ע בחידושים והגהות הג"מ יהודה ככרן זצ"ל הנדפס בסוף המסכת [דף ל"ו ע"א מדפי הש"ס] בסוף פסחים דקט"ז ע"א.

(ב) איכרא בח"ס בהגהותיו לשו"ע או"ח שם כסימן תע"ג ד"ה במחבר ס"ז כתב נ"ב לשון הר"מ פ"ח ה"ב וכאן הבן שואל ואומר הקורא מ"נ וכו', משמע שהקורא ההגדה יאמר מ"נ. ובגמ' משמע אם הבן שואל לא יאמר הקורא אלא עבדים היינו עכ"ל. וכ"ה בארחות חיים [ספינקא] סוס"י תע"ג ס"ז בהגה א"צ לומר מ"נ וכו'. מלשון הרמב"ם פ"ח ה"ב שכו' וכאן הבן שואל ואומר הקורא מ"נ וכו' משמע שהקורא בהגדה יאמר מ"נ, ובגמ' משמע כמ"ש בהג"ה כאן עכ"ל, והרי שלך לפניך דכבר נשמע בין החיים רמלשון הר"מ משמע שהקורא יאמר מ"נ וכמש"כ הח"ס וכדעת השואל הנ"ל, עכ"פ אף שמרן זצ"ל דחה לה, עכ"ז למדנו מדברי הח"ס והא"ח דנקטו בפשיטת כדעת השואל.

וביגד משה סימן כ"א אות י"ד הביא עוד בשם האור זרוע אות רנ"ו בפירוש הפיוט דאלקי הרוחות ד"ה וגומר הגדה, כתב שהקדוש מדריש היה רגיל לומר בלע"ז עד כולנו מסובין, אחרי שמצוה לשאל לעצמו אם אין לו בן, ישאל שיבינו אף הנשים עכ"ל. וכעת שנדמ"ח הלכות פסח לרבינו שמואל מפלייזא בספר אוצר פסקי הראשונים [בדוקלין - תשמ"ה] מצאתי [בדף קכ"ז] שכתב כן וז"ל בפסיקא וגומר הגדה כו' והקדוש מטרייש היה רגיל לומר בלע"ז עד כולנו מסובין שמצוה לישאל לעצמו אם אין לו בן שואל ושואל שיבינו אפילו הנשים. ובהגהות שם נט"ג אות קכ"ג כבר העיר דמשמע דס"ל שמצוה לשאל בעצמו וצ"י דמזה ראייה לדברי הח"ס ולמנהג בעלזא וכו' כיבואר לקמן.

ובאמת מי אנכי להכניס ראשי בין ההרים הגדולים והגבוהים שקטנם עבה ממתני מ"מ הלא תורה היא וללמוד אני צריך דבאמת בר"מ לעיל בפ"ז מחור"מ ה"ג וז"ל וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו מ"נ הלילה הזה כו'. אין לו בן אשתו שואלתו. אין לו אשה שואלין זה את זה מ"נ הלילה הזה, ואפילו היו כולן חכמים. היה לבדו שואל לעצמו מ"נ הלילה הזה עכ"ל הר"מ. הרי לן דרך כשאינן בנו או אשתו עמו שואלין זא"ז וכן כשהוא לבדו שואל לעצמו משא"כ באם בנו עמו או אשתו כו' לא קאמר דשואל ג"כ לעצמו, ובעל כרחך מה דקאמר בפ"ח ה"ב ואומר הקורא מ"נ, קאי כמו שפירש לה מרן זצ"ל דזה קאי כששואל לעצמו וכנתבאר. וחידוש שלא העיר מרן זצ"ל מזה, דזה ראייה נאמנה לשיטתו ודר"ק.

(ג) ובזה יש מקום אתי לתלות פלוגתת הפוסקים אי נשים מחוייבות במצות סיפור יצי"מ. דבחינוך סוף מצוה כ"א כתב ונוהגת בזכרים ובנקבות בכ"מ ובכ"ז ועובר עליה בטל עשה. ובמנ"ח שם סק"ו ונוהגת וכו' ר"ז חידוש גדול אצלי למה יהיה נוהג מצוה זו בנשים, כיון דהוי מ"ע שהז"ג ונשים פטורות כו' עד דברי הרהמ"ח צע"ג מנין לו לחייב נשים בפשיטות במצוה זו. ואין ראייה מאשתו שואלתו [פסחים קט"ז ע"א], היינו דמצוה עליו שיהיה כן אבל על האשה ודאי אין מצוה כלל כו' עיי"ש. וכבר הארכנו בזה ליישב שיטת רבינו החינוך זצ"ל בהקדמתו לזרע אבות על הבריית' מטה משה זי"ע דף ט' ולהלן, ויש אתנו עוד אריכות דברים בזה בכידור שיטות הפוסקים בס"ד ואכ"מ.

ובהאמור י"ל דבמצות סיפור יצי"מ תיקנו לנו חז"ל שיהא בדרך שאלה ותשובה וכדבר האמור [שמות י"ג י"ד] והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר וגו', ולכן אף כשאין לו בן צריך הדבר להיות דרך שאלה ותשובה, כדי שעיי"ז יתעורר לבו בדבר ויתאמת ביותר סיפור יצי"מ

שערי הלכות

ועיין מזה בדרך פקודין מצוה כ"א בחלק המעשה אות ב' ובחלק המחשבה אות ג' באורך, וע"ע בויגד משה סימן כ"א אותיות ה' ו' באורך מש"כ בזה בשם הפוסקים. ולכן אף שאין לו בן אשתו שואלתו, ואין זה מפאת מצותה רק דזה מפאת מצותו וכמש"כ המנ"ח וכנזכר. אך התינוח אם נאמר דכששואלין אותו שוב א"צ לאומרו, לכן אמרינן שאשתו שואלתו, אך אם נאמר דגם כששואלין אותו צריך לחזור ולאומרו, א"כ הרי ממילא יהיה הסיפור של יצי"מ דרך שאלה ותשובה, וא"כ איפוא למה צריך אותו לשאול לו. ובע"כ שגם עליה רבצה המצוה ושפיר איכא למשמע מינה דגם הנשים איתנייהו במצוה זו. ואמור מעתה דהא תליא דאי אמרינן דהנשאל א"צ לחזור ולומר מ"נ, אזי ליכא ראייה וסמך מאשתו שואלתו שהנשים איתנייהו במצות סיפור יצי"מ וכמש"כ המנ"ח אבל אי אמרינן דגם הנשאל תזרז ואומר מ"נ, אזי שפיר איכא למשמע מינה דגם הנשים איתנייהו במצוה זו וק"ל.

שו"ר דיש בזה מבוכא בין הפוסקים במש"כ הרמ"א בסימן תע"ג ס"ו ויאמר בלשון שמבינים הנשי"ם והקטנים, אם היא מפאת חיובא דידן הוא להגיד להם נסים ונפלאות השי"ת או דהיא גם מחיובא דידהו. וכבר אסף בזה בויגד משה סימן י"ט אות ט"ז שיטות הפוסקים בזה ומשם בארה.

ולמעשה נהגו אצל רבותינו הקדושים מבעלזא זי"ע שהיו חוזרים ואומרים מה נשתנה אחרי שאלת התינוק. וכ"ק מרן הגה"ק מהרי"ד זי"ע אמר בזה דמן הסתם נדרש המנהג הזה מן הקדמונים [כנ"ל]. ואמר בטעמא דמילתא דהמצוה בלילה זה היא שהתינוק שואל והאב משיב, וכתוב [דברים ו, ז] ושנתם לבניך ופרשיז"ל אלו התלמידים שהתלמידים קרוים בנים, שנאמר [שם י"ד, א] בנים אתם לה"א גו' כו'. ואנו נקראים בנים למקום מפני שהוא מלמד תורה לעמו ישראל וכמש"כ הטור באו"ח סימן קט"ו ומה שתיקנו לומר אבינו בברכת השיבנו ובסלח לנו משא"כ בשאר הברכות היינו טעמא שאנו מזכירין לפניו שהאב חייב ללמד לבנו, ע"כ אנו אומרים השיבנו אבינו לתורתך כו' עכ"ד, ע"כ אנו חוזרים ושואלים את הארבע קושיות להשי"ת שהוא אבינו. ועוד י"ל דאיתא בספרים שהלילה הזה מסוגל להכניס בלבות בני"י אמונת ה' ואמונת חכמים ואהבת ויראת הבורא ואהבת התורה, הן ע"י השפעת האב לבניו והן ע"י השפעת הרב לתלמידיו. וכתוב [מלאכי ג, כ"ג-ד] הנה אנכי שולח לכם וגו' והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם ופרשיז"ל על בנים, ע"י בנים, יאמר לבנים דרך אהבה ורצון, לכו ודברו אל אבותיכם לאחוז בדרכי המקום. וכן ולב בנים על אבותם ע"כ. נראה מזה שכאשר תגיע עת ההתעוררות לעבודת השי"ת יאמרו הבנים לאבותם לאחוז בדרכי המקום, וכן יאמרו האבות לבניהם, וכיון שהלילה הזה מסוגל לנטוע

שערי הלכות

נה

התעוררות לעבודת ה', שואלים הכנים הד' קושיות שהוא בכחינת והשיב לב אכות על בנים, ואנו חוזרים ושואלים את הד' קושיות שהוא בכחינת ולב בנים על אבותם עכ"ק [והיא לו נדפסה בהגרה קול יהודה דף מ"ט, ובספר מהרי"ד דף ע"ב].

וכן בהגדה לקוטי טעמים דף י"ג כתב שלאחר אמירת מה נשתנה ע"י הקטן שבמסוכים נהג כ"ק מו"ח אדמו"ר לחזור ולאמור בלחש מה נשתנה כו' עכ"ל. המורם מכל זה דגם השואל כיוון להלכה כנ"ל, ויסודתו בהררי קודש בראשונים כאשר אתה הראית לדעת כמבואר לעיל, ולכן בוודאי כ"א יחזיק במנהגו ואלו ואלו רא"ח.

* * *

במצוה שאינו ניכר עשייתה לשם מצוה אי מברכין עליה

בסימן רצ"א נשאל מרן זצ"ל מהג"ר ישעיה בייערן אברק"ק שאראש פאטאק זצ"ל מדוע אין מברכין על מצות אכילת ערב יו"כ לדעת מג"א דדרש ועניתם הוא מה"ת ע"כ. וכתב מרן זצ"ל הנה במש"כ שהוא מה"ת לא ידעתי כוונתו בזה, הלא גם אם הוא אסמכתא מדבריהם נמי בעי טעמא כי ודאי דדבריהם בעי ברוכי עיין שבת כ"ג ע"א ולענ"ד אמינא בה תרי ותלת טעמי כו' עיי"ש.

וז"ל בר"ה ועל שלישים נ"ל לפמש"כ טו"ז או"ח סימן קס"ז סקי"ז ליישב מש"כ המחבר אפילו בשבת שהוא חייב לאכול פת לא יברך לו חבירו ברכת המוציא אם אינו אוכל וכו'. והקשה הטו"ז מ"ש מברכת המוציא דמצוה, וברכת היין דקידוש, ריכול להוציא, משום דהוא ברכת המצוה, ולא ברכת הנהנין וה"נ מצוה היא. ותירץ דדוקא במצוה ויין קידוש, שיש עכשיו שינוי מאכילה ושתייה דרשות, מקרי ברכת המצוה משא"כ באכילת שבת, דפת הוא עיקר אכילתו, אין שייך בזה אכילת מצוה, דגם בחול הוא אוכל פת. ויש להסביר לפמש"כ ב"י באו"ח סימן תל"ב דהיינו טעמא דלא מברכין על ביטול חמץ. משום דביטול הוי בלב, ואין מברכין על דברים שבלב עיי"ש, ולכן כיון שהמעשה אכילה, לא נשתנה מאכילת רשות, אין כאן [אלא] דברים שבלב, שאוכל לשם מצות אכילת שבת, ועל דברים שבלב אין מברכין, ומשו"ה הוי רק ברכת הנהנין וא"י להוציא חבירו בברכתו אם הוא אינו אוכל.

ולפ"ז א"ש גם במצות אכילת עיו"כ דלא נשתנה אכילתו מאכילת שאר ימים, והוי רק דברים שבלב, ולהכי אין מברכין עליו וא"ש עכ"ד.

וביסוד זה הניף מרן זצ"ל ידיו שנית בסוס"י שפ"א ליישב ג"כ למה לא תיקנו ברכה על סעודות פורים, שהיא ג"כ מטעם הנ"ל וז"ל

שערי הלכות

ומיושב בזה מה שהתעורר בזה בהגהות לכו"ש רס"י תרצ"ב למה לא תקנו ברכה על מצות משלוח מנות עיי"ש. דגם משלוח מנות שדרך לשלוח בכל שבת ויר"ט ואז הוא רשות, וא"כ כפורים שהוא מצוה אבל עכ"פ אין שום שינוי בין משלוח מנות דרשות למשלוח מנות דמצוה, ולהכי ל"ש לתקן בו ברכה וא"ש. ולזה נתכווין מג"א רס"י תרצ"ב דלא יברך שהחיינו על משלוח מנות וסעודה דזהו דבר הנהוג בכל יום ובכל שבת ויר"ט דהא לא [תקנו] כלל ברכה עליהם עכ"ל, והיינו משום דאין שינוי בין רשות למצות עיי"ש עכ"ד.

והנה באחרונים האריכו הרכה בזה כיבואר לפנינו בס"ד, ומרן זצ"ל כבר קדמם וכוללם יחד בקצירת האומר ונציע דבריהם ובין כך ובין כך רוחא שמעתתא.

וראשון לציון נציע דשני נביאים נתנבאו בסגנון אחד, דגם בשו"ת ערוגת הבשם חאו"ח סימן ר"ז נשאל בזה הטעם דלא תקנו ברכה על משלוח מנות ומתנות לאכיונים. והביא דברי המג"א הנ"ל דזהו דבר הנהוג בכל יום כו', משמע מהמג"א דהא דלא תיקנו ברכה עליהם הוא משום דזהו דבר הנהוג בכל יום. ואכתי אינו מוכן דהא בכל יום אי משדר מתנות לא עבד מצוה וליכא חיובא משא"כ כפורים, וא"כ מאי נתינת טעם יש בזה. והגם דכהגהות לכו"ש כו'. ע"כ נלענ"ד בס"ד לחדש כלל גדול דלא אשכחן דתיקנו חז"ל ברכה אלא היכא דהמעשה בעצמה מוכחת דלשם מצוה הוא דקעביד כגון נטילת לולב וישיבת סוכה ואכילת מצה, דאי לא מחמת מצוה ודאי לא היה עושה כן משא"כ היכא דהמעשה בעצם אין בה הוכחה דעבד מחמת מצוה, בזה לא תיקנו ברכה. - ובנו כ"ק הגה"צ מצעהלים זצ"ל בהגהותיו [הנדמ"ח נ"י תשי"מ] שם באות ב' הראה מקורו טהור במג"א סימן שכ"ג סק"יג בשם תשב"ץ שכ"כ בפירוש דכל דבר שאינו ניכר שעושה לשם מצוה אין מברכין עליו. דשם במחבר סעיף ז' מותר להטביל כלי חדש הטעון טבילה ויש אוסרים, ויר"ש יצא את כולם, ויתן הכלי לעכו"ם במתנה ויחזור וישאלנו ממנו וא"צ טבילה. הג"ה ואם היא כלי שראוי למלאות בו מים ימלאנו מים מן המקוה ועלתה לו טבילה. כתב המג"א ונ"ל דלא יברך דאז אינו מוכח שעושה לשם טבילה וכ"כ בתשב"ץ קלף. - וזה הוי טעם לשבח בכמה מצוות שלא תיקנו ברכה כגון באכילת עיוה"כ שהוא מ"ע דאו' להרמב"ם [שנשאל בזה בשו"ת בי"ש הנ"ל ברס"י רצ"א. וחידוש שנקט שהוא מ"ע דאו' כו' בהשואל בני"ש כנ"ל כפתח דברינו], וכגון מצות שמחת הרגל וכיו"ב.

ואין להשיב ממה שתיקנו ברכה על אכילת זכחים ופסחים. הנה כפסח פשיטא דהמעשה מוכיח דקעבד לשם מצוה דהא אכלו על מצות ומרורים ונזהר במצות ל"ת דעצם לא תשכרו וכמה מצות שכגופו של פסח. ובקדשים נמי איכא היכירא דנזהר בהיסח הדעת,

ובמעלות שעשו לאוכלי קדשים בטהרה משא"כ היכא דאין הוכחה על המעשה בעצם, בזה לא תיקנו לברך. וזה נ"ל כוונת המג"א דכיון דמשלוח מנות וסעודה הוא דבר הנהוג בכל יום ובכל שוי"ט, א"כ אין המעשה בעצם מוכיח דלשם מצוה קעבר, בזה לא תקנו כלל ברכה עליהם כנ"ל נכון בס"ד עכ"ל הערה"ב.

הנה כיוון לדברי מרן הבי"ש זצ"ל בתרתי, הן ליישב למה לא תיקנו ברכה על מצות אכילת עיוה"כ וסעודות פורים ומ"מ, והן בכוונת המג"א בר"ס תרצ"ב וכנתבאר.

ובנו כ"ק הגה"צ מצעהלים זצ"ל כהגותיו שם באות ג' כתב עוד וז"ל ובוה י"ל תמיהת הראשונים [בשור"ת הרשב"א סי' ח"י] מ"ט לא תיקנו ברכה על מצות צדקה [עיי"ש בשור"ת בי"ש סי' שפ"א בר"ה והקושיא]. ולהנ"ל א"ש דהא כמה פעמים נותנים מצד רחמנות על העני, לא מחמת מצוה. וכך כמ"פ נותנים כדי לקנות לו שם טוב וכדומה [עיי"ן כתובות ס"ז רע"א אבע"א לכבודו הוא דעבר], א"כ אין ניכר שעושה לשם מצוה עכ"ד ורפח"ח.

ובזה יתפרש הכתוב במצות צדקה [דברים ט"ו, ו] נתן נתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו גו', דצ"ב כפל הלשון נתן נתן. ועיי"ן ברש"י על אתר ובבי"מ ל"א ע"ב מה שדרשו בזה.

ובהאמור י"ל דלכן שינה עליו הכתוב כדי שעיי"ן יתן מחמת מצות צדקה, דאילו בפעם הראשונה נותן מפאת רחמנות משא"כ כשנותנו לו עוד הפעם שפיר מקיים בזה מצות צדקה. וזשאה"כ נתן נתן לו, ולא ירע לבבך בתתך לו, דכשנותנו מפאת רחמנות הרע לו שהעני נמצא במצב קשה כזה, אך כאשר כבר נתן לו פ"א הוטב לו קצת עכ"פ, ולכן כשנותנו שנית לא ירע לבבו של העשיר על העני והכן ואכמ"ל. והערני שכבר קדמני בזה.

ונחזור להנ"ל דבשור"ת משפטיך ליעקב חאו"ח סימן ס' בתשובה להג"ר ישראל וועלץ זצ"ל, במש"כ אביו הערוה"ב בכוונת המג"א דלא תיקנו ברכה על מצוה אלא אם ניכר בשעת עשיית המצוה דעושה לשם מצוה משא"כ מ"מ כו', וע"ז הקשה א"כ איך מברכין על הטכילה, הלא אינו ניכר המעשה לשם מצוה כדאמרין בביצה דף י"ח סע"א אדם נראה כמיקר והאריך בזה עיי"ש. ועוד הקשה מברכת על נטילת ידים, ובמה ניכר התם שנוטל ידיו לשם מצוה ולא לשום רחיצה בעלמא. ועוד מהא דמברכין על הדלקת נר ש"ק, והלא גם בחול מדליקין נרות בלילה. ובשלמא עש"ק י"ל כיון דמדליקין מבעו"י, שפיר ניכר שעושה לשם מצוה אבל בי"ט שמדליקין בלילה צ"ע איך מברכין. וכי"ת משום דמוסיפין נרות, הלא גם אם אין לו רק נר א' ג"כ מברך.

שערי הלכות

וכתב ליישב דהנה סברא הנ"ל לכאורה צריך הסבר למה לא תיקנו ברכה רק היכר דניכר פעולת המצוה. אבל י"ל יען דלא מצינו דיתקנו ברכה על המחשבה שבלב, וכיון דאינו ניכר בפועל מעשה המצוה כגון במ"מ משום שהוא דבר הנהוג בכל יום, רק היכר שבמעשה גופא אינו מצוה כלל זולת אם נצרף גם המחשבה, וכיון שאינו ניכר במעשה אין מברכין משא"כ במצוה דלא איכפת לן כלל על המחשבה וכל תכלית המצוה הוא רק שיעשה הדבר בפועל, א"כ אף שאינו ניכר בהפעולה מ"מ תיקנו ברכה. ולפי"ז בטבילת נדה דקיי"ל שאפילו אם נאנסה וטבלה עלתה לה טבילה אף דקיי"ל מצ"כ, אלמא דהכא לא קפדה תוה"ק רק שתטבול במים איך שיהיה כוונתה אפילו בהיפך כוונה כיון שטבלה במים טהורה, וכיון דלא איכפת לן כלל על המחשבה שבלב, א"כ בפעולה גופא נגמר המצוה בלא המחשבה ושפיר מברכין. וכ"כ לענין נטי". וכ"כ לענין הרלקת נר ש"ק, רעיקר תכלית המצוה שיהיה אורה ושלום בבית, א"כ אפילו למשל אם הנר נדלק מעצמו ג"כ איכא שלום בית, ומה איכפת לן במחשבתו, ותכלית המצוה נגמר בהפעולה בלי המחשבה, שפיר מברכין על המעשה אף דאינו ניכר שעושה לשם מצוה כנלענ"ד. סברא נכונה להצריך צדיק דמעיקרא כו' עיי"ש.

ובשולי התשובה שם הוסיף, שוב הראוני בשו"ת ביי"ש סי' שפ"א בסופו שכתב ג"כ בכוונת המג"א הנ"ל כמש"כ בס' ערוה"ב והביא ראיה לזה מהטו"ז סי' קס"ז כו' כנ"ל. ויש לדחות דהטו"ז לא קאמר רק דבגלל כן ל"מ ברכת המצות לענין להוציא אחרים אבל לא שלא יתקנו כלל ברכה בשביל זה, א"כ אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר עכ"ל המשפטיך ליעקב. וכנראה שלא היה למראה עיניו מש"כ מרן זצ"ל בסימן רצ"א הנ"ל עפ"ד הב"י דאין מברכין על מחשבה שבלב, דכזה ביאר דברי אביו הערוה"ב, והעיר רק מסי' שפ"א.

ואגב במש"כ דאם הנר נדלק מעצמו ג"כ איכא שלום בית לאו מילתא דפשיטא הוא דמהני עיין בתוס' שבת דף כ"ה ע"ב באד"ה חובה, ומה שאומר טעם אחר שלא לברך משום שאם היתה מודלקת ועומדת לא היה צריך לכבותה ולחזור ולהדליקה ולא להדליק אחרת כו'. ועוד נראה לר"ת שאם היה הנר מודלק ועומד שצריך לכבות ולחזור ולהדליק כראמר ליה ההוא סבא ובלבד שלא יקדים ובלבד שלא יאחר [לעיל כ"ג ע"ב] עכ"ל. וכבר האריכו בזה בשו"ת ירושת פליטה סימן ז' להגאבד"ק סלאטפינא זצ"ל, ולהבחל"ח גיסו ה"ה כ"ק דו"ז אדמו"ר הגה"ק אבד"ק צאנז שליט"א בתשובה והיא לו נדפסה בספר פני שבת [הנדמ"ח תשמ"ו] סימן י"ז באורך במצות הרלקת נר שבת אם החיוב הוא עצם מעשה ההדלקה או שיהא אורה בבית עיין בדבריהם ודו"ק ואכ"מ.

ולכל דברות והאמירות הנ"ל מוכן הדק היטב במש"כ הבנימין זאב בתשו' סוס"י קס"ט והגרע"א בהגהותיו לשו"ע יו"ד ר"ס ר"מ ציין עליו, וז"ל על מה ששאלת למה אין אנו מברכין על מ"ע דכיבוד או"א ואהידור זקן ועל כמה מ"ע דאנן עבדינן. הטעם הוא דאין מברכין אלא על מצות שאנו מוקדשין מן האומות שאין האומות עושין אותם כלל אכל במצות שאפילו האומות עושין אותן לפעמים לא מברכין כי בהן אין אנו מוקדשין מהן כי לפעמים עושין אותם כמונו כגון כיבוד או"א והידור לזקן וכדומה עכ"ל הבנימין זאב. [וע"ע ברוקח רס"ו שס"ו וכע"ז בתוס' מנחות דמ"ב ע"א ד"ה בישראל, ואינו ענין לכאן ודר"ק]. ובשו"ת שבט הלוי ח"ב חיו"ד ר"ס קי"א בד"ה ובבנימין זאב, העיר ע"ז וטעמו זה צ"ע רב דאדרכה כיון שאנו מקיימים בשביל מצות כוראינו שקדשנו במצותיו, מן הדין היה לברך להראות שלשם מצות הבורא הוא מקיימה לא כאוה"ע עכ"ל. ובהאמור א"ש דרכר שאינו ניכר שעושין לשם מצוה אין מברכין עליה, ומכיון שגם נכרים עושין לפעמים כן לכן אין מברכין עליה דרו"ק. והארכנו בזה במקו"א ואכמ"ל בזה.

ולכל זה כיוון הערוך השלחן ביו"ד סימן ר"מ ס"ד וז"ל ויש ששאלו למה אין מברכין על מצוה זו [מצות כיבוד או"א]. וכן על כמה מצות יש שאלה זו כמו צדקה וגמ"ח וכיו"ב. ולענ"ד דכיון דכל אום ולשון עושים אותם, נהי שעושים מפני השכל מ"מ כיון שבעשייה שוים הם, וההפרש הוא רק במחשבה שכלב, שאלו עושים מפני ציווי הקב"ה, ואלו מפני השכל לא תקנו ברכה ע"ז שיאמרו אקב"ו וכו', וכבר בארנו זה בחו"מ סימן תכ"ו עיי"ש עכ"ל. ושם בסוף סעיף י' כתב וז"ל ועל עניני הצדקות שאין מברכין אלולי דברי הקדמונים ז"ל היה נ"ל טעם מה שלא תיקנו ברכות באלו הענינים דאע"ג דהאיש הישראלי מחוייב לעשות גם מצות שכליות לא מפני השכל אלא מפני צווי הקב"ה כמש"כ והיה עקב תשמעון את המשפטים וגו' כלומר אפילו המשפטים תשמע מה שצותה התורה ולא תעשה מפני שכלך אלא כשאר מצות השמעיות מ"מ קדושת ישראל אינו ניכר כל כך בהשכליות כמו בהשמעיות כמ"ש חז"ל כיומא ס"ז ע"ב, ולכן לא תיקנו ברכות על מצות שכליות ודרך ארץ שיש מהם בכל אום ולשון ולא תיקנו לברך אק"כ אם כי אינם עושים רק מפני השכל מ"מ יש בהם עשיות כאלו. ובזה א"ש כל מה שהקשו צא ולמד דהא שבת וי"ט מצוה לאכול ולשתות ולא תיקנו ברכה ע"ז לבר ממצה כלילה ראשונה של פסח מפני שמשונה אפייתה. וכן אכילת מרור מפני שאין דרכו של אדם לאכול כאלה שייך לומר בזה אשר קדשנו במצותיו עכ"ל. ויפה כיוון לכל דברי הגאונים הנ"ל כנ"ל. ובמקו"א הארכנו ככל זה באורך בס"ד.

שערי הלכות

הכבר ויעבור את הכושי כו'. ובצנצנת מנחם דף צ"ו סע"א הקשה בזה וז"ל למה נקט שמואל כלשונו לשון עובד לעשייתן והוצרך לפרש שהוא לשון דאקדומי הוא, הול"ל תיכף יכרך קוד"ם לעשייתן ותירץ לפ"ד בקודש. ולשיטת האו"ז א"ש דתתי שמעית מינה דאילו אמר קודם לעשייתן הייתי ואמר דאח"כ שוב אין לו תקנה, לכן נקט עובר לעשייתן דאה"נ דמכרך לפני עשיית המצוה ועכ"ז כשלא בירך בתחילה מכרך אח"כ ודו"ק.

ואמור מעתה דלטעם הריטב"א דמה שאמרו דמכרך עובר לעשייתן היא משום כדי שיתקדש תחילה ויגלה ויודיע שהוא עושה אותה מפני מצות השי"ת, כל זה שייך רק לפני המצוה משא"כ כשכבר קיים המצוה הרי זה כעבר זמנו וכטל קרבנו וממנ"פ אם עשה המצוה כדת וכדין אזי הברכה היא למותר, ואם לא עשאו ככוונה הראוי אזי מה יתן ומה יוסיף בברכתו אח"כ, והר"ז כמעוות שלא יוכל לתקון כו', ובעל כרחך נאמר דאינו מכרך אחר עשייתן וכשיטת הר"מ משא"כ אי אמרינן כשיטת האו"ז דכשלא בירך עובר לעשייתן מכרך אחר עשייתן, אזי בע"כ דלא ס"ל כטעמא דהריטב"א דאדרבה ככה"ג אה"נ לא מברכינן וכנ"ל דמצוה שאינו ניכר עשייתה היא לשם מצוה לא תיקנו ברכה ככה"ג, ואמור מעתה דר"ז דמצוה שאינו ניכר עשייתה היא לשם מצוה אי מברכינן עליה תלוי ועומד כפלוגתת ראשונים הנ"ל כשלא בירך עובר לעשייתן אי מכרך אחר עשייתן וק"ל.

ובזה נהירא לן שיטת רבינו אליהו שהיה מכרך כשהיה נותן צרקה או מלוה לעני וכן בכל המצוות, והביאו החרדים

שכתי וראיתי שיש לחזק קושיית שבט הלוי הנ"ל עפ"ד הריטב"א בפסחים ד"ז ע"ב בסוד"ה הא דאמרינן, ז"ל וכתב הרי"ט ז"ל וטעם זה שאמרו חכז"ל [שם] לברך על המצוות עובר לעשייתן, כדי שיתקדש תחילה בברכה ויגלה ויודיע שהוא עושה אותה מפני מצות השי"ת. ועוד כי הברכות מעבודת הנפש וראוי להקדים עבודת הנפש למעלה שהיא עבודת הגוף עכ"ל, ונמצא דאדרבה במצוה שאינו ניכר עשייתה לשם מצוה, היא הנותנת דצריך לברך עליה, כדי שעיי"ז יגלה ויודיע שהוא עושה אותה מפני מצות השי"ת. וכזה כתב הגריעז"ל במור וקציעה סימן תערי"ב דאע"פ דקיי"ל שאין ברכות מעכבות מ"מ ברכת נר חנוכה שאני וברכתה מעכבת משום שכל עיקרה לפרסומי ניסא, וכי מדליק בלא ברכה לא מירי עבד דהרואה סבר לצורכו הוא דאדליק ולא מינכרא מילתא כלל דלשם מצוה קעביד וכו' עיי"ש, ושם שאני קצת דכל המצוה היא לפרסומי ניסא והאריכו בזה ואכ"מ, והדרא הקושיא לדוכתיה.

ועלה בדעתי לומר בדרך פלפול דר"ז יהיה תליא כפלוגתת הראשונים אי כשלא בירך לפני עשיית המצוה אי יכול לברך לאחר עשיית המצוה או לא. דדעת הר"מ כפי"א מה' ברכות ה"ה וה"ו ופ"ג מה' אישות הכ"ג דאינו יכול לברך והאו"ז ס"ל דמכרך הו"ד כהג"ה אשרי רפ"ק דחולין ובש"ך יו"ד סימן י"ט סק"ג האריך בזה ומשם בארה. ובמקו"א הבאתי קצת סמוכין לשיטת האו"ז דלישנא דגמ' מסייע ליה דזה לשון הגמ' אמר שמואל כל הברכות כולן מכרך עליהן עובר לעשייתן ומאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא אמר רנב"י דא"ק וירץ אחימעץ דרך

שערי הלכות

סא

ואכ"מ. ובהנ"ל א"ש דאזיל כשיטת
הריטב"א דהטעם דמברכינן הכרחה
עובר לעשייתן כרי שיתקדש תחילה
בברכה ויגלה ויודיע שהוא עושה אותה
מפני מצות השי"ת, נמצא דארכה
דכמצוה שאינו ניכר בעשייתה שהיא
לשם מצוה דשמא עושה כן משום
רחמנות או דאף הגוים נוהגין כן
וכדומה וכנ"ל, היא הנותנת דצריך
לכרך עליה וכתבאר ורו"ק.
(הרה"ג הראש הכולל שליט"א)

כפירושו על הירושלמי בפ"ו דמס'
ברכות דף מ"א ע"ב דמבואר שם שכל
המצוות טעונות ברכה, כתב ע"ז
החרדים כן מצאתי לרבינו אליהו כנ"ל,
ולא נהגו כן העולם אלא במקצת
מברכיין ובקצת אין מברכיין וכבר נשאל
הרשב"א על הרבר ונדחק לתת טעם מה
נשתנה אלו מאלו עכ"ל. וזה סייעתא
גדולה לשיטת הגה"ק מקאמרנא ז"ע
כשלחן הטהור סימן ו' בזה זהב אות ד'
ומשם בארה. והארכנו בזה בכ"מ בס"ד

* * *

סימן ש"ז בר"ה ומה וכו', עיין מש"כ בזה השאג"א סי' צ"ו
והאב"מ סי' י"ח.

* * *

סימן שכ"א בר"ה ולריכ"ש סי' שני"ט דקדוה"ג אף דאינו
ברשותו א"ש רבאן מקריש קדוה"ג גם בפעם שני עכ"ל, ולכא"ו אי
נימא חוזר ומקריש מה שאמרו ש"מ תלת ש"מ בעלי חיים נדחים
וש"מ דיחוי מעיקרא הוה דיחוי, ואי יכול לחזור ולקדשו א"כ לא הוי
כאן דיחוי מעיקרא דהאי קדושה הוא מעכשיו ולא היה בה דיחוי
וצ"ע.

* * *

חלק יורה דעה

סימן א' בא"ד (לפני) בר"ה ובגוף קושית וכו' עכ"ל, באגודה
פרק קמא דחולין ס"ק י"ג כתב וז"ל סכין איתרעי בהמה לא איתרעאי,
מכאן הוכיח שוחט שבדקוהו ונמצא שאינו יודע אין להטריף למפרע
וגם אין צריך להכשיר הכלים דארס איתרעי בהמה לא איתרעי
ונשחטה בחזקת היתר ואוקי שוחט כחזקתו ועד עתה וצ"ע ע"כ.

* * *

סימן ל' בא"ד דנ"ל ברור אף דאין הולכין בממון אחר הרוב אבל
אם חזקה מסייע לרוב בודאי אזלינן בתר הרוב וחזקה נגד חזקת ממון
עכ"ל, עיין ת"י ובעה"מ ומלחמות כתובות ט"ז ועיין חת"ס כתובות
כ"ט ועיין תוס' בכורות כ' ע"א ד"ה ורבי יהושע, ובחי' הארכתי.

* * *

שערי הלכות

סימן ק"ד עפמ"ש רש"י בגיטין מ"ז ע"ב דתרומה ומעשר טביל
ואסור ליה באכילה ולא מצוה דרמיה עליה הוא א"כ אוכלן או
מוכרן דקא משתרשי ליה ע"כ עכ"ל, עיין בית שערים אר"ח סי' ש"ז
פי' בדברי רש"י הללו.

* * *

סימן ק"ח בא"ד ואבמה"ח נ"ל לפמ"ש פמ"ג יו"ד רס"י ס"ב
בשפ"ד וכו' דהרי כל אבר מן החי הוי שלא כדרך אכילה אלא שמסיק
דאינו לוקה אלא כד"א משום דאכילה כתיב ביה והביא ראיה
מהרמב"ם ע"ש עכ"ל, עיין תוס' חולין ק"ג ע"ב ד"ה חלקו מבחוץ
כסופו לר"ל היכי משכחת שיתחייב בדרך אכילה ופלא שלא הרגישו
בזה.

* * *

סימן ק"י באד"ה ושנית וכו' א"כ דוקא בשר בהמה וחיה נאסר
באכילה לאדח"ר ולא בשר עוף וכו' עכ"ל, עיין סנהדרין נ"ט ע"ב
ת"ש ובעוף השמים מאי לאו לאכילה ועיין שו"ת משנה הלכות ח"ה
סי' צ' יישוב לרבינו.

* * *

סימן קי"א (דף ס"ט ע"ג) באד"ה ובמש"ל וכו' בחולין ל"ז
סוד"ה השתא עכ"ל, וכ"כ בשבועות כ"ד ע"א ד"ה האוכל ובפסחים
ל"ו ע"א ד"ה האוכל.

* * *

סימן קס"ז עיין לעיל סי' ק"ל וצ"ע.

* * *

סימן רפ"ג לפמ"ש ש"ש ש"ו פ"ז דהיכא דהוחזק ע"י רובא לא
בעי ל' יום עכ"ל, עיין תוס' חולין ב' ע"ב דליתי קמן ובשו"ת בית
שלמה יו"ד סי' יו"ד ובחי' הארכת.

(מגלין כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

* * *

בסימן ש"ז כתב מרן זצ"ל ליישב דעת טו"ז ביו"ד סימן א'
סקי"ז שכתב דעיקר הברכה גבי תרומה על מצות הפרשת תרומה, ולא
על תיקון איסור טבל, שהרי מצות הפרשה חל עליו אפילו אינו רוצה
לאכול מן התבואה עדיין. והקשו האחרונים עליו מרש"י גיטין דמ"ז

ע"ב ד"ה מדאורייתא, דביכורים מצוה דרמיא עליה היא ולא טבלי לאסור פירות באכילה מיחייב ליקח ולהביא ולא דמי למעשר כו', דמעשר טביל ואסר ליה באכילה ולא מצוה דרמיא עליה היא אא"כ אוכלן או מוכרן דקא משתרשי ליה אבל ביכורים מצוה דרמיא עליה היא עכ"ל. ותיירן דכוונת רש"י רק אם בשעה שנגמרה מלאכתן למעשר אינו רוצה למוכרן או לאוכלן אז אינו מחוייב לתרום ולעשר אבל אם גמר מלאכתן כדי לאוכלן ונתחייבו בתרומה שוב מצוה עליו להפריש אפילו אינו רוצה לאכול עדיין. וזה שדייק הטור"ז אפילו אינו רוצה לאכול עדיין אבל בשעה שנגמרה מלאכתן חישוב עליהם לאכלן אז מצות הפרשה עלי' מיד. וד"ז למדתי מרא"ה בחינוך מצוה שצ"ה. ועיין ר"מ פ"ב ממעשר ה"א מבואר כן להדיא וא"ש עכ"ד.

כעין זה ובסגנון אחרת תירץ זק"ק בשו"ת אבני צדק חאו"ח סימן ק"י בסוד"ה מכתבו, וז"ל ג' הקשה על הטור"ז כו'. לק"מ דכוונת הטור"ז שעתיד לאכול ממנו ועומדין לאכילה אלא שעדיין אינו רוצה לאכול ממנו משו"ה חייב להפריש משא"כ בהא דרש"י שמוכרו לנכרי ואינו עתיד לאכול ממנו אינו מחוייב ליקח ולהפריש וז"ב עכ"ל. ותשובה זו היא מזקיני הגה"ק מהר"ר צבי מרידניק ז"ע נכד המחבר עיי"ש. וע"ע בשו"ת חבצלת השרון חאו"ח סימן ט"ו אות י' ד"ה ולענ"ד וד"ה אך ולהלן וח"ג סי' א', וע"ע באתון דאורייתא כלל ב' ודו"ק.

(הרה"ג הראש הכולל שליט"א)

* * *

סימן דש"מ בסופו ע"י לקמן סימן ש"נ.

* * *

סימן שמ"ו ע"י לעיל סימן שכ"ה. ובאד"ה אבל יותר נכון וכו' ונ"ל דמה"ט מצוה בו יותר מבשלוחו וכו' עכ"ל, עיין רש"י קידושין מ"א ע"א ד"ה מצוה בו.

* * *

סימן ש"נ ד"ה (דף ר"ה) ועוד לפמ"ש המג"א וכו' ולפענ"ד לק"מ עכ"ל, עיין פיה"מ להרמב"ם שבת פ"ט אלו הן הציצין וכו' וצע"ג ועיין מנ"ח מצוה ב' ובחי' הארכת'.

(מגליון כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

* * *

שערי הלכות

סימנים שס"ה שס"ו שס"ז. השואל בזה היה חתנו הג"ר גרשון שטערן אבד"ק לודאש בעהמ"ח ספרי ילקוט הגרשוני. שאלותיו במילואה היא לו נדפסה בספרו ילה"ג אוחיות בערך [ד"ה] ס"ח וד"ה מכתב [דף מ"א ע"ג מדה"ס].

* * *

סימן שס"ז בד"ה אמנם וד"ה ועוד וכו'. עיין בשו"ת משנה הלכות ח"ה סי' קפ"ט אות ג' מזה.

ובעיקר דברי מרן זצ"ל עיין בשד"ח ח"ט בחלק דברי חכמים סימן מ"ד והובא גם בארחות חיים [ספינקא] בסימן ר"ן אות ב'. ואם נפשך איוותה לדעת ישוב לכל זה עיין בפתחא זוטא על הל' סוכה סימן תרכ"ה סק"ד. ובשו"ת בצל החכמה ח"ה סימן ק"א אות יו"ד זכה לכווין לזה. ויש אצלינו אריכות דברים בזה בס"ד לחזק שיטת היש"מ זי"ע ומשה אמת ותורתו אמת, ולא עת האסף המקנה פה ועוד חזון למועד אי"ה.

(הרה"ג הראש הכולל שליט"א)

* * *

סימן ש"ע בד"ה ולפ"ז יש לחדש וכו' עכ"ל, עיין שארית יהודה [לבנו של מרן זצ"ל] סי' קל"ט.

* * *

סימן תי"ח והר"ש פ"ד דפיאה מ"ט תמה וכו' עכ"ל, עיין נדרים פ"ד ע"ב כיון דאילו מפקיר נכסיה והוי עני ושקיל ליה הוא וא"כ דברי הר"ש נכונים ובחי' הארכתי ועי' שאג"א סי' צ"ז והגרע"א פאה פ"ד מ"ד מה שתמה על הר"ש ודבריהם תמוהים עיין רא"ש שם דייק גם אותה שדה מפקיר והוא בא"י לר"יף ועיין תוס' פסחים דף ל"ח ודו"ק בכל זה כי רמזתי בקיצור.

*

סימן הנ"ל ד"ה ולפענ"ד וכו' והכא לא הפקיר אלא דאמרין מיגו וכמ"ש עכ"ל, עיין תמורה דף כ"ה ע"א דבעי אילפא המפקיר עם שלישי וצע"ג.

*

סימן הנ"ל בסוף התשובה וצ"ע עכ"ל, עיין נדרים הנ"ל.

(מגליון כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

המשך יבוא אי"ה